

33A/38

С. М. АНГ. ГЕОРГИ

Director – redactor-șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Secretari generali de redacție:
Ioana Ursu, Dorin Matei

Redactori:
Florentina Dolghin,
Ioan Lăcustă, Doina Pascu,
Marian Ștefan

Secretar de redacție:
Theodor Lianos

Macheta artistică:
arh. Marian Oproiu

Corectura: Georgeta Apreotescei,
Constanța Avram

Dactilo: Floarea Dragne,
Tudora Petre

Consilier onorific:
Radu Ion Popescu

Editor: Fundația Culturală
Magazin Istoric

București, Piața Valter Măraci-
neanu, nr. 1-3, sau prin Intrarea
Victor Eftimiu, nr. 2 (fostă
Dr. Marcovici), etaj III, camerele
281, 285, 287, Sectorul 1, Oficiul
poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon: 615.09.91

Tipografia R.A.I. – „CORESI” –
București, director general Dumitru
Constantinescu; director comercial
M. Vlădeanu; director M. Soare

1 - 4 Suferința, iată o temă dintotdeauna comună vieții și artei. Hans Memling, pictor flamand (1433-1494) ce s-a bucurat de o faimă internațională în vremea sa și de o avere considerabilă, a consacrat acestei teme picturile ce împodobesc „Racla Sfintei Ursula” (ce n-a părăsit orașul Bruges niciodată; coperta 1) și tabloul intitulat „Panoramă cu Suferința lui Cristos”, păstrat la Torino. Sfânta Ursula a fost, potrivit unei legende din sec. IX, dovedită fără teamei istoric, fiica unui rege britan care a mers în pelerinaj la Roma; pe drumul de întoarcere, la Köln, a fost omorâtă de huni

2 Scena clasică în care Sf. Gheorghe omoară balaurul (icoană basarabeană, din secolul XVIII) arată răspândirea motivului dragonului (la noi devenit balaur sau zmeu), animalul fantastic ce a dat numele unui ordin, dar și numele tatălui lui **Vlad Țepeș**

3 Fațada de sud a Palatului Teremnoi, ridicat în prima jumătate a secolului XVII în cadrul complexului arhitectural al Kremlinului. Revoluția bolșevică, ce a urmat celei din februarie 1917 și guvernului **Kerenski**, a transformat Kremlinul într-unul dintre cele mai misterioase centre ale puterii

Album istoric

Revista franceză *L'Illustration* a publicat, în cursul anului 1917, imagini primite din Rusia zguduită de revoluție. Am ales câteva pentru a le prezenta cititorilor noștri: 1) țarul Nicolae II, familia imperială și ofițerii Regimentului de gardă; 2) Prințul Lvov, președintele Guvernului provizoriu și 3) Rodzianko, președintele Dumei; 4) Palatul Taurida, sediul Dumei și centrul revoluției; 5) marele duce Mihail Aleksandrovici, desemnat de țar, în momentul abdicării, moștenitor al tronului; 6) sala Dumei ocupată de revoluționari și, în medalion, așa cum arăta în decembrie 1916, cu portretul țarului la locul cuvenit; 7) Guvernul provizoriu; 8) delegație a socialiștilor francezi participă la comemorarea victimelor revoluției; 9) soldați și marinari revoluționari ascultă un discurs al lui Rodzianko; 10) manifestație și paradă militară în Piața Roșie, Moscova, pentru a marca victoria revoluției din februarie; 11) un discipol al lui Lenin cere arestarea Guvernului provizoriu și confiscarea pământului; 12) un grup de infirmi de război, orbi, demonstrează pentru continuarea luptei pe front; 13) Albert Thomas, ministrul francez al înarmării, îi îndeamnă la luptă pe soldații ruși din România

**Cartea dumneavoastră de istorie
în fiecare lună**

SUMAR februarie 1998

4 Părelnicul document

O. TAFRALI

5 Bulboana demo- grafică

V. TREBICI

DIN SECRETELE RĂZBOIULUI RECE

9 Sfat de taină Întâia oară, stenograma întâlnirii Tito-Ceaușescu, din 24 august 1968

I. SCURTU

15 Cazul Șerb

G. RĂDUICĂ

18 Ca între pro- fesiioniști

Avion american doborât de
sovietici în 1960

F. DOLGHIN

VERDICTUL ISTORIEI

20 Paralizanta vitejie a vorbelor

Consiliul de Coroană din
30 august 1940

I. HUDIȚĂ

25 Ion Antonescu între țară, rege și legiune

M.-D. CIUCĂ

31 Academia de la Sâmbăta

A. PLĂMĂDEALĂ

35 Generali români în prizonierat

AL. DUȚU, F. DOBRE

43 Arhitectură, lingvis- tică și luptă de clasă

I. LĂCUSTĂ

PORTRETE NEGRE IERI, ALBE AZI

48 Privind înapoi cu seninătate

Destinul lui Kerenski

56 Atomul împărțit „frățește“

C. POPIȘTEANU,
D. MATEI

59 Finul unui ordin medieval

Povestea numelui Dracula

C. REZACHEVICI

63 Un corupt în secolul XVIII

B.F. POPOVICI

EVENIMENT

73 Acasă

Rămășițele pământești ale lui I. Micu Klejń readuse la Blaj

I. LĂCUSTĂ

65 Accademia di Romania și Palazzo Correr Ctitorii ale Băncii Naționale a României în Italia

C. PĂUNESCU

68 Martha Bibescu pe Internet

69 Conexiuni spirituale româno-israeliene

Ș. LEBOVICI-LAIS

70 Premiile

A.C.M.E.O.R. - 1997: academicienii Virgil Cândea și Gabriel Ștrempel

71 Omenie pe proprie răspundere

D.M. BUZEA

OPINII

75 Filiera chineză

Stranii corespondențe sino-precolumbiene

A.E. BUDURA

ISTORII GALANTE

80 Viața ca o șampanie

M.D. TÂRNĂ

ASA VĂ PLACE ISTORIA?

83 Profesioniștii riscului calculat

86 Muzeul de zece cenți

B. BARBU

88 Boleroul în America și Spania

91 Deliciile termelor romane

RUBRICI

33 NATO - o explicație istorică

E. PREDĂ

38 În București, acum 50 ani

I. LĂCUSTĂ

53 Fondul Proprietății de Stat

74 Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși

17, 19, 68, 94, 95

Cărți sosite; Rebus; Dialog

O. TAFRALI

Simț critic și bun simț

În timpurile moderne, mai ales în sec. XIX, studiile istorice au luat o extensiune uriașă. Documentele au fost cercetate, studiate, copiate și publicate. Sute și mii de volume în serie, editate de istorici cu renume, umplu astăzi rafturile bibliotecilor și alcătuiesc un material neprețuit pentru cel ce se îndeltnicește cu istoria.

Aceste documente conțin știri de valoare nu totdeauna egală. Ele trebuie cercetate cu multă băgare de seamă, cu spirit critic, cu mult bun simț. Căci adesea pot duce în eroare pe cei mai îndemânateci cercetători.

Un document, contra concepției, greșită după mine, pe care o au unii, nu-i ceva sigur, ci relativ. Știrile ce ni le dă el, oricât de sigure ar părea, nu trebuie primite decât cu multă prudentă.

Chiar documentele scrise de oficialitatea contemporană cuprind adesea greșeli.

Cel ce le-a alcătuit din propria sa inițiativă sau din ordin superior a avut un scop. Putem oare să le dăm crezare totdeauna? Desigur, nu. În înșiruirea de motive, autorul sau inspiratorul urmărește un rezultat, apărând o idee, un interes și nu-i dispus de multe ori să spună întregul adevăr. Nu rareori, prezintă tocmai contrariul.

În documentele diplomatice din toate timpurile și în cele ale unui om politic se

lasă totdeauna o porțiță de scăpare. Autorul nu-și spune limpede tot gândul său. Și de aceea trebuie să citim printre rânduri. Pentru aceasta e nevoie de spirit critic, de perspicacitate, de cunoașterea psihologiei individului și a contemporanilor săi, de împrejurările vieții politice și sociale de atunci etc. Se vede de aici câtă greutate este în priceperea și utilizarea unui document istoric.

Unii cred că fac istorie utilizând pur și simplu documentul,

însoțindu-l de comentarii, adesea erudite, fără a cerceta mai mult în ceea ce privește relativitatea sa...

Unii istorici conștiincioși întreprind aceste cercetări, adesea penibile și fără ieșire. Ei o spun cu sinceritate.

Alții, însă își dau „adevărul“ bazat pe un document pe care, cu mult aparat și adesea cu îngâmfare, ți-l impun ție, „ignorantului“. Ei profesează credința: „crede și te vei mântui“, căci eu „pontificale științei am zis“.

Aici e primejdia! Câte erori fundamentale, câte erezii strigătoare la cer, câte pagini false nu conțin volumele de istorie scrise fără a avea în vedere relativitatea documentului!

(Relativitatea documentului, în vol. *Îndrumări culturale*, București, f.a.; fragmente)

Istorie și demografie

POPULAȚIA ROMÂNIEI ÎN PRAGUL MILENIULUI III: SEMNE DE ÎNGRIJORARE

Acad. VLADIMIR TREBICI

Până în decembrie 1989 „proгноzele” oficiale dădeau cifra „de cel puțin 25 milioane” pentru anul 1990 și „de aproximativ 30 milioane” pentru anul 2000.

Recensământul populației și locuințelor din 7 ianuarie 1992 consemnează 22 810 035 locuitori pe teritoriul României, a cărei suprafață este de 238 391 kmp, cu densitate de 95,7 persoane la un kilometru pătrat. Cifra publicată nu a stârnit uimire deoarece tendințele demografice din perioada 1980-1989 anunțau un declin demografic și alte fenomene asociate. Natalitatea se înscrisese

într-un proces de scădere, în timp ce mortalitatea populației, aflată la un nivel

ridicat, arăta tendințe oscilante și contradictorii. Sporul natural, cândva mare, oferea valori tot mai reduse, de la an la an. Speranța menținerii și chiar a redresării natalității s-a dovedit iluzorie: măsurile nataliste, bazate mai ales pe reprimarea întreruperilor de sarcină și pe interzicerea cvasigenerală a mijloacelor contraceptive, s-au dovedit ineficace. Cu toate acestea, numărul populației a continuat să crească, chiar dacă ritmurile medii anuale deveneau tot mai mici.

• Câți vom fi în anul 2025? • Raport negativ între născuți și decedați
• Disproporțiile tranziției • Au apărut bolile sărăciei • Minoritățile între tinerețe și bătrânețe • Teribilul avertisment

Proгноzele declinului

Statisticile oficiale – pe care nu le punem la îndoială – ne arată pentru perioada 1990-1997 tendințe noi, necunoscute în istoria demografică a României: din 1990 numărul populației scade, datorită emigrației, al cărui sold a fost – și continuă să fie – negativ, din 1992 adăugându-se soldul negativ al creșterii naturale. Combinate, aceste două efecte explică creșterea totală negativă a numărului populației, ale cărei valori au fost: –19,2 mii

(1990), –0,4 mii (1991), –32,9 mii (1992), –30,5 mii (1993), –35,6 mii (1994), –56,3 mii (1995) și –74,2 mii (1996).

Așadar, în anii 1990-1997, numărul populației României a scăzut cu 248 100 locuitori. Ultima estimatie, la 1 ianuarie 1997, ne dă cifra de 22,6 milioane de locuitori. Tendința este nouă; o scădere a cunoscut populația României, dar aceasta a avut loc ca o consecință a celui de-al doilea război mondial. Pierderea de „substanță demografică” se mărește an de an. Întrebarea

fiească ce și-o pune analistul este: care va fi numărul populației României în anii 2010, 2025 sau chiar 2050? S-au publicat câteva „exerciții prospective”. Unul din ele ne dă pentru anul 2025 cifra de 20 348 000, altul, cifra de 20 524 700. Altfel spus, în prima variantă numărul populației ar scădea cu 2,5 milioane persoane; potrivit celei de-a doua variante scăderea ar fi de 2,3 milioane. Alte estimatii prospective dau cifre chiar mai mari pentru declinul demografic: circa 3 milioane persoane.

Principalul este că toți analiștii sunt de acord că în viitoarele decenii numărul populației se va reduce considerabil. Sunt ele îndeajuns de „fiabile“ asemenea prognoze? Răspunsul este afirmativ. Mai întâi, „inertă demografică“ – istoricii cunosc bine această noțiune – este puternică. Ea este asociată atât structurilor, care se modifică lent, dar și comportamentelor demografice, în primul rând, comportamentului reproductiv sau procreator. Nu numai omul de știință, ci și cel de pe stradă n-ar putea fi convinși că s-ar putea reveni la familia de 4-5 copii de altădată. Dar și experiența altor țări – în special, a celor vecine României – arată aceleași tendințe de scădere.

Perspectiva ar trebui să preocupe pe specialiști; în egală măsură ea este o provocare la adresa factorului politic și un semn care să sensibilizeze opinia publică. Nașterea și moartea – ca principale evenimente demografice – afectează întreaga populație.

Fertilitatea și mortalitatea

Analistul va trebui să cerceteze cauzele acestor tendințe, factorul politic se va preocupa de măsurile ce s-ar cere aplicate pentru a influența – în sensul dorit – evoluția demografică. Este deci vorba de politica demografică sau, mai general, de politica social-economică.

Cum un principiu fundamental este analiza demografică

diferențială, se va pune imediat întrebarea: în ce măsură tendințele respective influențează diferitele segmente ale populației sau chiar diferitele etnii sau minorități naționale? Care ar putea fi consecințele pe termen lung?

În explicarea fenomenelor demografice, atât de complexe demograful îi are alături în ultima perioadă, pe sociolog, pe economist și, bineînțeles, pe istoric. S-a făcut pe vremuri afirmația că istoria fără demografie rămâne o enigmă. Sintagma, preluată de demograf, ar suna cam astfel: demografia fără istorie rămâne oarbă; ea este neputincioasă dacă nu reiterează măcar o sută de ani din istoria socială, economică, culturală a țării, dacă nu identifică forțele care lucrează și legile dezvoltării sociale, dacă nu pune în evidență acumulările ultimelor decenii.

Paradigma cea mai generală din ultimii 60-70 ani este „tranziția demografică“, potrivit căreia orice populație națională în evoluția ei trece de la niveluri ridicate ale mortalității și natalității, la niveluri reduse, caracteristice țărilor dezvoltate de astăzi. Măsurate de *rata totală de fertilitate* – număr de copii pe care i-ar aduce pe lume o femeie în vârstă de 15-49 ani – și de *durata medie a vieții* – speranța de viață la naștere în condițiile mortalității date – statisticile naționale și cele internaționale jalonează drumul parcurs, cel puțin în ultimul secol sau chiar două secole.

România nu se abate de la acest model. Mortalitatea a scăzut sistematic, deși lent; de la o durată medie a vieții de 36 ani, la începutul acestui secol, ea a ajuns la aproximativ 70 ani. Fertilitatea, cândva de 4-5 copii, a ajuns, în anii 1985-1989, la ceva mai mult de 2 copii, suficient ca să asigure înlocuirea generațiilor.

Ce s-a întâmplat cu aceste două componente ale dinamicii demografice în anii 1990-1997? *Fertilitatea*, începând chiar din 1990, s-a situat sub pragul de înlocuire, ajungând, în 1997, la 1,3 copii. Mortalitatea s-a menținut la un nivel înalt; rata de mortalitate infantilă – indicator foarte sensibil al ansamblului de condiții sanitare, economice, educaționale – se află la un nivel foarte ridicat: 23,3 decese sub un an la 1 000 născuți-vii (1996). Durata medie a vieții nu a ajuns încă la 70 ani; mai mult, valoarea acestui indicator atât de important a început să se reducă, mai întâi pentru bărbați, iar din 1992, și la femei. Structura deceselor pe cauze s-a înrăutățit; a crescut incidența unor boli infecțioase și parazitare, amintind de perioada interbelică. Datele statistice, tot

mai bogate, atrag atenția asupra unor disparități: între mediul urban și rural, între provinciile istorice, între diferitele categorii sociale. Ele învederează și diferențe la principalii indicatori demografici pe naționalități și pe confesiuni religioase.

În lipsa unei analize științifice, cea mai comodă explicație este invocarea *tranziției*: trecerea de la regimul totalitar comunist la statul de drept, la democrație, iar, în plan economic, trecerea de la o economie de stat, supracentralizată, la economia de piață, bazată pe proprietatea privată.

Mai mult, înrăutățirea indicilor demografici – în special, a mortalității generale și a celei infantile –, este asociată tot mai mult cu sărăcia: au reapărut – afirmă eminenți medici – bolile sărăciei.

Cât privește scăderea fertilității, se invocă printre factori liberalizarea întreruperilor de sarcină și disponibilitatea mijloacelor contraceptive, care ar permite o reală planificare a familiei, adică determinarea numărului de născuți în familie și eșalonarea apariției lor în timp.

Repartiția îmbătrânirii

Explicația este doar parțial valabilă dacă ne gândim că modelul reproductiv este expresia unui *model cultural*, care s-a format sub influența unui număr mare de factori. Analiza ar trebui să înceapă cu familia, a cărei primă secvență este în-

cheierea căsătoriei. Se afirmă – datele statistice ne sunt la îndemână – că nupțialitatea în România este încă înaltă și că divortialitatea este moderată.

Proporția născuților nelegitimi este relativ redusă (în comparație internațională). S-ar putea vorbi de o rezistență a modelelor tradiționale favorabile nupțialității și familiei. Totuși, nupțialitatea este în scădere, vârsta medie la prima căsătorie este în ușoară creștere.

Știm prea puțin în legătură cu așa-numitele uniuni consensuale (concubinaj), foarte răspândite în Europa Occidentală. Or, anchetele de opinie arată că propensiunea pentru căsătorie și pentru maternitate este încă puternică în sânul populației României. Ele

mai învederează un fapt: ezitarea în fața căsătoriei se datorează greutăților economice, lipsei de locuințe, nesigurantei locului de muncă. S-ar putea crede, conform principiului logicii „sublata causa, tollitur effectus” (dacă se suprimă cauza, dispare efectul), că rezolvarea acestor

cerințe ar duce automat la creșterea nupțialității. Și aici este vorba de modelul nupțial și familial, care, ca model cultural, are trăsături mult mai profunde, deși nu poate fi negată eficacitatea unor măsuri de politică socială și demografică.

Tabloul demografic românesc mai cuprinde o componentă importantă: *îmbătrânirea demografică*. Proces ireversibil, el se desfășoară rapid, datorită scăderii de lungă durată a natalității. Proporția persoanelor vârstnice, creșterea vârstei medii, sporirea „presiunii” populației vârstnice

asupra populației adulte – tendință evidențiată în special de creșterea numărului de pensionari¹, circa 5 milioane, la o populație activă ce nu depășește 10 milioane – confirmă amploarea și viteza îmbătrânirii demografice. Și aici caracterul

diferențial este prezent: populația satelor este mult mai îmbătrânită decât cea urbană, unele provincii istorice – în primul rând Banatul – au o structură mult mai îmbătrânită.

În România, problema minorităților naționale are particularități, din care unele sunt de ordin demografic. Românii reprezintă 89,5% din populația țării. Minoritățile naționale, ale căror efective se ridică la 2 400 000 persoane (10,5% din populația totală), sunt repartizate numeric și teritorial în mod foarte diferit.

Maghiarii, în număr de 1 625 000, sunt concentrați în Transilvania; în județele Covasna și Harghita proporția lor este de 75,2% și respectiv de 84,7%. Urmează romii (țigani), al căror număr la recensământul din 1992 a fost de 401 087. Or, acest număr este contestat atât de organizatorii recensământului, cât și de unele anchete. Se afirmă că numărul real ar fi între un milion și un milion și jumătate.

Celelalte minorități naționale au efective mult mai reduse:

¹ O altă realitate a României de azi este că în vreme ce numărul salariaților este de 5 200 000, cel al pensionarilor depășește 5 600 000 de persoane (n. red.).

germanii – 119 500, ucrainenii – 65 800, rușii – 38 600, turcii – 29 800, sârbii – 29 400, tătarii – 24 600, în timp ce evreii se ridică la 9 000, grecii – 3 900, armenii – 2 000. Dar caracteristicile demografice ale minorităților naționale sunt foarte diferite: unele au o structură demografică îmbătrânită; altele sunt populații tinere (romii, ucrainenii, rușii, turcii). Natalitatea este și ea diferită. În aceste condiții, evoluția viitoare va cunoaște ritmuri și sensuri diferite. Numărul românilor și al maghiarilor va scădea în următoarele trei decenii; al romilor, ucrainenilor, rușilor și turcilor va spori.

Probleme geopolitice și geostrategice se pun în contextul Europei de Est, ca și al Europei în general, pe care nu le putem examina aici.

Revenind la componentele mișcării naturale a populației – natalitatea și mortalitatea – trebuie să facem o scurtă referire la politica demografică. Există un consens cu privire la stoparea scăderii natalității, în special când se iau în considerare consecințele negative pe termen lung. Alături de securitatea națională, de securitatea alimentară, se afirmă tot mai mult ideea *securității demografice*. Experiența tuturor țărilor arată necesitatea politicilor

demografice, mai ales că toate statele membre ale O.N.U. s-au angajat să formuleze și să aplice politici demografice, așa cum a fost și la Conferința Internațională privind Populația și Dezvoltarea (Cairo, 1994).

Morți cu zile

Asemenea politici presupun opțiuni clare, obiective și mijloace financiare. Dacă pentru natalitate, opțiunea poate fi natalistă sau, dimpotrivă, de reducere a natalității, în schimb, toți sunt de acord că reducerea morbidității și mortalității este o prioritate absolută. Or, în România aceasta este – după părerea noastră – problema principală. Sunt studii care vorbesc despre diminuarea potențialului biologic al poporului român, amintind de studiile interbelice ale prof. Iuliu Moldovan, Gheorghe Banu, dr. Sabin Manuilă, dr. P. Râmneanțu, dr. D.C. Georgescu.

Este suficient – pentru ilustrare numai – să spunem că în 1996 s-au născut 231 348 copii și au decedat 286 158 persoane; numărul deceselor depășește deci cu aproape 55 000 pe cel al nașcuților-vii. Un material al Oficiului de Studii și Proiectări

Demografice al Comisiei Naționale pentru Statistică ne aduce la cunoștință un fapt tulburător: din decesele anului 1996, circa 51 000 au fost decese „evitabile“, dacă s-ar fi aplicat metode de profilaxie primară și de profilaxie secundară. Au murit deci „cu zile“, ca să folosim o expresie populară.

Se invocă adesea că statul român nu poate elabora și aplica o politică demografică coerentă din cauza dificultăților economice: obiectivele politicii sociale sunt „concurențiale“. Justificarea este doar parțială.

Problemele sănătății, ca și cele ale natalității și familiei sunt deopotrivă ale statului cât și ale societății civile. Dacă redresarea natalității este un proces mult mai complex, în schimb lupta împotriva morbidității și mortalității este, în primul rând, obligația Puterii. Să fie reamintit, cu acest prilej, teribilul avertisment adresat consulilor de Senatul roman:

„Caveant consules ne quid detrimenti Reipublicae capiat!“ [Consulii să vegheze ca Republicii să nu i se aducă vreun prejudiciu!].

Fiind vorba de existența poporului român, de supraviețuirea lui nici un fel de justificare nu va putea fi acceptată. ■

UN GÂND PE LUNĂ

„Deși dintotdeauna a fost fluturat spectrul unui sfârșit al lumii violent și subit, mie mi se pare mai verosimil ca sfârșitul lumii să se producă în etape. Sfârșitul lumii va fi o agonie lungă, cu ameliorări momentane și crize violente, cu o convalescență fericită și o sincopă neașteptată...“

Tadeusz Konwicki – scriitor contemporan polonez

Anul acesta se vor împlini 30 ani de la unul dintre evenimentele majore ale perioadei denumite în mod curent „Războiul rece“. Este vorba de „Primăvara de la Praga“ și de înăbușirea ei prin intervenția armată a U.R.S.S. și a altor state membre ale Tratatului de la Varșovia, cu excepția României. S-a pus atunci, în august '68, capăt suitei de reforme inițiate din ianuarie același an de noua conducere a Partidului Comunist din Cehoslovacia, ce urmărea să creeze un „socialism cu față umană“.

Revista Magazin istoric consideră de datoria sa să readucă în memoria cititorilor evenimentele de acum 30 ani. Chiar dacă de atunci prăbușirea sistemului comunist din Europa a depășit prin profunzime, amploare și semnificații timida încercare cehoslovacă de reforme din 1968. Cu atât mai mult cu cât există o tendință politică – în noile democrații, inclusiv în țara noastră – de a împinge cele întâmplate atunci în uitare. Evenimente precum ridicarea la luptă din R.D.G. (1953), revoluția din Ungaria (1956), „Primăvara de la Praga“ (1968), succesele revolte din Polonia sau greva minerilor din Valea Jiului (1977) ori demonstrația de la Brașov (1987) constituie repere pe care cercetarea istorică nu le poate ignora. Numai așa putem înțelege mai bine istoria vremurilor noastre.

Ne-am propus deci să publicăm – ori de câte ori vom avea posibilitatea – noi documente,

Să nu uităm

mărturii necunoscute și analize istorice privind Cehoslovacia 1968.

Începem în acest număr cu trei materiale de factură diferită. Primul este o stenogramă

inedită a convorbirilor, rămase secrete până acum, Ceașescu-Tito, din 24 august 1968. Este primul document care intră, după știința noastră, în circuitul istoriografic despre decizia conducerii de atunci a României de a lugeoslaviei de a opune rezistență armată și de a se sprijini reciproc în cazul unei eventuale intervenții militare de tipul celei din Cehoslovacia. Documentul este cu atât mai important cu cât este cel dintâi act ce indică gradul de încordare pe plan militar a relațiilor dintre România și U.R.S.S., datorită opoziției țării noastre față de invadarea Cehoslovaciei de către celelalte țări ale Pactului de la Varșovia. (Am vrea să mai precizăm că în serialul nostru despre istoria NATO vom evidenția valoarea existenței alianței atlantice ca o contrapondere la politica Tratatului de la Varșovia.)

Al doilea document este mărturia unui contemporan – generalul (r) Grigore Răduică – care s-a aflat într-o poziție importantă în securitatea română și cu acces la multe dintre secretele acelor zile.

Al treilea, ține tot de memorialistică și aparține fostului ambasador al U.R.S.S. la Washington, Anatolii Dobrinin și ilustrează ajutorul politico-diplomatic deosebit acordat de Statele Unite României în acele momente dificile.

CEAUȘESCU CĂTRE TITO:

„Suntem hotărâți

să apărăm

independența țării“

Prof. univ. dr. IOAN SCURTU

În perioada 15-17 august 1968, Nicolae Ceașescu efectuează o vizită în Cehoslovacia. Cu câteva zile mai înainte, Praga îl avusese ca oaspete pe Iosif Broz Tito.

În dublă calitate – secretar general al partidului comunist și președinte al Consiliului de Stat – Ceașescu se întâlnise cu omologii săi cehoslovaci, având cuvinte calde de prețuire la

adresa politicii promovate de Alexander Dubček, exprimându-și părerea fermă că fiecare partid comunist din țările socialiste avea dreptul să-și stabilească propria linie

politică, tactică și strategică. Vizita se încheie cu semnarea unui nou „Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală” între România și Cehoslovacia, care îl înlocuia pe cel din 1948.

La prima sa conferință de presă internațională ca lider al României socialiste, Ceaușescu fusese întrebat de unul dintre ziariști dacă era posibilă o intervenție a trupelor țării din Tratatul de la Varșovia în Cehoslovacia; nu, răspunsese el, deoarece acest tratat fusese creat pentru respingerea unei agresiuni imperialiste externe...

Imediat după întoarcerea de la Praga (17 august), Ceaușescu a convocat o ședință a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., în care și-a prezentat propriile impresii despre ceea ce se petrecea în Cehoslovacia. „Acolo – a apreciat el – este o atmosferă bună. Există dorința și preocuparea nu numai a conducerii, ci și a populației de a se asigura îndeplinirea programului partidului”. A menționat apoi că liderii Cehoslovaciei „au nevoie în acest timp de liniște și se pare că tovarășii sovietici nu prea sunt dispuși să-i lase să-și vadă de treabă în liniște. Aseară [la Praga] la recepția noastră – a adăugat Ceaușescu – am vorbit cu tovarășul ambasador sovietic în Cehoslovacia și i-am spus câteva lucruri. I-am spus că cel mai bine ar fi să-i lăsăm în pace ca să-și poată pregăti congresul” (era vorba despre Congresul XIV al P.C.C., care urma să înceapă la Praga la 1 septembrie 1968).

La întrebarea lui Janos Fazekas privind „unitatea în

conducerea actuală” a Partidului Comunist din Cehoslovacia, Ceaușescu a răspuns că „tovarășii cu care am discutat ne-au lăsat impresia că există o unitate deplină” și „ei se străduiesc și sunt hotărâți să nu mai revină la vechea cale, așa cum li se cere, pentru că ceea ce li s-a cerut la Varșovia [în cadrul întâlnirii din 14-15 iulie a conducătorilor din Organizația Tratatului de la Varșovia, mai puțin România] este ca în locul activității politice de rezolvare a lucrurilor să se revină la activitatea represivă. Aceasta este esențial și se pare că unora le este teamă de ceea ce este la ei acasă și caută să ridice la rangul de principiu marxist-leninist teroarea”.

Pentru ca cititorul să înțeleagă sensul celor spuse de Ceaușescu, să reamintim că la întâlnirea de la Varșovia a conducătorilor de stat și de partid din Bulgaria, R.D. Germană, Polonia, Ungaria și U.R.S.S. participanții avuseseră și un schimb de informații asupra evoluției evenimentelor din Cehoslovacia. Ei adresaseră o scrisoare comună C.C. al P.C. din Cehoslovacia în legătură cu evenimentele din această țară, exprimând opinia că se crease o situație care primejduia bazele socialismului în Cehoslovacia și comporta un pericol pentru interesele vitale ale celorlalte țări socialiste. „Popoarele țărilor noastre – se aprecia în scrisoare – nu ne-ar ierta niciodată indiferența și nepăsarea față de acest pericol”.

O amenințare nevoală, pe care Ceaușescu o înțeluse și o

tradusese la 17 august în acești termeni: „Este într-adevăr aici vorba de o confruntare între două concepții, tovarăși, între o concepție care vrea să mențină ca principiu de rezolvare a problemelor interne teroarea și represiunea și concepția care merge pe calea ca problemele să fie rezolvate în mod democratic, pe calea convingerii, ca să atragă poporul la rezolvarea problemelor țării sale și a făuririi victoriei sale. De aceea, noi considerăm că în fața acestei situații nu putem sta ca simpli spectatori”.

Dar în noaptea de 20/21 august, trupe din cele cinci state ale Tratatului de la Varșovia au invadat Cehoslovacia. România nu numai că n-a participat la această acțiune, dar a condamnat îndată în termeni energici invazia. În ziua de 21 august s-a ținut o ședință comună a C.C. al P.C.R. și a Consiliului de Stat la care s-a apreciat: „Acest act reprezintă o încălcare flagrantă a suveranității naționale a unui stat socialist frățesc, liber și independent, a principiilor pe care se bazează relațiile între țările socialiste, a normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional. Nimic nu poate justifica săvârșirea acestui act, ocuparea militară a Cehoslovaciei socialiste”.

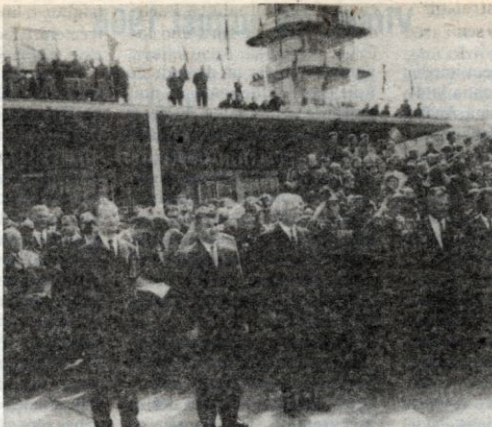
În aceeași zi, în fața sediului C.C. al P.C.R., s-a desfășurat o mare adunare populară – singura din „epoca Ceaușescu” ce și-a meritat acest calificativ. În cuvântarea rostită cu acest prilej, N. Ceaușescu a condamnat în termeni extrem de energici intervenția în Ceho-

slovacia și a declarat că România era gata să-și apere cu orice preț independența și suveranitatea națională.

Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale care a avut loc a doua zi a adoptat Declarația cu privire la principiile de bază ale politicii externe a României, transmisă ulterior ca document oficial al țării noastre tuturor parlamentelor

lumii, precum și Organizației Națiunilor Unite. În document se aprecia că „sub nici un motiv, în nici un caz și în nici o formă Organizația Tratatului de la Varșovia nu poate fi folosită sau invocată pentru acțiuni militare împotriva unei țări socialiste“.

Poziția oficială a României a avut un puternic ecou intern și internațional. Zeci de mii de tineri au răspuns cu promptitudine la ordinele de mobilizare, iar cei vârstnici s-au înscris în gărzile patriotice. Între aceștia din urmă – cum mărturisește în jurnalul său recent publicat – s-a aflat și scriitorul Paul Goma, unul dintre puținii dizidenți români autentici, care „plin de avânt, gata de sacrificiu“, s-a înscris în gărzile patriotice, după ce mai întâi fusese primit în partid. În ceea ce privește ecoul înregistrat peste hotare de poziția

Ceaușescu pe aeroportul „Ruzyne“ din Praga, întâmpinat de Ludvík Svoboda și Alexander Dubček la 15 august 1968

României, foarte importantă ni se pare reacția Casei Albe, care prin declarația președintelui S.U.A. de atunci a cerut Moscovei „să nu dea drumul la câinii războiului“.

Într-o măsură mai mică sau mai mare, toate acestea sunt cunoscute cititorilor. Un document inedit, căruia Magazin istoric îi face loc în paginile ce urmează, aduce încă o dovadă esențială a hotărârii conducerii române de atunci de a organiza apărarea cu arma în mână a integrității teritoriale și a suveranității statului român. Este vorba despre Stenograma întâlnirii dintre Nicolae Ceaușescu și Iosip Broz Tito, desfășurată la Vîrșet (Iugoslavia) în ziua de 24 august 1968. Menționăm că documentul se păstrează în Arhiva C.C. al P.C.R. în forma sa originală (stenogramă nedescifrată), fapt ce demonstrează că el a fost considerat strict confi-

dențial. La acea întâlnire, Ceaușescu a fost însoțit de Emil Bodnăraș, membru în Prezidiul Permanent al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., care răspundea pe linie de partid de problemele de apărare națională.

Între cei doi conducători de stat a avut loc o informare reciprocă privind pozițiile adoptate, măsurile pe care le aveau în vedere

și perspectivele unei colaborări militare în cazul unei invazii împotriva României. De reținut, insistența cu care Tito a atras atenția lui Ceaușescu asupra necesității unei maxime prudențe pentru a nu oferi nici un fel de pretext menit să justifice intervenția militară a Tratatului de la Varșovia. De asemenea, conducătorul iugoslav formula o sumedenie de condiții ce trebuiau avute în vedere în cazul unei cooperări politico-militare româno-iugoslave.

Stenograma este foarte mare (22 pagini la un rând și jumătate), ceea ce ne-a impus selectarea celor mai semnificative fragmente. Înainte de a le reproduce, țin să mulțumesc doamnei Viorica Jirja pentru că a descifrat și transcris documentul. Întreruperile sunt marcate prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte.

...**Tito:** Să începem imediat să vedem care e situația la dv. Noi am avut ieri plenară. Au fost discuții și o unitate deplină.

Nicolae Ceaușescu: Am avut plenară acum două zile. Chiar în ziua când au avut loc evenimentele din Cehoslovacia. A fost o unanimitate deplină pentru condamnarea intervenției și luarea tuturor măsurilor. Am considerat că trebuie să înfrunim Marea Adunare Națională pentru a da mai multă greutate poziției pe care am stabilit-o și a afirma încă o dată principiile pe care înțelegem să așezăm relațiile noastre cu țările socialiste și cu toate țările lumii. Pentru a nu da posibilitatea să se interpreteze. Asta e problemă de partid, de înțelegere: trebuia adoptată de forul suprem al statului și am făcut aceasta pentru că am vrut să arătăm tuturor statelor lumii această declarație.

Tito: Deci acum o transmiteți.

Ceausescu: Am și transmis. În care am pus și problema că prezența oricăror trupe străine nu poate fi aprobată decât de Marea Adunare Națională, pentru a evita orice posibilitate să [se] spună că un grup de activiști a cerut prezența trupelor străine...

În ce privește eventualitatea unei intervenții din partea lor, noi am luat hotărârea unanimă, a întregului Comitet Central, de a respinge cu armele orice încercare de pătrundere pe teritoriul țării noastre. Ne dăm seama că nu raportul de forțe nu e chiar egal, să zic așa. Dar considerăm că nu există altă posibilitate, dacă se va ajunge acolo. Însă dorim și vom acționa ca să excludem această eventualitate. Dar, după cele întâmplate în Cehoslovacia, se pare că oamenii aceștia nu mai au nici un fel de judecată...

Dorim și vom acționa în direcția de a face totul să nu se

ajungă aici, dar nu depinde de noi. Dacă ar depinde de noi, lucrurile ar fi simple. În acest sens noi avem în vedere, dacă se ajunge în această situație, să avem legături mai strânse cu dv., dacă veți fi de acord, să vedem ce gândiți și dv., dacă e bine cum gândim noi și contăm într-o anumită măsură pe o poziție mai activă, de sprijin, a chinezilor.

Tito: L-am salutat ieri pe Ciu[Zhou Enlai].

Ceausescu: A fost la recepție [la Ambasada română de la Beijing] și a spus că vine în mod special împreună cu al doilea vicepremier și a afirmat că România poate conta în apărarea independenței sale pe sprijinul poporului chinez.

Emil Bodnăraș: Și asta a repetat și când a primit declarația Marii Adunări Naționale.

Ceausescu: Sigur că acestea sunt eventualități, dacă se va merge în continuare pe calea aventurii, cum s-a mers în Cehoslovacia. Poate or fi tras ceva învățăminte din Cehoslovacia și noi vrem să acționăm, și de aceea v-am propus și întâlnirea, pentru a evita să ajungem aici.

Bodnăraș: Noi credem că lor trebuie să le fie clar că în cazul unei încercări similare cu Cehoslovacia, noi vom lupta cu arma în mână. Ceea ce nu a fost cazul în Cehoslovacia.

Ceausescu: În popor este un spirit unanim în acest domeniu. Iată, tovarășe Tito, punctul nostru de vedere.

Tito: Vă mulțumesc pentru informații. Cred că ați luat o poziție foarte justă. Nu contribuiți cu nimic la ceea ce ar putea folosi ei ca pretext împotriva dv. și e bine ca și mai departe să se aibă în vedere ca felul în care se ia poziție în mase să nu afecteze poziția noastră, că asta le-ar folosi lor...

În rezoluția noastră [adoptată de plenara Comitetului Central al Uniunii Comunistilor din Iugoslavia] noi spunem foarte clar că vom apăra independența noastră, cu toate mijloacele, să nu-și facă nimeni iluzii, inclusiv mijloace militare. Și în această direcție ne orientăm. Considerăm că la ei noi apărăm ca protagoniști și îi deranjăm pur și simplu, însă aici e mai greu, e nuca tare. Noi nu suntem într-o situație așa de grea ca dv. ... De aceea, eu trebuie să vă spun că sunt complet de acord cu măsurile pe care le întreprindeți în mod hotărât. Cu sânge rece să întreprindeți tot ce este în interesul apărării țării și al dezvoltării ei de sine stătătoare. Acesta e esențialul...

Bodnăraș: Față de felul cum s-a procedat în Cehoslovacia, noi nu excludem să se procedeze și la noi peste noapte. Aventura e aventură. Hotărârea noastră e clară, așa cum tovarășul Ceausescu a expus-o: luptăm cu arma în mână. Îmi pare bine că am auzit că și hotărârea dv. e aceeași... În cazul unui atac asupra României, trei frontiere vor fi atacate. Nu avem decât un flanc deschis - cu Iugoslavia.

Tito: Poate să fie spațele frontului la noi.

Bodnăraș: Noi vom face tot posibilul ca acest flanc să fie deschis cu toate mijloacele noastre. Avem în vedere sectorul Timișoara-Turnu Severin. Și dacă lucrurile se pot petrece pe neprevăzute, noi vrem să cunoaștem dacă putem conta pe concursul dv. ca acest coridor să rămână deschis și să fie apărat.

Tito: În ce sens să fie apărat acest coridor?

Bodnăraș: În cazul că se va ajunge la aceasta, nu știu dacă ei se vor opri pe teritoriul român. Noi dispunem de forțe care se vor opune pe teritoriul nostru.

Nouă ne e teamă de o acțiune care să cuprindă și teritoriul Iugoslaviei, să încerce prin surprindere.

Tito: Noi nu vom permite așa ceva. V-ați convins că și noi suntem vizați.

Ceașescu: „Aceasta e problema. Deci dorim ca la această discuție să avem asigurată legătura cu dv. pentru că până la urmă e singura cale să ne aprovizionăm cu armament, cu mijloace de luptă și cu ajutoare.

Tito: E bine.

Ceașescu: E de înțeles că Marea Neagră o pot bloca cu totul pentru noi. Prin Marea Neagră nu vom putea primi ajutoare.

Bodnăraș: Noi vorbim principal.

Tito: Aici aveți spatele frontului. Acum e altă problemă: problema dacă vă strâmtoarează pe dv. și veți trece frontul în Iugoslavia, cu echipament militar cu tot. Dacă veți veni cu echipament militar, aici nu veți mai putea opune rezistență. Aici noi vom opune rezistență. Atunci vă vom accepta ca militari, însă armamentul pe care îl aveți va trebui lăsat. Mă înțelegeți ce am în vedere, ca U.R.S.S. să nu ne atace și pe noi. Să nu-i dăm pretext.

Bodnăraș: Cel mai probabil e că va trebui să luptăm împreună.

Tito: Asta e altă treabă.

Bodnăraș: Noi nu vrem să părăsim teritoriul național, noi vom lupta. Coridorul nu e pentru retragerea noastră.

Tito: Eu v-am vorbit pur și simplu din punctul de vedere al dreptului internațional. Mă gândesc la armamentul greu. Cred că o să putem avea controlul asupra Dunării.

Bodnăraș: Tovarășul Ceașescu a enunțat în principiu această legătură. Și „coridor“ e foarte impropriu; mai exact: legătura cu Iugoslavia socialistă.

Ceașescu: Desigur, pentru noi problema se pune: în orice condiții trebuie să luptăm, pentru că suntem hotărâți să apărăm independența țării. Sigur că aceasta va cere o încordare serioasă și poate lua forme diferite. Condițiile reliefului țării sunt avantajoase din multe puncte de vedere, avem Carpații.

Tito: Noi n-am discutat despre aceasta. Eu m-am referit numai la eventualitatea retragerii dv. cu armamentul greu și am vorbit din punctul de vedere al dreptului internațional.

Bodnăraș: Eu nu știu ce drept poate fi opus unor tâlhari.

Tito: Să nu vorbim așa, să fim realiști. Mă gândesc la armamentul greu, care n-a căzut în mâna lor, când ajunge pe teritoriul nostru să nu fie folosit de noi, pentru a le da pretextul să înceapă războiul și împotriva Iugoslaviei. Deoarece nu-l puteți duce în altă parte, el rămâne armamentul dv., nu avem nici un fel de pretenție, acest armament greu care va fi dislocat va rămâne și mai departe proprietatea dv. ... În momentul în care Iugoslavia ar fi atacată, indiferent în ce sector, atunci vom duce lupta împreună...

Ceașescu: Dacă va fi atacată România, mai devreme sau mai târziu va fi atacată și Iugoslavia...

Tito: Eu am discutat cu colaboratorii mei militari că ar fi bine să restabilim contactele între dv. și noi pe linia serviciilor de contrainformații.

Ceașescu: De acord. Sigur că trebuie gândit asupra acestor probleme.

Tito: Mă gândesc la un schimb de informații.

Ceașescu: Sunt de acord cu colaborarea serviciilor de contrainformații, însă revenind la problema discutată, e clar că dacă ei doresc să-și ducă planul până la capăt și nu vor trage învățăminte din Cehoslovacia, atunci înseamnă că într-adevăr acum vor s-o ducă până la capăt.

Tito: Să vedem zilele acestea cum vor evolua. Trebuie să vă spun că situația la noi e foarte grea pe granița italiană. Noi trebuie să avem acolo forțe întărite. Avem informații că militari italieni se gândesc ca în cazul că Iugoslavia ar avea greutate, ei să recâștige teritoriile Iugoslaviei luate la sfârșitul războiului... Eu cred că e bine ca dv. să folosiți cât mai mult luarea de poziție pozitivă, ca țară socialistă, și în ceea ce privește relațiile pe care le doriți cu statele socialiste, în așa fel încât nimeni să nu poată spune că aveți o comportare negativă, care să creeze pretext pentru ceva. Să subliniați că rămâneți fideli Tratatului de la Varșovia, fără a menționa acum necesitatea unor îmbunătățiri, în așa fel încât să rămână fără pretext. Nici un fel de pretext pentru ca ei să ia măsuri. Noi știm că bulgarii și ungurii și presa sovietică vor născoci tot felul de lucruri. Dv. însă trebuie să faceți în așa fel încât să arătați în presa dv. că nimic din ceea ce se scrie nu este adevărat...

Ceașescu: Se pare că suntem spre sfârșit.

Tito: Poate să mâncăm ceva și mai discutăm și la masă.

Ceașescu: Noi vă mulțumim, dar vrem să plecăm acum. Vă rugăm să ne înțelegeți.

Tito: Eu vreau să vă spun din toată inima: să aveți grijă de dv. și la București în ceea ce privește securitatea dv.„

Acesta este documentul în partea sa fundamentală. În lumina lui par cel puțin stranii afirmațiile lui Victor Dimitriu din cartea sa memorialistică *Urcuş pe cascade înghețate*, publicată în 1996 la Editura Albatros. Autorul a îndeplinit ani în șir funcția de ambasador al României la Paris în timpul lui Gheorghiu-Dej și al lui N. Ceașescu. El lansează

ipoteza că Ceaușescu a fost „omul de încredere al serviciilor securității militare sovietice”, efectuând „o precipită vizită” la Praga pentru a-i inocula lui Dubcek „tezele diversioniste furnizate de Moscova care nega orice proiect de acțiuni militare ce ar fi duse de U.R.S.S. contra Cehoslovaciei” și că prin această „acțiune de «intoxicare» dusă de Ceaușescu, liderii Cehoslovaciei nu au luat nici o măsură de apărare”. Prin manifestarea de simpatie din 21 august, continuă el, „Ceaușescu voia să-și camufleze acțiunea sa de demobilizare față de Dubcek și, totodată, să-și salveze eticheta internațională de «apărător al independenței naționale»”. Același autor scrie că „în acele zile Bucureștiul era împânzit de zvonuri privind ocuparea iminentă a României de către ruși și pe care membrii securității le răspândeau cu aere confidențiale”.

Cum arătam, aceste afirmații sunt cel puțin riscante, în absența oricărui documente probatoare, iar faptele de atunci le contrazic categoric. În timp ce presa și radioul din România au avut corespondenți la Praga (între ei și actualul director – redactor-șef al revistei *Magazin istoric*), de unde au transmis în direct despre invadarea Cehoslovaciei, mijloacele mediatice din celelalte țări socialiste nu au difuzat decât comunicate oficiale și comentarii în concordanță cu poziția adoptată de Kremlin.

Atitudinea demnă și curajoasă a României a generat un val uriaș de simpatie pentru poporul român și i-a adus lui Ceaușescu momentul de prestigiu maxim pe arena internațională, ca și în țară. Din păcate, el a folosit în interes propriu acest moment, pentru a-și consolida puterea, făcându-ne să asistăm, ulterior, la escaladarea cultului personalității. ■

În cartea sa de memorii, publicată în 1995, la editura americană Random House, cu titlul *In Confidence. Moscow's Ambassador to American Six Cold War Presidents. 1962-1986* (Încrederea. Ambasadorul Moscovei pe lângă cei șase președinți americani ai Războiului rece. 1962-1986), Anatoli Dobrinin, ambasadorul U.R.S.S. la Washington, povestește și următoarea întrevvedere pe care a avut-o cu Dean Rusk, secretarul de stat american.

„La 28 august, Rusk m-a convocat de urgență pentru a-mi spune că aflase despre mișcări intense, neobișnuite, de trupe sovietice efectuate în ultimele 24 ore de-a lungul frontierei cu România. În Occident se făcuseră deja speculații despre posibilitatea unei invazii sovietice în România, bazate mai ales pe refuzul ei de a lua parte împreună cu celelalte state membre ale Tratatului de la Varșovia, la o acțiune comună contra Cehoslovaciei. Într-adevăr, Moscova era foarte iritată din cauza liderului României, Nicolae Ceaușescu, și trupele sovietice se angajaseră în mișcări tactice demonstrative lângă graniță. Dar Moscova nu se gândea în mod serios să invadeze România pentru că nu s-a îndoit vreodată de stabilitatea regimului comunist de acolo.

Totuși, serviciile de informații occidentale supravegheau respectivele mișcări de trupe și știrea a ajuns rapid la președintele Johnson. Acesta se afla la ranch-ul său din Texas și l-a chemat urgent pe Rusk. Când am ajuns la el, Rusk avea pregătit un mesaj pentru guvernul sovietic, care s-a dovedit destul de impulsiv.

«În numele omenirii – a spus el – vă cerem să nu invadați România, întrucât consecințele vor fi imposibil de prevăzut. De asemenea, sperăm că nu se vor întreprinde acțiuni contra Berlinului de Vest, ceea ce ar putea provoca o criză internațională majoră, pe care suntem foarte preocupați să o evităm cu orice preț. Toate acestea ar fi dezastruoase pentru relațiile sovieto-americane și pentru întreaga lume».

Potrivit relatării lui Dobrinin, el a insistat și a obținut rapid un răspuns liniștitor de la Moscova, care a fost primit de Dean Rusk cu evidentă ușurare.

Tancuri sovietice primite cu ostilitate de tinerii din Praga la 21 august 1968

CELĂLALT CEAUȘESCU

General-locotenent (r) GRIGORE RĂDUICĂ

La mitingul din 21 august 1968, din celebrul balcon al fostului Comitet Central, Ceaușescu a rostit un virulent discurs contra intervenției trupelor Pactului de la Varșovia (minus cele ale României) în Cehoslovacia și a exprimat clar necesitatea apărării intereselor noastre naționale și a independenței României. Atât în acel moment, cât și pe toată durata crizei, Nicolae Ceaușescu a lăsat impresia unui curaj deosebit.

Este adevărat, în calitate de comandant suprem al forțelor armate, a dat dispoziții tuturor organelor și organismelor în drept de la Ministerul de externe la armată și interne și s-au luat măsuri multiple pentru pregătirea rezistenței în cazul unei eventuale agresiuni. Nouă, celor din Departamentul Securității, ni s-a cerut să obținem date despre eventualele intenții în acest sens și să alcătuim planul de apărare.

În același timp, Ceaușescu a cerut imediat și o serie de măsuri

În imagini: 21 august 1968 - 21 decembrie 1989. Cele două fotografii sunt despărțite de 31 ani și patru luni. În imaginea din stânga apare un Ceaușescu în plină glorie, fără „tovarășă”, vorbind unei mulțimi care îl asculta cu entuziasm, jurând să își apere țara. Cea din dreapta este surprinsă la ultimul miting organizat în fața fostului Comitet Central, când mascarada unității întregului popor în jurul partidului și a conducătorului său suprem i-a explodat acestuia în față.

Mărturii din umbra deciziilor politice

pentru protecția lui personală. El devenise conștient că în cazul repetării scenariului din Cehoslovacia ar pierde cu siguranță poziția sa de conducător al partidului și statului. Iată de ce se temea foarte tare să nu fie răpit sau omorât prin otrăvire, iradiere sau prin alte mijloace. El aflase cum fusese surprinsă conducerea de stat și de partid a Cehoslovaciei, izolată, arestată și transportată în U.R.S.S. Pentru a evita repetarea unei situații similare la București, a cerut să

se găsească soluții să poată fi scos din sediul Comitetului Central pe ascuns în cazul în care acesta ar fi fost înconjurat prin surprindere.

Specialiștii noștri au trecut la treabă, prezentând câteva variante de evacuare din sediu. Există o ieșire printr-un tunel ce pornea din adăpostul subteran al clădirii și ducea până în apropierea bisericii Crețulescu. Ceaușescu a considerat-o o soluție nesigură pentru că punctul terminus se afla prea aproape de sediu. A cerut să se amenajeze o altă cale de refugiu, care să ducă mai departe de clădire. Drept urmare, s-a deschis o ieșire din adăpost prin care se pătrundea într-un mare canal. Urmându-l, Ceaușescu putea reveni la suprafață pe străzi aflate mult mai departe. Doi ofițeri de securitate au mers în recunoaștere pe acest traseu, identificând toate posibilitățile de ieșire.

Tot din dispoziția lui Ceaușescu, la Institutul de fizică atomică s-a realizat un dozimetru ce avea forma unui stilou. El emitea un semnal caracteristic atunci când înregistra doze de radioactivitate mai mari decât cele normal admise. De acest dozimetru mă leagă o amintire directă. Într-una din zile mi-a telefonat șeful de cabinet al lui Ceaușescu și mi-a spus că l-a căutat pe președintele Consiliului Securității Statului, dar nu l-a găsit. Mi-a transmis să îl sun eu imediat direct pe Ceaușescu. Știam că atunci când vorbea grăbit, avea dificultăți de exprimare. De data aceasta, aproape că nu l-am înțeles. Se vedea că era pur și simplu speriat, paralizat. Dozimetru l-începuse să emită semnalul de alarmă și Ceaușescu îmi cerea să vin de îndată cu o echipă de specialiști și să facem verificările necesare.

Ce se întâmplase? Stiloul dozimetric conținea o substanță reactivă, care trebuia completată periodic. Când scădea sub un anumit nivel, aparatul emitea un semnal sonor. Cineva uitase să îl avertizeze pe Ceaușescu și acesta se spriase cumplit, crezând că fusese iradiat.

Nicolae Ceaușescu a cerut să se studieze și căile rutiere de la sud de Carpați Meridionali care puteau fi folosite pentru o deplasare sigură și rapidă în caz de necesitate. Aceeași operațiune trebuia efectuată și pentru trecătorile Carpaților. Avea nevoie de maximă siguranță pe rutele de deplasare către puncte de redisolcare stabilite din vreme. Am participat personal la misiunea de recunoaștere, fiind însoțit de o echipă de ofițeri specializați în transporturi rutiere. Îmi amintesc faptul că Olănești a fost localitatea aleasă pentru dislocare. Ulterior, acolo s-a construit și o vilă special pentru Ceaușescu.

La cererea lui Ceaușescu s-a constituit o comisie alcătuită din ministrul transporturilor, șeful secției organizatorice de la C.C. și specialiști în transporturi ru-

tiere care să studieze și să prezinte propuneri pentru scurtarea, ușurarea și modernizarea circulației de la București spre Timișoara. Ceaușescu dorea construirea unei șosele moderne pe la Râmnicu Vâlcea, Tg. Jiu și direct peste munți, spre Caransebeș și Timișoara. Se evita astfel – spunea el – punctul obligatoriu de trecere de la Porțile de Fier și circulația în apropierea frontierei. El nu le-a oferit celorlalți membri ai comisiei explicații asupra adevăratului motiv, eu fiind singurul care știam rostul strategic al noii căi de circulație destinată unui eventual spate al frontului sau probabil teritoriu de retragere în extremis, deci unei legături directe cu Iugoslavia. Până la urmă, comisia a tras concluzia că realizarea unei treceri peste munți pe direcția indicată ar fi necesitat un efort prea mare, ar fi cerut prea mult timp, ar fi creat imense cheltuieli din punct de vedere economic și ar fi redus interesul turistic pentru zona Porțile de Fier.

Pentru a permite un contact direct și permanent cu populația României, s-a stabilit să se folosească emisiunile pe unde radio medii, cu care lumea era obișnuită. Ceaușescu a cerut să se realizeze în țară, respectiv să se completeze din import, aparatură specială, mobilă, de radio-emisie care să poată fi folosită eficient din orice punct al țării. Investițiile pentru construirea de radiorele trebuiau să țină cont ca acestea să fie astfel dispuse încât indiferent din ce punct s-ar emite, transmisia să se poată recepționa de pe întreg teritoriul țării.

Îmi amintesc totodată că Ceaușescu a manifestat atunci o mare grijă pentru evitarea oricăror provocări sau acțiuni care ar fi putut oferi sovieticilor pretexte pentru o intervenție în țară. În acele zile, Ceaușescu l-a chemat pe președintele Consiliului securității și i-a cerut să îi expedieze șefului KGB,

Andropov, un material. Era vorba de scrisoarea unui cetățean basarabean – Uscățiu sau Uscățescu. Acesta se prezentase la Comitetul Central și solicitase o audiență la Ceaușescu. Nereușind să ajungă la acesta, lăsase respectiva scrisoare în care insistă să se pretindă U.R.S.S. să restituie imediat României Basarabia, motivând că în acel moment existau condiții favorabile, opinia publică fiind dispusă să sprijine o astfel de acțiune. „Știe el că acum e momentul – a replicat, ironic, Ceaușescu. Ce valoare are sprijinul opiniei publice s-a văzut în cazul intervenției din Cehoslovacia. În mod cert – a adăugat el – asta e pus de ruși să ne provoace, este omul KGB-ului și poate că nici nu e român. Oricum, dacă noi tăcem, rușii vor susține că noi îi ascultăm și îi protejăm pe dușmanii U.R.S.S. De aceea, ia acest material și trimite-l lui Andropov, făcând referire la înțelegerea pe care o aveți pentru sprijin reciproc împotriva terorismului. Aruncați-le înapoi peste gard în curtea lor momeala pe care ei ne-au trimis-o nouă”. Ceaușescu a adăugat că la Ambasada României de la Moscova sau la alte reprezentanțe ale noastre din U.R.S.S. se prezintă multe persoane ca asemenea propuneri și el consideră că unii dintre ei sunt în mod sigur provocatori. De aceea, a dat dispoziție să se manifeste multă atenție și cazurile suspecte de provocare să fie aduse la cunoștința ministerului de externe sovietic. Probabil că în acest fel unii patrioți români au ajuns sub supravegherea KGB-ului și au suferit represaliunile acestuia.

Poate că ilustrarea cea mai bună a stării de spirit ce-l stăpânea pe Ceaușescu în acele zile ne-o dă reacția lui în cazul trădării generalului Ioan Șerb. Acesta, cedând insistențelor unui general sovietic (Romanov, mi se pare, ultimul consilier militar sovietic, rămas apoi în cadrul ambasadei), i-a oferit harta cu planul

special de acțiune a armatei române în cazul unei intervenții străine. Întâlnirea dintre cei doi a fost înregistrată prin mijloace tehnice. Șerb i-a oferit toate detaliile solicitate, iar sovieticul l-a felicitat pentru gestul său, asigurându-l că el avea să fie viitorul ministru al armatei. La ieșirea din clădire, generalul Șerb a fost arestat de ofițeri ai Direcției de contrainformații militare și i s-a întocmit un proces-verbal cu documentele secrete găsite asupra lui.

Prezentându-se lui Ceaușescu, dosarul cu documentele respective, acesta a ordonat ca Șerb să fie trimis în judecată pentru înaltă trădare, dar a atras atenția să nu

se facă vreo referire la sovietici: „ăștia sunt în stare să susțină că este vorba de o provocare pusă la cale de noi”. Ceaușescu a cerut chiar ca sentința să nu fie prea aspră, pentru a nu-i irita prea rău pe sovietici, căci oricum ei se știau implicați.

Pentru a putea realiza cele cerute de Ceaușescu, dosarul a trebuit desigur refăcut. Șerb a colaborat din plin la măsluirea lui, cum era și firesc. Potrivit noului dosar, Șerb scosese din unitate doar o hartă secretă. A primit o pedeapsă de cinci ani închisoare, deși minimul prevăzut de codul penal pentru trădare era de șapte ani.

Eu cred că în acest caz a contat și faptul că în toamna lui 1944,

când Ceaușescu conducea U.T.C.-ul, Șerb fusese în fruntea primei grupe de tineri utești care plecaseră voluntari să lupte pe frontul de Vest, în cadrul Diviziei „Tudor Vladimirescu”. De altfel, după doar opt sau nouă luni de detenție, Șerb a înmănat ofițerului de contrainformații din penitenciar o cerere de grațiere adresată lui Ceaușescu. Cererea a ajuns la mine și, cum președintele Consiliului securității lipsea din București, m-am prezentat cu ea la secretarul general. A citit-o rapid și mi-a spus: „Să se prezinte proiectul decretului de grațiere”. La scurt timp, Șerb a fost pus în libertate. ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

• **Ion Novăcescu – ION I.C. BRĂȚIANU ȘI OPȚIUNEA OCCIDENTALĂ A ROMÂNIEI** (cu un cuvânt înainte de D.A. Lăzărescu).

Editura Mesagerul, Cluj-Napoca, 1996, 200 pp.: monografie scrisă de un tânăr clujean și consacrată realizărilor politice ale marelui om de stat.

• **Gh. Calcan – INDUSTRIA PETROLIERĂ DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ.**

Editura Tehnică, București, 1997, 258 pp.: lucrarea analizează cadrul legislativ și evoluția industriei petroliere între 1924 și momentul izbucnirii celui de-al doilea război mondial.

• **ISTORIE FINANCIAR-BANCARĂ. VOL. I** (coordona-tor: Mihai D. Drecin).

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996, 201 pp.: studii asupra băncilor românești din Transilvania

în perioada 1867-1918, semnate de Vasile Dobrescu, Kakucs Lajos, Nicolae Trifoiu, Ioan Crișan și Mihai D. Drecin.

• **Mihail Bruhis – REPUBLICA MOLDOVA** (prefață de dr. Florin Constantiniu; ediție îngrijită de Florin Rotaru).

Editura Semne, București, 1997, 296 pp.: analiză a ansamblului măsurilor întreprinse de Moscova pentru a readuce Republica Moldova în orbita sa.

• **CINE ȘI UNDE ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI COPILULUI** (cu o prefață de Cristian Tăbăcaru, secretar de stat, Departamentul pentru protecția copilului).

1997, 305 pp.: un repertoriu care permite tuturor organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale cu preocupări în domeniu să comunice mai ușor.

• **STUDIA ET ACTA HISTORIAE IUDAEORUM RO-**

MANIAE, VOL. II (coordona-tori: dr. Silviu Sanie, dr. Dumitru Vitcu).

Editura Hasefer, București, 1997, 220 pp.: lucrarea, apărută sub egida Academiei Române, Filiala Iași, Institutul de istorie „A.D. Xenopol”, Institutul de arheologie, Federația comunităților evreiești din România, Centrul pentru studiul istoriei evreilor din România, cuprinde o serie de studii și documente ce reprezintă contribuții la relevarea locului și rolului evreilor în istoria României.

• **Caius Traian Dragomir – IOSIF ȘI RUBEN. ESEURI IV. SEMNIFICAȚIE ȘI VALOARE. ESEURI V.**

Editura didactică și pedagogică, București, 1997, 266 pp. – 21.000 lei; 170 pp. – 16.000 lei: volumele reunesc texte publicate în presă și consacrate analizei problemelor lumii în care trăim.

KENNEDY INTERVINE

ÎNAINTE DE A FI

LA CASA ALBĂ

Un nou incident din perioada războiului rece a fost dezvăluit recent într-un interviu publicat de cotidianul rus *Izvestia*. Între membrii unei delegații americane sosite la Sankt-Petersburg în luna septembrie 1997, la invitația clubului submariniștilor ruși, s-a aflat și un anume Bruce Holmstead, pilot din aviația marinei americane, a cărui biografie s-a intersectat cu cea a războiului rece. Ofițerul american a ținut sub tăcere acest moment al vieții lui, cum singur mărturisește, „la început dintr-o îndatorire de serviciu, pentru a respecta interesele de stat ale țării mele, apoi, pentru că pur și simplu n-am vrut să mai răscolesc trecutul, să-mi amintesc un incident extrem de neplăcut“.

Pentru prima oară după 37 de ani, el a rupt tăcerea.

În iulie 1960, ziarul londonez *Times* a publicat o știre despre un fost avion de bombardament reechipat, un avion de cercetare Boeing RB-47 Stratojet, cu șase motoare cu reacție, care decolase de la o bază aeriană din Anglia. La bordul său se aflau pilotul Bruce Holmstead, navigatorul MacCown și încă patru membri ai echipajului.

Bombardierul transporta aparatură electronică, destinată cercetării sistemului de radiolocație sovietic. Era vorba despre o misiune de cercetare, pe care o executau anual avioane și nave americane ce navigau în apele internaționale, de-a lungul țărmului rusesc.

Rușii cunoșteau bine scopul unor asemenea misiuni, pentru că vasele lor de pescuit îndeplineau același obiectiv, patrulând de-a lungul coastelor

Președintele S.U.A. alături de pilotul Bruce Holmstead și soția acestuia (imaginea de sus) și cu omologul său sovietic, Nikita S. Hrușciov

S.U.A. Avioanele sovietice supravegheau permanent linia radarelor americane, aflate în regiunile Alaskăi și Canadei.

Deasupra apelor internaționale ale Mării Barents, aparatul american RB-47 a fost atacat de un avion de vânătoare sovietic MiG-17. „Intraserăți în spațiul aerian al U.R.S.S.?” l-a întrebat pe Holmstead ziaristul de la *Izvestia*. „Știam perfect unde mă aflu – a răspuns Holmstead – și eram conștient de ceea ce fac. Dacă am violat frontiera? Nu cred. Mai târziu m-am întâlnit cu pilotul avionului rusesc, căpitanul Vasili Poliakov, și el mi-a spus că nu am violat frontiera. Dar el primise un ordin și l-a executat. Avionul nostru a luat foc la aproximativ 30 000 picioare [10 000 m] înălțime și noi am sărit cu parașuta. După ce am stat vreo șase ore în apa mării, eu și navigatorul John MacCown am fost salvați de pescarii din Murmansk. Am mai rămas în zonă încă vreo 12 ore, în căutarea celorlalți membri ai echipajului, dar n-am reușit să-i găsim. Era foarte frig. Pescarii ruși au făcut tot ce au putut să ne îngrijească: ne-au învelit cu păturii calde, ne-au făcut ceai cu miere. Apoi am fost duși la Murmansk, predați organelor de pază și, în fine, mutați la Moscova. Acolo, la început am fost închiși în închisoarea militară Lefortovo, iar după câteva săptămâni ne-au dus la sediul KGB de pe Lubianka. Nu ne-a vizitat nimeni de la ambasadă. Eu și MacCown am stat în celule separate. Era vremea războiului rece și ofițerii americani doborâți erau considerați spioni. N-am văzut pe nimeni și nimănui nu-i era permis să se apropie de noi, în afara ofițerilor sovietici veniți cu translator”.

Asupra informației că în apropiere peninsulei Kola a

fost doborât un avion RB-47 s-a pus un embargo total, atât de către partea rusească, cât și de cea americană. După incidentul din primăvara anului 1960 cu avionul de spionaj U-2, pilotat de Francis Powers, intrat și doborât în spațiul aerian al U.R.S.S., episod ce făcuse ocolul lumii, liderul sovietic Nikita Hrușciov era extrem de iritat și amenința că „Holmstead și MacCown vor fi pedepsiți ca spioni, cu toată asprimea legilor sovietice”. Vreo șapte luni au rămas sovieticii pe această poziție. Au renunțat la ea numai după intervenția reprezentantului S.U.A. la O.N.U., Henry Cabot Lodge, care contesta violarea frontierei sovietice.

Prin intermediul ambasadorului american la Moscova, Thompson, noul președinte ales al S.U.A., John F. Kennedy, încă înainte de a fi investit, s-a adresat lui Nikita Hrușciov cu rugămintea de a-i elibera pe aviatorii prizonieri. Una dintre condițiile eliberării lor a fost tocmai această interdicție de a face public cazul. S.U.A. – considera liderul sovietic – nu trebuiau să folosească eliberarea prizonierilor drept acumulare de capital politic. Din acest motiv, ziarul *New York Herald Tribune*, care a făcut îndelungi investigații în această direcție, a renunțat în cele din urmă să publice senzaționala dezvăluire.

„Ce credeți despre Vasili Poliakov, cel care v-a atacat și a doborât avionul?” Răspunsul lui Holmstead este sincer: „Evident, am fost extrem de furios pe el. Dar și el ca și membrii echipajului american au îndeplinit o misiune ce le fusese încredințată. Au îndeplinit-o bine, profesionist”. ■

Florentina DOLGHIN

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

• Ion Mamaș – CONSILII DE COROANĂ.

Editura enciclopedică, București, 1997, 304 pp.

Este abordată global o instituție cunoscută până acum doar parțial. Sunt examinate Consiliile de Coroană, începând cu primul, din 2 aprilie 1877, și până la cel din urmă, din 30 august 1940. Instituția, întrunită în marile momente de cumpănă sau înaintea luării unor decizii majore, a oferit și un cadru de legitimare a marilor hotărâri ce au afectat destinul țării. Autorul – colaborator permanent al revistei noastre – realizează și succinte portrete ale protagoniștilor. Totodată, cititorul are la dispoziție procese verbale, stenograme și relații ale unor participanți direct implicați (unele publicate pentru prima dată în *Magazin istoric*).

• LOVITURA DE STAT DE LA 30 DECEMBRIE 1947. PRELIMINARII MILITARE, CONSECINȚE POLITICE (documente selectate și anotate de Mircea Chiritoiu; prefață de dr. Florin Constantiniu).

Fundația Academia Civică, București, 1997, 306 pp.

Volumul prezintă cu documente, în mare parte inedite, modul în care a fost pregătită, din punct de vedere militar, lovitura prin care comuniștii au înlocuit instituția monarhică cu republica, la 30 decembrie 1947. Sunt înfățișate măsurile luate pentru subordonarea armatei de către comuniști, pregătirea unor unități fidele care să intervină la momentul necesar, înlocuirea capilor militari, starea de spirit care domnea în acele zile în rândurile oștirii și ale populației.

IOAN HUDIȚĂ: PAGINI DE JURNAL

O
mărturie des-
pre lășitate, despre curaj
manifestat prea târziu, despre ceea ce
trebuia să se facă și nu s-a făcut, despre inca-
pacitatea de a se solidariza a românilor în momentele de criză,
despre lipsa de responsabilitate a clasei politice. Se întâmpla în 1940.

Din toamna anului 1939, când izbuc-
nise conflagrația mondială, regimul de
autoritate personală al regelui Carol II se
găsea în ultima fază. Evoluția evenimen-
telor externe este reflectată aproape zilnic
în Jurnal. De la operațiile militare, la
început stagnante, s-a ajuns, la sfârșitul
primăverii, la atacurile fulger ale arma-
tei germane și mai ales la înfrângerea
Franței, cu urmări atât de grele și în ceea
ce a privit soarta României. Conflictului
Germaniei cu cele două democrații occi-
dentale – după scoaterea din joc a Poloniei,
încă din septembrie 1939 – i se mai adăuga
războiul eroic de apărare dus de Finlanda
împotriva agresiunii sovietice la care ea era
supusă.

Se pare – citind jurnalul profesorului
Ioan Hudiță, aflat în pregătire la Edi-
tura Institutului European din Iași – că în
cercuri largi ale opiniei publice românești
a existat convingerea că ultimatumul so-
vietic adresat României în 26-28 iunie 1940
nu reprezenta decât debutul dramei pe care
avea s-o trăiască România Mare în acea
vară îndoliată. Și dacă s-a știut acest lucru

de ce nu s-au luat măsurile potrivite pen-
tru evitarea catastrofei? Mai putea fi ea
evitată? Cine anume putea face acest lu-
cru? Problema responsabilității factori-
lor politici, a opțiunilor, a soluțiilor, toate
sunt analizate și discutate de profesorul I.
Hudiță în jurnalul său politic într-un
„regim de urgență” am spune, provocat de
dictatul de la Viena din 30 august 1940.
Acest „regim de urgență” își pune pecetea
adâncă asupra acțiunii și atitudinii fac-
torilor politici. Derută și pripeală, incrim-
inări și lipsă de luciditate, poate și o
oarecare incapacitate de solidarizare a
forțelor politice, amenințătoarea prăpastie
de neîncredere ce se creează între elita po-
litică și masa poporului sunt dominantele
vieții politice românești, așa cum este ea
surprinsă în paginile consacrate de I.
Hudiță celor două Consilii de Coroană din
august 1940 și evenimentelor care le-au
generat.

În preluarea acestor texte s-au utilizat
aceleași operațiuni tehnice ca și la cele din
numărul trecut.

Acad. Dan BERINDEI

Anul 1940

Joi

29 august. La

opt dimineața mă întreabă la telefon Cires¹ – din partea lui David Popescu – dacă am anunțat „persoana respectivă”² să fie astăzi în Capitală. I-am răspuns că a fost anunțată și că probabil va sosi spre seară. Sunt aproape enervat că în împrejurări atât de grave frunzașii noștri lipsesc din Capitală. Ieri seară am căutat pe Costache Lupu³ la telefon și n-am dat peste el. Îl chem la mine și-l informez despre situație. A vorbit de la telefonul meu, pe la ora 9, cu fratele lui, Panăit, la Huși, să-l prevină pe [N.] Lupu, la Arsura, să vină imediat în Capitală. Telefoniez la Madgearu, pe la ora 9.30. Aflu că e la vie și că va fi în București azi spre seară. Stau toată dimineața în casă și aștept un telefon de la Cluj, de la Ghiță Pop, să aflu când sosește Maniu. Dau, în fine, pe la 10, peste Mihai Popovici. Îl rog să treacă pe la mine imediat, eu neputând părăsi casa în așteptarea telefonului de la Cluj. Popovici sosește pe la 11. Pus în curent cu situația, el telefonează de la mine, la Madgearu, la via lui din Dâmbovița, să treacă imediat pe la Mihalache și să-l aducă neapărat în Capitală în seara aceasta. E mirat și el cât sunt de bine informat. Îmi pare rău că nu-i pot spune sursa, de teama indiscrețiilor. De-abia pe la ora două telefonează Ghiță Pop, din Cluj, că Maniu fiind la Bădăcin de ieri seară nu poate sosi decât mâine dimineața între 9 și 10. Pe la 3 telefonează și Costache Lupu că fratele său va sosi tot mâine dimineața.

Trec pe la Cires, după un telefon.

M-a introdus imediat la David Popescu, care m-a primit f. amical. Aflu de la el un lucru nou care îmi dă de gândit. După informațiile lui, noi am fi cerut lui Hitler și Mussolini să arbitreze ei problema raporturilor noastre cu Ungaria⁴, ceea ce înseamnă că renunțăm la teza rectificării de frontieră, pe bază de schimb de populație. David Popescu e indignat, „ca român” de acest lucru și de aceea „îmi încredințează acest secret pentru a-l comunica lui Maniu de îndată ce sosește în București”. El mă roagă, insistent de tot, să nu comunic acest lucru „decât numai lui Maniu și nimănui altcuiva”, ceea ce am promis categoric. „Te rog să-i spui d-lui Maniu, dar numai lui personal, că înainte de a fi ministru de interne și general în armată, eu sunt român și ca atare detest cilele și oamenii, oricât de sus ar fi plasați ei, care sunt dispuși să sacrifice interesele țării pentru a-și salva pe ale lor personale; așa că te rog să-i explici atitudinea mea în aceste împrejurări atât de grave pentru țară; regret că nu pot vedea personal pe dl. Maniu ca să aflu din gura mea toate aceste lucruri, dar sper s-o pot face mai târziu, când voi scăpa de această funcțiune”. El mi-a spus în continuare că seara aceasta va avea loc un Consiliu de Coroană și că se așteaptă pentru aceasta un telefon de la Manoilescu și Valer Pop din Viena. „De-ar sosi numai la timp dl. Maniu, mi-a spus el, pentru că numai el poate împiedica crima care se pune la cale”...

La 7.30 m-am dus la Mihai Popovici, unde am găsit pe Mihalache și Madgearu, sosiți cu câteva minute înaintea mea. Cu o jumătate de oră mai înainte,

Popovici primise un telefon de la Urdăreanu, care voia să știe când sosește Maniu în Capitală, întrucât în seara aceasta va avea loc un Consiliu de Coroană. Urdăreanu i-a spus că în caz că Maniu nu sosește la timp, atunci să se ducă el și Mihalache în locul lui și să ședintă nu crede să înceapă înainte de ora 10. Când am ajuns eu, ei discutau atitudinea de luat la Consiliul de Coroană, în caz că nu sosește Maniu. L-am informat că Maniu nu sosește decât mâine dimineața, odată cu Lupu și că situația este f. gravă, întrucât Consiliul de Coroană va avea de discutat chestiunea dacă primim ori nu arbitrajul Germaniei și Italiei în diferen-
dul nostru cu ungurii. Cum Mihalache și Madgearu refuzau să creadă așa ceva, m-am văzut silit să le dau și alte informații, acoperind pe David Popescu și declarând că le dețin de la șeful său de cabinet, colonelul Cires, fostul meu coleg de liceu și prieten. I-am rugat să nu folosească numele lui cu nici un preț. Le-am spus tot ce știam de la David Popescu, că totul este aranjat dinainte și că noi am cerut lui Hitler și lui Mussolini să arbitreze ei diferen-
dul nostru cu ungurii și ca atare trebuie să ne așteptăm la ciopârțirea Ardealului. „Pentru a rămâne pe tron, Carol s-a angajat dinainte să accepte înjumătățirea Ardealului, în schimbul garantării de către ei a frontierelor rămase; acceptând arbitrajul lor, implicit trebuie să aprobăm și ciopârțirea Ardealului; v-am pus în curent cu aceste lucruri, am continuat eu, pentru a ști ce vă așteaptă în seara aceasta și să nu fiți surprinși”. „Dacă este așa, ceea ce eu declar încă o dată că nu cred, a zis Popovici, atunci atitudinea noastră la această ședință este

¹ Colonel, șef de cabinet al generalului David Popescu, ministru de interne.

² Este vorba despre Iuliu Maniu.

³ Ca și Panait, era frate cu dr. N. Lupu.

⁴ În realitate, guvernul român nu a făcut o asemenea cerere.

clica lui de trădători duc în eroare țara fără pic de rușine. În Gara de Nord, în loc de 45 de minute, cât s-a anunțat, la început, acceleratul de Cluj a sosit de-abia la 9.40. Ne-am dus direct la Mihai Popovici, unde am ajuns pe la 10 și ceva. Maniu n-avea decât o mică valiză cu el, iar Ghiță Pop doar o servietă. I-am pus în curent, pe drum, cu hotărârea Consiliului de Coroană și cu tot ce aflasem de la David Popescu referitor la dedesubturile convorbirilor de la Viena. I-am prevenit totodată să nu pomenască nimic și nimănui în legătură cu numele generalului D.P., întrucât eu spuseseam lui Mihalache, Madgearu și Popovici, că deținem aceste știri de la directorul său de cabinet, colonelul Cireș. Deși generalul D.P. mă rugase să nu comunic ceea ce-mi încredințase el decât numai lui Maniu, eu n-am putut evita pe Ghiță Pop, care este în curent cu toate secretele noastre de partid. Îmi pare f. rău că nu pot informa și pe Lupu despre această chestiune, el neputând păstra absolut nici un secret!

Ședința biroului a început la 10.20. Mihalache și Popovici ne-au povestit, pe rând, cum s-au desfășurat discuțiile de ieri noapte. Ședința Consiliului de Coroană, întrunit împreună cu membrii Consiliului de Miniștri, a început la 10.30. Au mai fost invitați Dinu Brătianu, Maniu care a lipsit, Mihalache, Mihai Popovici și legionarii preotul Moța și Decebal [corect, Horia-n.n.] Codreanu. „Pe acesta din urmă, zice Popovici, l-au invitat de pe stradă, pentru a-și asigura o majoritate care să accepte arbitrajul de la Viena!“ A mai fost prezent și generalul Gh. Mihail, în calitatea lui de șef de stat major. Gîgurtu a citit telegra-

mele lui Manoiilescu și Valer Pop de la Viena, prin care aceștia informează guvernul despre discuțiile lor cu Ribbentrop și Ciano. Aceștia cer ca România să accepte arbitrajul lor în chestiunea diferendului nostru cu Ungaria referitor la Transilvania. Ei așteaptă răspunsul până la ora 6 dimineața (30 august). În cursul discuțiilor, care au ținut vreo trei ore și ceva, Urdăreanu a intrat de mai multe ori, spunând că Manoiilescu și V. Pop telegrafiază din oră în oră pentru a afla rezultatul, acceptăm ori nu principiul arbitrajului... Dinu Brătianu a susținut ideea că el trebuie respins, întrucât, după rușinea de care ne-am acoperit cedând fără nici o rezistență Basarabia și nordul Bucovinei, ar însemna „să ne facem de răsul lumii,

acceptând împărțirea Ardealului“. „Toată pledoaria lui, zice Popovici, a fost o sarjă cumplită la adresa lui Carol și a cliicii lui“. Mihalache a susținut și el aceeași teză ca și Brătianu, în sensul că noi „nu putem lăsa altora libertatea de a decide într-o chestiune de pământ românesc și că trebuie să ne batem pentru drepturile noastre, indiferent de rezultatul final“.

Mihai Popovici a fost și mai categoric. Atingând și problema răspunderilor a celor care prin „greșelile lor de neiertat au adus țara în situația gravă de azi când sunt amenințate toate frontierele noastre“. „În timp ce țara întreagă cere pedepsirea vinovaților, a continuat Popovici, d-stră vreți astăzi să cedați unguirilor o jumătate din Ardeal; nu vă este teamă că veți fi trași într-o zi la

Partea finală a documentului în versiunea germană impus României la 30 august la Viena, purtând semnăturile lui J. Ribbentrop, G. Ciano, M. Manoiilescu și a lui Csáky István, reprezentantul Ungariei

Der Königlich Rumänische Minister der auswärtigen Angelegenheiten und der Königlich Ungarische Minister der auswärtigen Angelegenheiten haben von dem Schiedsspruch und seiner Anlage Kenntnis genommen und namens ihrer Regierungen nochmals die Erklärung bestätigt, dass sie den Schiedsspruch als endgültige Regelung annehmen und dass sie sich verpflichten, ihn vorbehaltlos durchzuführen.

Angefertigt in deutscher und in italienischer Sprache
in je vierfacher Urschrift.

Wien, am 30. August 1940.

Handwritten signatures: J. Ribbentrop, G. Ciano, M. Manoiilescu, Csáky István.

răspundere pentru votul care-l veți da?". „În numele partidului nostru, eu și cu Mihalache votăm contra acceptării arbitrajului cerut de Hitler și Mussolini și cerem formarea imediată a unui guvern național, care să ia în mâinile lui apărarea intereselor țării; părerea noastră este că noi ne găsim în fața unui complot pus la cale de acei care vor să-și salveze interesele lor personale sacrificând pe cele ale țării; când Hitler și Mussolini vor vedea hotărârea noastră de a ne bate cu orice preț pentru apărarea frontierelor noastre, noi suntem convinși că nici Hitler și nici Mussolini nu vor face război cu noi, de dragul ungarilor". „Cuvintele prietenului Popovici, a spus Mihalache, au făcut mare impresie asupra celor prezenți, care se uitau unii la alții și nu știau ce să răspundă; profit de ocazie pentru a vă spune că prietenul nostru a fost într-o formă f. bună și a prezentat punctul nostru de vedere cât se poate de clar și în termeni cum nu se poate mai curajoși, pentru care eu îmi permit să-l felicit și-n numele întregului birou". Noi ne-am dat adeziunea prin lungi aplauze. Lupu nu s-a mulțumit numai cu aplauzele. S-a apropiat de el și îmbrățișându-l i-a spus: „Te rog să nu te superi, d-ta știi cât de mult te apreciez și te iubesc eu; ai fost splendid și dacă Mihalache, ca martor ocular, nu ne-ar fi confirmat aceste lucruri, aș fi putut crede că te lauzi cam mult; mă bucură cu atât mai mult atitudinea d-tale curajoasă cu cât văd în ea semnul apropiat al prăbușirii bestiei încoronate care-și bate joc de țară de peste 10 ani". „Pentru mine unul, a răspuns Popovici, sunt convins definitiv că zilele bestiei sunt numărate..."

Mihalache a povestit cum s-a ajuns la vot. Carol a ținut și el capul în jos „ca un acuzat în boxă", tot timpul cât au vorbit Dinu Brătianu și Popovici. Părea obosit și extrem de nervos. Pe măsură ce Urdăreanu tot deschidea ușa și întreba dacă nu s-a sfârșit discuția, întrucât Manoilescu și V. Pop așteptau cu nerăbdare răspunsul, Carol ridica ușor capul și cu un aer disperat cerea să se termine mai repede discuția și să se ajungă la vot. Au votat în contra acceptării arbitrajului: Dinu Brătianu, Mihalache, Mihai Popovici, dr-ul C. Angelescu, A.C. Cuza, generalul Văitoianu, Victor Iamandi, Silviu Dragomir, Victor Antonescu și mitropolitul Bălan, în total 10... Mare decepție ne-a provocat patriarhul Nicodim, care nu are decât circumstanța atenuantă că este deja senil. A votat și el pentru...

Maniu a vorbit la urmă, trăgând concluziile care se impun. Iată în rezumat ce a spus el. „Dezastrul de astăzi este opera unui dezechilibrat care de zece ani a folosit avantajile care i le-a dat tronul pentru a corupe oamenii politici, exploataându-le ambițiile și pasiunea pentru avere. Această clică de ticăloși, în cap cu... Carol poartă cea mai mare răspundere pentru nenorocirile care s-au abătut asupra țării. Bineînțeles și noi ceilalți, care l-am combătut, avem și noi o parte de răspundere pentru a nu fi reușit să-l înlăturăm de la tron mai demult. „Arbitrajul de la Viena, așa cum a spus f. bine fratele Mihai, este opera unui complot, pus la cale de Carol și Fabricius [ministrul Germaniei la București - n.n.]; ce se petrece acolo, începând de două zile și, probabil, terminându-se în cursul zilei de azi, este un simplu teatru pentru

inducerea în eroare a țării; ...Carol, în speranța că va obține concursul lui Hitler ca să-și păstreze tronul, s-a înțeles cu Fabricius să accepte ca ceva impus cu forța, atât arbitrajul cât și consecința lui inevitabilă, ciuntirea Ardealului; ...este în stare să cedeze toată țara dacă rămâne rege măcar pe București; atitudinea noastră față de evenimentele la ordinea zilei trebuie să ție seama de acest adevăr și anume că prezența acestui ticălos pe tronul țării este azi o *primejdie națională*, din moment ce știm că el este azi un trădător față de interesele țării, noi nu mai putem participa la nici un guvern național câtă vreme el nu abdică și nu lasă tronul fiului său".

Tocmai în clipa când Maniu pronunța aceste cuvinte a sunat telefonul. Era Urdăreanu, care l-a rugat pe Popovici să comunice lui Maniu că regele Carol vrea neapărat să-l vadă azi la ora cinci după masă, întrucât știe că el a sosit în Capitală. „Mi-e penibil să dau ochii cu el, căci trebuie să-i cer neapărat abdicarea", a spus Maniu, când a aflat că este chemat la Palat. Am plecat pe la 12 cu toții, fiind grăbiți, deși Popovici ne-a invitat să luăm dejunul împreună. Mihalache pleca la Dobrești, iar Maniu ținea să vadă pe Dinu Brătianu înainte de a se duce la Palat. A plecat însoțit de Ghiță Pop, iar eu l-am condus până acasă la Lupu. Acesta mi-a spus că va încerca să-l convingă pe Maniu să renunțe la monarhie dacă... Carol abdică, întrucât republica e singura formulă potrivită în împrejurările de azi. Aceasta e și părerea mea, dar l-am prevenit pe Lupu că Maniu este categoric pentru menținerea monarhiei constituționale... ■

(Va urma)

DESTĂINUIRI

SUB

ANCHETĂ

MARCEL-DUMITRU CIUCĂ

Avanpremieră editorială

Din același volum trei al lucrării Procesul Mareșalului Antonescu. Documente, **prefațat și îngrijit de dr. Marcel-Dumitru Ciucă, tom aflat sub tipar, am extras noi fragmente din stenograma interogatoriului pe care Avram Bunaciu – secretar general al Ministerului de interne – l-a luat lui Ion Antonescu în zilele de 14, 15, 16 și 17 aprilie 1946. De această dată, selecția noastră a avut în vedere un alt aspect important al vieții noastre politice din deceniile patru și cinci: relațiile dintre generalul Ion Antonescu și mișcarea legionară. În ce măsură și-au pus aceste relații amprenta asupra**

gândirii și acțiunii generalului? Iată o întrebare la care se va putea răspunde cu mai multă certitudine ținând cont de datele și informațiile puse la dispoziție prin publicarea acestor fragmente. Fiind mărturisiri făcute în cursul anchetei, datele furnizate de cel anchetat – atâtea câte a considerat el necesar să aducă la cunoștința anchetatorilor – prezintă o certă valoare documentar-istorică, ajutând la înțelegerea mai exactă a pozițiilor adoptate de diferite personalități și formațiuni politice în perioada prămergătoare și în cursul celui de-al doilea război mondial.

Înainte de a reproduce pasajele selectate, să precizăm că întreruperile de text, precum și cuvintele introduse de noi au fost marcate prin paranteze drepte. Titlul serialului, ca și acela al episodului de față ne aparțin.

M. ȘT.

Horia Sima: „Am eu fason să iau conducerea statului?”

15 aprilie 1946.

A. Bunaciu [în continuare A.B.]: Am rămas la epoca 1938.

I. Antonescu [în continuare I.A.]: Am fost surprins de întrebarea cu legionarii. M-am gândit azi-noapte și am reconstituit cronologic faptele. Prima mea întrevedere cu Codreanu a fost după plecarea mea de la Statul Major, în 1935. Întrevederea a avut loc din inițiativa d-lui [Nicolae] Mareș, probabil la inițiativa lui Codreanu. Nu l-am văzut niciodată decât cu martori, pentru că evitam să discut probleme care puteau fi interpretate rău sau neînțelese.

Prima oară l-am văzut în casa lui Mareș; a doua oară, când re-

gele mi-a propus să fac guvernul cu Goga, în 1937; a treia oară, la Predeal; a patra oară, la ski, și am fost fotografiați împreună. Prima oară a asistat Mareș; a doua oară, Ioțu; a treia oară, iar Mareș, și a patra oară n-am discutat nici o problemă. A făcut numai o demonstrație *pen-tru public*. Mai târziu am rugat și pe Ioțu și pe Mareș să reconstituie aceste conversații. Sunt, mi se pare, trecute în cartea *Pe marea prăpastie*, sau în procesul aceluia care au făcut omorurile de la Jilava. Bineînțeles, eu n-am avut timp să citesc aceste cărți. Era însărcinat cu facerea lor un maior, care avea toate documentele mele.

Prima dată când am vorbit cu regele asupra Gărzii de Fier, în *decembrie 1933* [vezi *Magazin istoric*, nr. 4/1992], i-am spus regelui: „Nu cunosc pe dl. Codreanu, nu știu ce tendințe are”, însă din ceea ce am urmărit când eram la Londra și când a făcut omorul de la Focșani [corect, Iași] și, apoi, din procesul de la Severin, *m-a determinat să spun regelui: „Hotarele țării depind de liniștea țării și de armata ei. Armată nu avem. Dacă provocăm o revoluție internă, pierdem hotarele, deci eu sunt dușmanul aceluia care, în astfel de situație, provoacă dezordini interne”*. Acest lucru i l-am afirmat și lui Codreanu, în 1935.

I-am mai reamintit că „nici-odată de când există lumea și istoria, nu s-a întâmplat ca ideea să fie distrusă de glonț“, și i-am recomandat să nu intre în luptă violentă cu Codreanu, exprimându-i părerea că cel mai bun lucru este să-l faci să guverneze, singur sau cu alții, fiindcă numai astfel se va stinge mișcarea lui. „Ori e un om capabil și poate aduce neamul acesta la fericire, și atunci e foarte bine, ori, dacă nu va fi la înălțime, poporul va aprecia, și cu aceasta s-a terminat problema Codreanu“. Această recomandare am făcut-o în decembrie 1933, când am discutat de la 11 dimineața până la 8 seara. Apoi, am mai discutat cu regele la Statul Major problema legiunii, dar nimic concret.

În prima conversație cu Codreanu, la Mareș, el propusese să ne întâlnim într-un loc unde să nu fim văzuți, fiind urmărit. I-am răspuns: „În fața Palatului Regal. Eu nu mă întâlnesc ca să complotez“.

A.B.: Noi am dori lucruri noi, în afară de cele spuse.

I.A.: A doua chestiune, i-am spus: „Dacă am acceptat să-ți vorbesc, să nu-ți închipui că voi accepta să intru sub ordinele d-tale, și ar fi o ofensă pentru mine dacă mi-ai oferi vreun loc“. A treia chestiune a fost de politică externă și a patra chestiune de ordin intern. I-am spus că el a introdus, pentru prima oară în țara noastră, în luptele politice, un nou argument – pistolul – și i-am spus: „Cine se joacă cu focul, de foc moare. În al doilea rând, prin faptul că ai adus acest argument în viața statului român, d-ta, dacă ai să vii la conducerea țării, vei avea mâinile pătate și vei țări o piatră de picioare. Deci, sfatul meu e să încetezi cu acest mijloc“. Ultima chestiune a fost

chestiunea programului. I-am întrebat: „D-ta te pregătești să iei puterea. În jurul d-tale nu vede nimeni un om în stare să te ajute și așa vrea să știi care-i programul d-tale. D-ta ai anunțat un program? Desigur că foarte multă lume care se uită la d-ta te-ar urma. Azi ai numai tineret“. Mi-a răspuns: „N-am nici un program“. „Atunci, cum vrei să guvernezi?“ Mi-a răspuns: „O țară se guvernează mai ușor decât crezi d-ta, fără program“. Atunci am încetat discuția, ne-am despărțit și i-am spus lui Mareș: „Regret timpul care l-am pierdut să discut cu el“.

A trecut timpul. În 1937, când s-a întâmplat catastrofa, când a pierdut partida Tătărescu în alegeri, regele, alarmat, s-a aruncat în brațele naționalismului, dar nu direct. S-a adresat lui Goga [...].

Am discutat cu Gh. Brătianu, Călinescu și, atunci, și cu Codreanu, a doua oară.

A.B.: Cu Gh. Brătianu, care a fost conținutul discuției?

I.A.: M-am întâlnit cu el la casa lui Sturdza, în fața acestuia și a lui Mihai Antonescu, care l-a adus de la Florești. Ne-am întâlnit de la 1 la 4. A fost de acord să se formeze un guvern pe baze largi naționaliste, dar să se consulte cu Dinu Brătianu sau cu altul, nu știu exact, dar știu că s-a consultat. Dl. Mihai Antonescu trebuie să știe mai bine, pentru că era prietenul d-lui Gh. Brătianu [...].

A.B.: Discuția cu Codreanu?

I.A.: Nu avusese încă loc, nu fusese găsit. Sau, poate a avut loc, nu-mi amintesc exact, dar n-a fost deloc interesantă. I-am propus să intre și n-a vrut. I-am spus: „D-ta, care ești naționalist, sabotezi prima formare naționalistă de guvern în țara românească“.

A.B.: A avut o propunere de principii sau de persoane?

I.A.: El n-avea persoane. Când am discutat a treia oară (când erau agitațiile din timpul campaniei electorale a lui Goga, când se omorau oamenii, umblau cu camioane, automobile și făceau agitație, ceea ce l-a alarmat pe rege și l-a determinat să-mi încredințeze formarea guvernului), l-am întrebat pe Codreanu: „De ce, dacă nu vrei să intri în guvern, de ce agiți țara? Pentru plăcerea de a o agita?“ Atunci mi-a răspuns: „Domnule general, eu nu sunt grăbit. La mine a venit toată pleava neamului românesc. Am fost nevoit să deschid larg porțile. Mie îmi trebuie un climat favorabil în guvern, care să-mi dea posibilitatea, 3-4 ani, să organizez cadrele și după aceea să iau conducerea“. Aceasta, în a treia întrevedere a mea cu el. Mi-a mai spus: „Domnule general, d-ta erai persoana care noi ne-am gândit să fii, pentru că ne-ai fi putut asigura climatul la adăpostul căruia și putem să ne organizăm în liniște, și atunci anunțăm și program; am fi primenit cadrele și când luam puterea, o făcăm în condițiuni superioare“.

Câteva zile mai târziu, a întâlnit-o pe nevastă-mea la ski și i-a spus: „Bărbatul dumitale și-a pus capul la ghilotină“. Nevasta i-a răspuns: „Probabil greșești. Ce a făcut bărbatul meu ca să-și pună capul sub ghilotina d-tale?“ Nu l-am mai văzut pe Codreanu decât când a fost procesul lui, în mai 1938. A fost pentru mine o mare problemă de conștiință. Eu am căzut din guvern tot din cauza lui Codreanu.

A.B.: Ai intrat în guvernul patriarhului Miron?

I.A.: Da, rugat de rege să rămân. Intrasem în guvernul Goga contra voinței mele, eram sigur că n-are trăinicie. În guvernul patriarhului, tot așa, însă regele m-a rugat. Urmărea, fără

▲ A.C. Cuza și O. Goga, două personalități ale căror concepții politice au reprezentat o încurajare pentru manifestările extremei drepte românești

să o afirme, ca, prin mine, să distrugă mișcarea legionară cu mijloacele lui. Eu eram de altă părere (ori e capabil să facă o acțiune de redresare a neamului românesc, și atunci cu atât mai bine, ori să fie prezentat țării cu un minut mai devreme, nu atunci când va deveni periculoasă mișcarea). În guvernul patriarhului au intrat toți foștii *prim-miniștri*: Iorga, Argetoianu, Angelescu, Tătărescu. Făcăm Consiliul de Miniștri sub președinția regelui, la Palat, ceea ce era o acțiune greșită. Eu îi spuneam: „Nu ești în linia întâi. Un suveran nu trebuie să greșescă, or, dacă acționezi, nu se poate să nu greșești, deci nu trebuie să acționezi“. Dar era inutil. El lucra să distrugă partidele politice, ca să rămână singur. În acest guvern, Iorga era elementul cel mai drastic, care împingea pe rege la distrugerea Gărzii de Fier. Iorga, ca și Titulescu, era un fricos. Primea scrisori anonime că o să fie omorât, cum primeam și eu. Erau scrisori anonime. Pentru mine au și organizat echipe ale morții, dar n-au avut succes. Generalul Vasiliu și Eugen Cristescu știu această chestie. Pe Iorga însă îl impresionau, de aici scandal. Și distrugerea cine s-o facă? Generalul Antonescu. M-a ata-

cat și în presa lui pe această chestiune. Într-o zi ne-am pomenit chemați la *Consiliu*, fără să știu de ce. *Iorga atacase* pe Codreanu în *Neamul românesc*, în mod trivial, ceea ce nu era de demnitatea lui Iorga. Și atunci Codreanu a făcut prostia și îi răspunde printr-o scrisoare, care era departe de a fi la înălțimea violențelor și insultelor lui Iorga. Când a primit Iorga scrisoarea, a fost furios și a cerut arestarea lui Codreanu înainte de Consiliul de Miniștri. Eu am aflat. Când ne-a convocat la Consiliu, i-am spus lui Armand Călinescu – cu care eram rudă depărtată: „Nu cumva suntem convocați ca să *consfințim* arestarea lui Codreanu pe chestia scrisorilor?“ Și i-am spus: „Vinovat e Iorga, care nu se poate pune la adăpostul insultei ministeriale, *fiindcă el este provocatorul*“. Era o lege, că orice insultă la adresa unui

ministru era aspru pedepsită. Am spus: „Eu mă opun și-mi dau demisia“. Atunci Călinescu s-a dus la rege, a întârziat acolo și regele a venit târziu și n-a mai pus chestiunea, însă a doua zi m-a invitat la dejun și, seara, la Consiliul de Miniștri, patriarhul și-a dat demisia. A reconstituit guvernul fără mine și așa am ieșit din guvern. Am fost foarte mulțumit și am plecat într-o călătorie în Orient. În timpul acesta s-a întâmplat catastrofa cu Goga și am fost chemat telegrafic la înmormântarea lui. După aceasta, am primit citație și m-am prezentat, ca martor al lui Codreanu, la proces. Era pentru mine o chestiune delicată. Era o chestiune de onoare. Când cineva îți cere asistența, ești obligat să i-o dai. Așa că m-am decis să mă duc, *cu toate riscurile grave pentru mine*. Am fost la proces, unde mi s-au pus trei întrebări. Una a fost să declar dacă, de câte

ori a vorbit cu mine, mi-a făcut impresia că nu e patriot. Am spus: „Întotdeauna mi-a făcut impresia unui perfect patriot“, ceea ce era perfect adevărat. Apoi m-a întrebat dacă mi-a vorbit contra regelui. Am răspuns: „Nu“, ceea ce, de asemenea, era perfect adevărat. *Era însă în contra comarilei.* A treia era o întrebare fără importanță.

A.B.: Procurorul n-a pus întrebări?

I.A.: Nu, nici una. Cred că a fost și dl. Maniu martor. Apoi [Codreanu] a fost trimis la închisoare, la R. Sărat.

Eu eram lăsat *fără întrebuințare*. În luna septembrie, când ministrul de război era generalul [Nicolae] Ciupercă, mi-a trimis pe generalul Niculescu să-mi spună dacă primesc comanda Corpului 3 de Armată. I-am răspuns că da. Corpul de armată era la Chișinău și mă interesa să plec acolo, pentru că era o unitate de frontieră. Atunci am acceptat această comandă și m-am dus la Chișinău, în noiembrie.

A.B.: Cu ce gânduri?

I.A.: Să-mi fac datoria de militar. Era o satisfacție pentru mine să mă duc acolo.

A.B.: Pe ce chestiune era satisfacție? Pentru că era frontiera de rășărit?

I.A.: Era o comandă importantă în cadrul statului. Era o situație încordată și era acolo mult de lucru, în special cu pregătirea apărării, se făceau planuri strategice și tactice. Era o problemă în cadrul acțiunii mele de toată viața. Eu am fost profesor de strategie. Am plecat la Chișinău. Acolo era situație intermediară, apropiată de starea de asediu. Conform obiceiului meu, m-am dus să văd toate autoritățile. Am luat contact cu mitropolitul, cu guvernatorul Simian, cu șeful Siguranței orașului. Am vizitat toate localurile *militare* și

închisorile din Chișinău. Această a pus capăt comandei *mele* la Chișinău. Era acolo o închisoare mizerabilă, cu ciment pe jos, cu câte 40 de inși într-o cameră foarte mică, amestecați, doi-trei legionari, comuniști, evrei, *români, intelectuali, muncitori* etc., într-o stare de murdărie și mizerie nemaipomenite. Am chemat pe directorul Siguranței și i-am spus: „Cum se poate așa ceva?“. Am făcut un raport foarte tare, în care relateam lucrurile și arătam „crima“ care se face cu oamenii aceștia arestați. Aceasta a fost interpretată ca o acțiune de revoltă și mi s-a luat comanda, prin radio.

În timpul acesta, tocmai a fost omorât Codreanu. Eu am stat la mine acasă. A venit generalul Niculescu, care mi-a spus că nu mai plec la Chișinău.

După aceasta, la mine acasă venea fel de fel de lume: Virgil Stoenescu, Oteteleşanu, Ottulescu. Virgil Stoenescu, care era în bune raporturi cu Prezan, a venit și mi-a spus că sunt la o *răspântie gravă* a vieții mele. Venise și d-na Stelian Popescu, care a spus nevestei mele că știe că voi fi împușcat. A sosit și un mare credincios al meu, un ofițer, nu pot spune cum îl cheamă, care fusese chemat de un *secretar general* care i-a spus *să-mi comunice să plec chiar în acea* noapte de acasă. Eu am o căsuță în București, pe strada Paharnicului. Eram sus, cu Oteteleşanu, Stoenescu, Mareș și Ottulescu, iar jos erau nevasta mea, d-na Stelian Popescu și alte d-ne. Ofițerul a venit și i-a spus nevestii mele să-mi comunice acest lucru. Nevasta i-a spus: „Du-te și spune-i dumneata“; ofițerul i-a spus: „Eu nu pot, pentru că nu pot să divulg omul care mi-a spus asta“. I se luase cuvântul de onoare că nu va spune cine l-a informat. Ofițerul i-a spus nevestii mele: „Îmi calc cuvântul de onoare, iată

cine mi-a spus“. Atunci nevasta mea a venit sus și mi-a spus: „Jos e cutare și iată ce-mi transmite“; atunci a venit sus și ofițerul și, în fața lui, am spus: „Du-te și spune-i persoanei că-i mulțumesc, dar eu nu plec de acasă“. Am rugat pe nevasta mea să plece. Ea n-a vrut să plece fără mine și atunci a fost pentru mine un proces de conștiință, că o expuneam și pe ea, și am plecat și ne-am dus la Mihai Antonescu. Siguranța ne-a pierdut urma. M-a regăsit după zece zile. Mihai Antonescu stătea în strada Semilunei sau Semicercului. Acestea sunt legăturile mele cu Codreanu și *consecințele lor*.

După moartea lui Codreanu, n-am avut nici o legătură cu Garda de Fier până în 1940, când s-a produs catastrofa granițelor, după ultimatumul rusesc din iunie. Atunci eu, care contribuiseam, în războiul trecut, la România Mare și îi spuseseam lui Codreanu *și regelui* că „prefer să mor în mocirlă în România Mare, decât în paradis în România mică“, și că dacă vrea să distrugă granițele, nu va avea adversar *mai mare ca mine*“, atunci s-a întâmplat catastrofa pe care eu o prevăzusem și, în diferitele mele rapoarte, verbale și scrise, îmi exprimasem această teamă, că Europa merge la un nou război și ne va surprinde total nepregătiți.

A.B.: După ce a fost omorât Codreanu, ați mai avut comanda unui corp de armată, în 1940?

I.A.: După ce mi s-a luat comanda de la Corpul 3 Armată, mi-am dat demisia, dar nu a fost primită. Nici nu-mi primeau demisia, nici nu luau nici o măsură. Eu eram supravegheat. Moruzov cumpărase pe șoferul meu, care mi-a povestit tot și m-a întrebat ce să facă. Eu i-am spus să primească, și el scria în fiecare seară rapoarte despre ce am făcut și cu cine am vorbit. Eu l-am sfătuit să scrie absolut tot adevărul

◀ Horia Sima și Ion Antonescu,
București, 6 septembrie 1940

Legionarii demonstrează prin fața
Palatului regal (septembrie 1940)

și să facă două exemplare, unul să mi-l dea mie și unul lui Moruzov.

A.B.: Mașina era a dvs. personal?

I.A.: Da. Eu am ținut aceste rapoarte și, când m-am dus, odată, la rege, i-am spus: „Dacă vrei să știi, Maiestate, ce activitate am, *întreabă-mă, fiindcă spun eu tot*, șoferul meu nu poate să înțeleagă lucrurile“. Am scos din buzunar și i-am arătat copia rapoartelor pe care le primea de la un astfel de informator.

Când a fost Münchenul, am scris un articol: *Suntem edificați*.

Când m-am hotărât să intru în guvernul Goga, am cerut să *fiu autorizat să fac o declarație publică; aceasta era contrar uzanțelor*. Goga voia să facă politică cu nemții, iar eu nu vroiam. Când fusesem la Statul Major, am obținut din Franța material de război, gratis. Am găsit o formulă pentru aceasta, propunând să considere materialul acesta în depozit în Balcani, în interes francez, și așa s-a putut aduce materialul care era, în realitate, pentru noi. Eram recunoscător Franței pentru aceasta și de aceea *nu puteam să fac politică cu nemții*. Am făcut o declarație unui reporter străin, *prin*

care afirmam, textual, că „prezența mea în guvern e o garanție că nu se va schimba politica externă a țării românești“.

A.B.: Declarația aceasta a fost dată mai mult de complezență față de Franța, sau pentru că erau convingerile dvs. politice?

I.A.: Am făcut-o pentru Franța. Erau și convingerile mele politice. Veți vedea în cărțile mele [...]

Când a început războiul, n-am avut nici o întrebuintare, până în iunie 1940, când am fost avansați la gradul de generali de corp de armată o serie de generali, între care, câțiva mai noi ca mine. Atunci, mi-am dat din nou demisia și nu mi-au primit-o *imediat*, însă, după legea noastră militară, când îți dai demisia, dacă nu e primită, o repeți și, atunci, ai libertatea de acțiune. *Puțin după acest incident*, a venit catastrofa graniței. Ca toți românii, am intrat în revolta în care se găsea întreg neamul românesc. Am avut întrevederi cu d-nii Maniu, cu Dinu Brătianu, cu mareșalul Prezan, cu Stelian Popescu și am luat inițiativa

să formăm un grup de *cel mult* 7 inși, să mergem să cerem audiență comună la rege, unde să-i arătăm că nu se poate admite aceasta, pentru că după Basarabia vor urma și celelalte granițe. Bănuiam că Bulgaria și Ungaria nu așteptau decât momentul favorabil. Nu se produsese încă cererea lor. Am discutat cu acești domni, cum v-am spus. Au fost de acord toți, afară de Prezan. Din cauza aceasta am avut o discuție violentă cu el. El mi-a spus că regele l-a ofensat și deci nu mai vrea să aibă raporturi cu regele. Eu i-am spus că o *chestiune personală* nu înseamnă nimic față de *interesele supreme* ale statului român, *care are nevoie de acțiunea sa*. N-am reușit să-l conving. Prezan era intrat complet în politica nemțească, avea relații și cu diplomații nemți. Ceilalți au acceptat, însă când a fost să trecem la realizare, s-au derobat fiecare pe câte un motiv. Singurul rămas era Stelian Popescu. Am cerut, singur, o audiență la rege, dar, timp de 24 de ore, n-am primit nici un răspuns. Atunci, i-am scris o

scrisoare [publicată în *Magazin istoric*, nr. 9/1990], terminată cu aluzia la abdicarea lui – un gest îndrăzneț, desigur. Din nou m-am întâlnit cu *unii* din acești domni, la Stelian Popescu. Dl. Maniu mi-a spus: „Nu o da [scrisoarea], că te împușcă”. I-am spus: „Iau această răspundere, pentru că trebuie să luăm riscurile”. În timpul dejunului, am aflat că regele mă cheamă în audiență. M-am dus cu scrisoarea în buzunar. I-am povestit toată intenția cu oamenii politici și i-am arătat situația. Ne-am despărțit în condițiuni bune. Mi-a spus: „Ne-am înțeles de la ostaș la ostaș”; atunci am *scos* din buzunar scrisoarea și i-am dat-o. În ultima frază spuneam: „Să salvăm ce se poate din granițe, din Coroană și din onoarea neamului românesc”.

A venit la mine Rioșeanu și mi-a spus că trebuie să mă întâlnesc cu Horia Sima, care era membru în guvern.

A.B.: L-ați cunoscut până atunci?

I.A.: Nu, prima oară a fost atunci. M-am întâlnit cu el într-o casă, pe care n-o cunosc. Acolo am avut o lungă conversație. Nu mi-a făcut o impresie deosebită, însă văzând că nu e pregătit să ia conducerea statului, i-am spus: „Îți dai seama ce înseamnă un stat? Poți să-ți iei răspunderea?” Mi-a răspuns: „Uitați-vă la mine, am eu fason să iau conducerea statului?” „Atunci de ce vă agitați?” Și mi-a spus ce-mi spusese și Codreanu. Mi-a spus: „Dvs. aveți să fiți”. Am refuzat să discut, pentru că nu se puneau problema să fiu eu. Dar lucrul acesta s-a știut, că m-am întâlnit cu el. Legionarii, când am venit la guvern, au spus că Horia Sima m-a trădat și că tot el l-a trădat pe Codreanu, ca să rămână în locul lui.

A.B.: Nu l-ați întrebat pe ce bază vroia să vină la putere, ce forță avea?

I.A.: Avea tot tineretul, toți funcționarii. Printre funcționari era o mentalitate legionară și când am guvernat eu. Luam multe măsuri, pentru că eram sabotat de legionarii din ministere. La Ministerul economiei naționale era mult sabotaj.

„Nici nu l-am refuzat, nici nu l-am acceptat”. În timpul de patru luni cât a fost cu mine în guvern, în Consiliile de Miniștri niciodată nu discuta problema statului, până când, într-o zi, i-am spus: „Ce-ai făcut la Berlin, nu cunoști nici una din problemele politice sau economice ale statului?”. Atunci, el, surâzând, mi-a răspuns: „Politică am făcut la Berlin”. Fapt e că nu era pregătit și dovedea mi-a făcut-o în Consiliile de Miniștri, care sunt, toate, stenografiate, așa că toate aceste consilii au rămas pe hârtie. Din guvernările *anterioare* n-a rămas nici o urmă din Consiliile de Miniștri ținute, și, cum aveam această experiență, când am venit, am luat măsură să fie *stenografiate*.

Două zile după această întâlnire, am fost arestat. Am fost ridicat din vila de la Predeal și am fost dus la Bistrița, unde am stat până la *sfârșitul lunii* august [...]

A.B.: La 30 august erați la Bistrița?

I.A.: Poate încă eram. Când eram acolo, s-a întâmplat următorul lucru: Stelian Popescu, care avea o copie a scrisorii mele către rege, a difuzat-o. Acest lucru l-a supărat pe rege. Aceasta *s-a făcut fără știința și autorizația mea*. Din cauza aceasta, nevasta mea a avut o *discuție* cu d-na Stelian Popescu. După aceasta, am întrerupt relațiile cu Stelian Popescu. Într-adevăr, dacă regele nu m-ar fi primit, urma să difuzeze scrisoarea, dar el știa că i-am dat-o regelui și că *nu mai e corect din partea mea* s-o răspândesc. Regele a crezut că e cu autorizarea mea.

A venit la Bistrița un inspector general trimis de ministrul de interne, împreună cu comandantul Legiunii de jandarmi, veniți cu ordin din partea regelui, că îmi dă drumul dacă fac o declarație că nu mai fac *nici o acțiune* contra lui. Eu am refuzat, spunând că nu pot să-mi iau angajamentul să nu acționez pentru țara mea, *afirmând că* între țară și rege, aleg țara. Dar dacă vrea declarație, voi face alta. Și, un ceas și jumătate, am discutat o declarație în care am spus raporturile mele cu legionarii, explicând că n-am fost și nu voi fi legionar. Dacă am discutat cu Codreanu, e că am găsit de datoria mea să văd ce gândește acest om și să caut să-l duc pe calea bună, ceea ce am declarat *verbal* și regelui. E adevărat, pe mine, toată lumea vroia să mă aibe în partid.

A.B.: Maniu a încercat să vă aibă?

I.A.: Indirect, da.

A.B.: Prin cine?

I.A.: Vedeam pe dl. Maniu, se întâlnea cu mine, dar totdeauna *nu eu ceream întâlnirea*. Dinu Brătianu cerea să mă vadă. Fiind mai bătrân, mă duceam eu la dânsul.

A.B.: Maniu vă cerea să intrați în partid?

I.A.: Nu, dar pentru o acțiune comună. În partid știau că eu am fost solicitat de multe partide: în partidul lui Averescu; de la liberali am avut oferta pentru Ministerul de război și am refuzat.

A.B.: Dar în 1938-39, când erați demisionat?

I.A.: Nu făceam politică, nu vream să intru în nici un partid, după cum, când, am fost la guvern, n-am vrut să reeditez experiența lui Averescu și să-mi fac *partid*.

A.B.: Maniu și Brătianu vroiau să vă apropie?

I.A.: Poate. Au încercat. ■

(Va urma)

ACADEMIA DE LA SÂMBĂȚA

Mănăstirea Brâncoveanu din comuna Sâmbăta de Sus, din părțile Făgărașului, a fost intenționată de domnitorul ctitor ca o prezență ortodoxă și românească, în Transilvania, cea atât de oropsită de un destin istoric nefericit.

Brâncoveanu, iubitor de neam și de credință, a gândit mănăstirea ca pe un înaintat post de misiune creștină și românească peste munți.

Aceasta s-a întâmplat la sfârșitul secolului al XVII-lea. Vitregiile vremii au curmat viața voievodului în anul 1714, când la Constantinopol i s-a tăiat capul, pe nedrept, lui și copiilor lui, ceea ce a făcut ca

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ,
Mitropolitul Transilvaniei,
Crișanei și Maramureșului

Biserica să-i treacă pe toți în rândul Sfinților. Transilvania, deși Principat independent, era de fapt încorporată în Imperiul habsburgic. Acesta a hotărât catolicizarea Transilvaniei. Întâmpinând rezistență din partea ortodocșilor, a operat catolicizarea prin violență. Fiindcă cea mai mare rezistență au întâmpinat-o din partea mănăstirilor, un general zelos, Bukow, a distrus 150 de mănăstiri ortodoxe. Mănăstirea Brâncoveanului a rezistat până la 1785. În acel an, socotind că urmașii Brâncoveanului au trecut la cele veșnice, austriicii

catolici au lovit și mănăstirea din Sâmbăta de Sus, dărâmand în întregime chiliile și pustiind biserica, lăsată fără uși și ferestre și cu turla descoperită ploilor și ninsorilor. Cel care a săvârșit acest sacrilegiu a fost generalul austriac, catolic Preiss deoarece dărmătorul Bukow încetase din viață de curând. Biserica a fost restaurată după aproape 200 de ani de către Mitropolitul Nicolae Bălan, dar fără nici o casă împrejur.

Venind noi la cârma Mitropoliei Transilvaniei, în 1982, ne-am hotărât să zidim din temelie o incintă în stil brâncovenesc și să reînviem astfel mănăstirea ucisă.

Ceea ce am reușit să facem, din proprie inițiativă și numai

din fondurile Mitropoliei Sibiului poate vedea oricine. Mănăstirea a fost sfințită în 1993, la inițiativa noastră, de către Patriarhul Ecumenic BARTOLOMEOS I, împreună cu P. F. Patriarh TEOCTIST al României și, bineînțeles împreună cu ctitorul ei cel din urmă, semnatarul acestor rânduri.

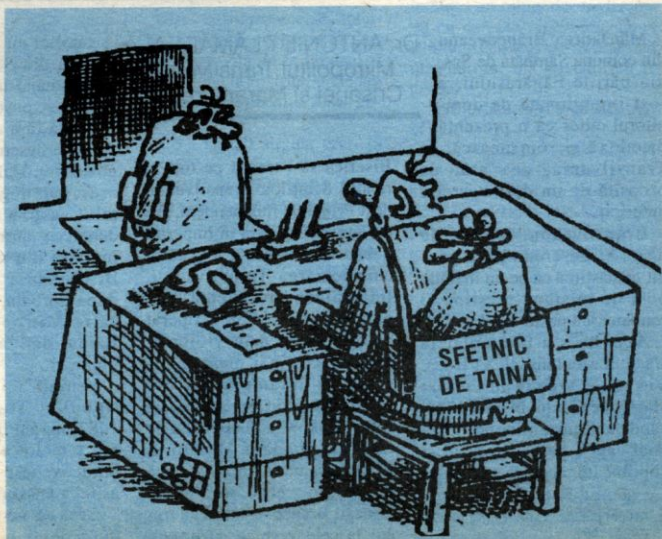
Văzând noi toate acestea și socotind că Biserica trebuie să joace un rol important în viața religioasă, socială și culturală din vremea noastră și pentru viitor, am hotărât să continuăm în afara incintei mănăstirii, o clădire nouă, cu rosturi bine stabilite. Am numit-o „Arhondaric și chilii“, din aceasta văzându-se și rostul ei. Să adăpostească mănăstiri, închinători și vizitatori. Pentru a preciza și mai bine rostul acestor chilii, am avut în ve-

dere ca această clădire să aibă și o destinație mai specială și mai înaltă. Să fie adică un centru de spiritualitate și de cultură religioasă pentru cât mai mulți vizitatori.

Ea se va numi „ACADEMIA DE LA SÂMBĂTA“, în sensul că va fi un loc în care se vor organiza conferințe, simpozioane și alte întâlniri românești și internaționale. Pentru aceasta vor exista suficiente locuri de cazare și o modernă sală de conferințe. Temele care vor putea fi dezbătute vor cuprinde un spectru larg de preocupări: spiritualitate, cultură, arte, științe. Acestea vor fi înscrise chiar pe frontispiciul Academiei.

În afară de aceasta, când clădirea va fi liberă se vor putea organiza serii de retrageri duhovnicești, la care vor putea participa familii întregi,

pentru care se va aduce câte un conferențiar pe zi care va prezenta diferite teme de mare interes duhovnicesc, iar acestea vor fi urmate de discuții libere. Pentru nevoile spirituale și materiale ale participanților vor sta la dispoziție bisericile din incinta mănăstirii, duhovnicii și trapeza. Socotim că aceste activități care se vor desfășura în „ACADEMIA DE LA SÂMBĂTA“, vor putea avea un rol misionar deosebit, și vor da Bisericii Ortodoxe posibilitatea de a-și îndeplini mai pe larg misiunea ei în lumea de azi, implicându-se mai mult ca până acum în cultură, arte și științe, adică, va fi o prezență vie și mereu actuală în lucrarea de orientare și mântuire a credincioșilor, în contextul culturii moderne mereu în creștere. ■

Caricatură
reprodusă
din revista
Novoe vremea

1

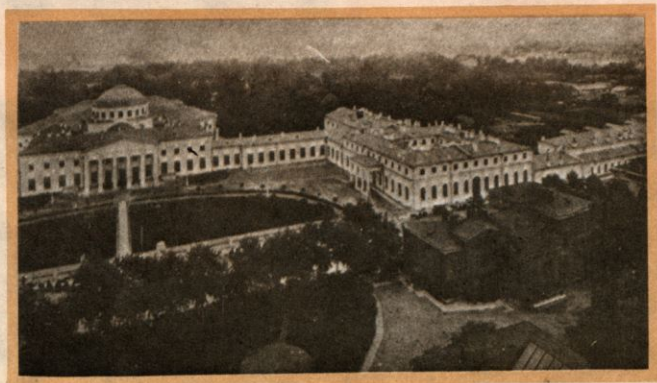

2

Album 'istoric

3

4

8

9

10

11

12

13

WINSTON CHURCHILL ȘI MR. X

Dr. EUGEN PREDA

„Joe a fost într-adevăr sufletul petrecerii” – acestea erau vorbele pe care viitorul secretar de stat James Byrnes le șoptea ziaristilor americani la întocmirea de la Conferința de la Ialta, Joe fiind diminutivul pe care Stalin l-a căpătat în timpul războiului de la aliații săi anglo-saxoni. Cât a fost el de „sufletul petrecerii” s-a putut vedea foarte curând în întâmplările din România, Polonia și celelalte țări intrate sub controlul Moscovei, contrar Declarației privind dreptul popoarelor Europei eliberate de a-și continua și alege singure calea de viitor. În așa fel încât după numai patru luni ambasadorul american la Moscova, Averell Harriman, sosit în mare viteză la Washington, cu numai două zile înaintea venirii lui Molotov, pentru conferința Națiunilor Unite de la San Francisco suna clopotul de alarmă informând Departamentul de Stat: „Planurile rușilor pentru a-și crea state satelit sunt o amenințare pentru lumea întreagă și pentru noi”. Făcând un turneu de informare la principalele ministere americane, Harriman urmărea să-și asigure aceeași influență preponderentă în Administrația Truman cum avusese și în cea a lui Roosevelt. Secretarului de stat la marină, James Forrestal, el i-a spus: „Noi trebuie să fim bine pregătiți să facem față unei cruciade ideologice la fel de puternică și viguroasă ca fascismul sau nazismul”. Pe asistentul secretarului de stat Nelson Rockefeller l-a avertizat: „Interpretarea atitudinii noastre drept slabiciune de către U.R.S.S. va fi privită prost în multe țări latino-americane unde guvernele își vor pierde respectul față

de S.U.A. văzând ce ușor și des cedează în fața rușilor”. În sfârșit, președintelui Truman el i-a arătat clar că „S.U.A. au de ținut piept unei invazii barbare în Europa”. Ceea ce la început păreau a fi mici ciocniri de interese și concepții divergente, mergând cel mult până la intrigă și rivalități între sovietici și aliații anglo-saxoni, curând s-au dovedit a fi o masă de contradicții ideologice, politice, strategice ce au creat o prăpastie aproape de netrecut. Drumul a fost străbătut cu mare viteză și astfel războiul rece s-a instalat rapid în relațiile internaționale și lumea postbelică s-a trezit în doi-trei ani împărțită nu numai în sfere de interese și dominație dar și expusă influențelor unui îngheț al raporturilor normale între Est și Vest, atât în Europa cât și în alte zone. Pe acest drum avea să se ajungă curând la pactele militare și grupările economice ce scindau lumea. U.R.S.S. declanșase o politică de expansiune ce părea să capete

proportii nu doar europene (în centrul și sud-estul continentului o rețea de tratate de colaborare, prietenie și asistență mutuală crea între 1947-1950 cadrul politic și militar pentru o dominație nestingherită), ci chiar mondiale. S.U.A. au trecut brusc de la orientarea spre demobilizare totală la un nou efort de înarmare asumându-și rolul de lider al Occidentului pentru o regupare în fața tendințelor ofensive sovietice, efort ce avea să ducă nu peste mult timp la crearea NATO.

În preistoria alianței nord-atlantice și în definirea unei noi orientări occidentale, inclusiv prin avertizarea opiniei publice și a cercurilor influente asupra unei evoluții internaționale ce putea avea consecințe grav dăunătoare pentru statele occidentale, două momente de deosebită semnificație au rămas în cronică vremii.

Primul este momentul Fulton.

După înfrângerea electorală din vara anului 1945, Winston Churchill s-a simțit nu doar umilit personal, ci și desconsiderat de o țară pe care a condus-o la victorie în cel mai greu dintre războaiele din întreaga istorie britanică. Toți martorii perioadei îl descriu pe marele șef tory ca pe un leu bătrân, bolnav, rănit de moarte (în anii războiului Churchill avusese câteva grave complicații cardiace și pulmonare – vezi și *Amințile Lordului Moran*, medicul său per-

Churchill și Truman, pe platforma vagonului ce avea să îl ducă la Fulton

sonal în *Magazin istoric*, nr. 9/1968). Totuși Winston Churchill, devenit șeful opoziției Majestății Sale a început să se implice din nou în politică în iarna 1945-1946. Prima sa preocupare era faptul că „rușii culeg o țară după alta, o capitală după alta”. Și următoarea sa grijă era necesitatea unei alianțe cu S.U.A., el înțelegând demult că singura șansă a Marii Britanii de a rămâne o mare putere stătea numai în parteneriatul special cu Washingtonul. Și iată că o invitație de a primi titlul de Doctor Honoris Causa de la Westminster College din orașul Fulton, statul Missouri, chiar în America profundă, i-a oferit șansa combaterii depresiei ce-l măcina și totodată mobilizării resurselor ca împreună cu S.U.A. să se opună învăluirii politice sovietice. De asemenea, el urma să se odihnească în timpul iernii în Florida unde soarele e extrem de darnic, îndeplinind și prescripția medicului. „Guvernul laburist a privit favorabil această călătorie nu numai pentru efectele ei asupra relațiilor cu Rusia, dar și pentru că Regatul Unit trebuie să dovedească popularitatea care-l putea ajuta să obțină aprobarea Congresului pentru un împrumut de 3,75 miliarde de dolari. Foreign Office l-a ajutat pe Churchill procurându-i documente secrete necesare pregătirii discursului său” — scrie Daniel Yergin, cunoscutul istoric al epocii războiului rece. Din ianuarie 1946, când a sosit în Florida, și până la 5 martie Churchill s-a văzut cu personalități politice americane de prim rang. Se poate afirma deci că discursul lui Churchill de la Fulton exprima un punct de vedere comun anglo-american întrucât toți responsabili de la Washington i-au agramt tezele. În trenul care i-a adus la Fulton Churchill a jucat poker cu președintele Truman, pierzând 75 de dolari. Dar, cum avea să spună mai târziu ambasadorului englez la Washington, „a meritat”.

Și astfel atunci când cu vocea sa de stentor bătrânului lider britanic declara la 5 martie la Fulton: „de la Stettin, la Marea Baltică, la Trieste, la Marea Adriatică, o cortină de fier s-a lăsat deasupra continentului”, el avea în spate puterea celor două țări. Ceea ce rușii vor, avertiza Churchill, nu era războiul, ci „fructele sale și o infinită expansiune a puterii și doctrinei”. Numai forța era capabilă să-i oprească și, mai ales, asocierea frățească a popoarelor de limbă engleză și în mod special o alianță militară între S.U.A. și Commonwealthul britanic, pentru că

Zâmbete
pentru
presă

rușii respectă și admiră cel mai mult puterea.

Discursul de la Fulton a fost resimțit în lumea întreagă ca un puternic șoc chemând la vigilență și unitate a Occidentului. Stalin l-a atacat imediat pe vechiul său aliat cu o virulență fără seamăn denunțându-l ca pe un urmaș al concepțiilor lui Hitler și denumindu-l „ațățător la război”.

Totul fusese perfect calculat și precizia anglo-saxonă și-a demonstrat eficiența. Ar mai fi de spus că opoziția și guvernul britanic au lucrat mână în mână. Cu umorul și cinismul ce-l prindeau atât de bine, autorul Acordului procentajului din noaptea de 9 spre 10 octombrie 1944 stabilit împreună cu Stalin (*Magazin istoric*, nr. 3/1990) declara puțin timp după discursul de la Fulton, în vreme ce mânca o tartină cu icre negre „Unchiul Joe obișnuia să-mi trimită destul de des câteva cutii cu caviar. Mă îndoiesc că o va mai face în viitor”.

Cel de al doilea moment îl surprinde studiul lui George Kennan intitulat *Originile politicii sovietice*. Geneza lui este cât se poate de interesantă.

În octombrie 1946, George F. Kennan, în post la Ambasada de la Moscova, a trimis un raport diplomatic către secretarul de stat al Marinei americane James Forrestal în care procedează la o analiză detaliată a „fundamentelor psihologice ale politicii externe sovietice” și la o dezvoltare a „izvoarelor orientării sovietice”. Această scrisoare către Forrestal a reprezentat baza unor ample dezbateri în cercurile conducătoare americane. După mulți autori americani ideile raportului lui Kennan au călăuzit, se pare, orientarea S.U.A. în războiul rece timpuriu. Redactorul șef al celei mai importante

reviste americane de politică externă, *Foreign Policy*, l-a rugat pe Kennan să-i dea o copie a intervenției sale pe aceeași temă la o ședință a grupului de studii înșărcinat de Council on Foreign Relations din New York cu elaborarea unui punct de vedere. În cuvântul său la acea discuție, Kennan a lansat teza posibilității de a obliga U.R.S.S. la reținere. Atunci s-a formulat prima oară politica de *containment*: *Este încă pe deplin posibil să reținem puterea Rusiei, într-un mod neprovocator*. Kennan nu avea un text al discursului său, dar el a promis lui Hamilton Fish Armstrong, redactorul-șef al lui *Foreign Policy*, să-i dea o copie a

analizei pregătită pentru Forrestal. După ce a obținut acordul acestuia și al Departamentului de Stat, Kennan a trimis articolul la New York cu rugămintea să fie semnat Mr. X, deoarece în curând el urma să devină șeful secției de planificare politică a Departamentului de Stat. Și astfel în numărul din iulie 1947 din *Foreign Policy* a apărut articolul care a avut probabil cele mai importante consecințe în istoria politicii externe americane postbelice, după cum apreciază analiștii.

Kennan se distinsese în anii de când lucra la Moscova prin analize extrem de profunde, lucide și pertinente, ceea ce-i atrăsese prețuirea ambasadorului Harriman și a multor altor persoane influente din conducerea americană, după cum el avea și destui adversari și oameni importanți care nu-i împărtășeau ideile. Kennan este cel care după acordul procentajului a inspirat neamestecul american în sud-estul european, sugerându-i lui Harriman că S.U.A. trebuie să-și spele mâinile de treburile din Balcani, întrucât nu aveau mijloace eficiente de a interveni. Chiar dacă relativ recent George Kennan a recunoscut că raportul său către Forrestal conținea unele vederi superficiale și unilaterale „datorită dorinței de a corespunde celor gândite de ministrul marinei”, articolul semnat Mr. X (receptionat în întreaga lume, ca și discursul de la Fulton, drept un grav semnal de alarmă) care relua conținutul acestui raport, rămân o piesă esențială pe drumul reorientării politicii americane și occidentale și o piatră de hotar spre crearea unei alianțe capabilă să asigure „într-un mod neprovocator” stăvilirea expansiunii sovietice. Această alianță avea să fie Tratatul Atlanticului de Nord. ■

(Va urma)

GENERALI ROMÂNI ÎN PRIZONIERAT

Col. dr. ALESANDRU DUȚU, FLORICA DOBRE

Continuăm prezentarea noastră începută în numărul trecut cu cazul generalului Mihail Lascăr. Destine la fel de tragice au avut și alți generali români căzuți prizonieri în timpul luptelor din zona Stalingradului. Faptele merită a fi cunoscute, ele întregind dimensiunile dramei trăite de oștirea română în anii celui de-al doilea război mondial și în perioada imediat următoare.

Riscul de a rămâne demn

Alături de generalul Mihail Lascăr, în încercuirea din Cotul Donului s-a aflat și generalul *Nicolae Mazarini*¹, comandantul Diviziei 5 infanterie. La 21 noiembrie 1942, atunci când cele cinci divizii române (5, 6, 13, 14 și 15) din acest sector al frontului erau deja încercuite de forțele sovietice,

¹ Născut la 1 august 1889, la Costișa, județul Neamț. A urmat Școala de artilerie și geniu (1908-1910), Școala Superioară de Război (1919-1920). Grade militare: sublocotenent (1910), locotenent (1913), căpitan (1916), maior (1917), lt. colonel (1927), colonel (1934), general de brigadă (1939), general de divizie (1942); trecut în rezervă la 1 august 1948. Funcții: subșef al Marelui Stat Major (28 ianuarie 1941-10 februarie 1942), comandant al Diviziei 5 infanterie (10 februarie - 22 noiembrie 1942). Prizonier de război (22 noiembrie 1942 - 23 iulie 1948).

generalul Mazarini s-a deplasat la postul de comandă al Diviziei 6 infanterie, la Golovski, consultându-se cu generalul M. Lascăr în vederea adoptării celor mai bune decizii. Inițial, el a manifestat fermitate în sensul continuării luptei, semnând - în calitatea sa de cel mai vechi general în grad din zonă - documentul prin care sovieticii erau încunoștiințați că „vom duce lupta mai departe, fără nici un gând de predare”. Mărturiile despre comportarea sa în ziua de 22 noiembrie sunt însă destul de contradictorii. Unii dintre colaboratori au declarat că în după-amiaza acelei zile, demoralizat, generalul Mazarini ar fi spus că nu se mai putea opune nici o rezistență inamicului și și-ar fi declinat responsabilitatea adoptării deciziei de străpungere a încercuirii, părăsind încăperea punctului de comandă în care se mai aflau generalii Lascăr și Ioan Sion, ultimul dintre aceștia comandant al Diviziei

15 infanterie. Informat despre acest lucru, mareșalul Antonescu a ordonat: „Trebuie stabilit cu precizie acest fapt istoric” și a adăugat: „Dacă este adevărat, generalul Mazarini este dezonorat”.

Ancheta efectuată de Marele Cartier General la Rostov printre colaboratorii generalului Nicolae Mazarini, oameni care reușiseră să scape din încercuire, nu a constatat însă „divergențe de păreri, lipsa de solidaritate sau fuga de răspundere a generalului Mazarini”, ci faptul că „ambii generali [Lascăr și Mazarini] au acționat tot timpul într-un acord desăvârșit”. Ca urmare, s-a apreciat că „nu s-ar putea formula critici întemeiate numai pe baza altor afirmațiuni, făcute de ofițeri care au stat prea puțin în [în]cercuire” sau n-au luat parte efectiv la discuțiunile și frământările care au avut loc la Golovski, în zilele de 20-22 noiembrie 1942”. Cu atât mai mult cu cât cel învinuit nu se mai putea

Generalii Nicolae Mazarini...

... Savu Nedelea ...

...și Constantin Brătescul

apăra, preferând să rămână până în ultima clipă în mijlocul ostașilor săi, fără a se preocupa de ideea unei salvări personale. Se știe și faptul că înainte de căderea în prizonierat, generalul Mazarini dovedise „competență, putere de muncă, inițiativă și curaj de răspundere” în calitate de subșef al Marelui Stat Major, superiorul său de atunci, generalul Iosif Iacobici afirmând că își îndeplinesc atribuțiile în „prea bune condiții”. Comandantul Armatei 3 române, din care făcea parte și Divizia 5 infanterie, generalul Petre Dumitrescu a avut cuvinte de înaltă apreciere la adresa generalului Mazarini „Destoinicie, sânge rece, curaj și tenacitate” a dovedit în timpul luptelor premergătoare contra-offensivei sovietice din 19 noiembrie, dar și după aceea. „Energic, muncitor, conștiințios, priceput”, s-a dovedit și în timpul dramaticelor lupte din încercuire, chiar dacă unii colaboratori au avut declarații ambigue despre comportarea sa.

În prizonierat a fost internat în lagărele de la Moscova, Krasnogor, Suzdal și Ivanovo. Era singurul general căzut în prizonierat care nu fusese decorat cu ordine și medalii românești sau germane. Repatriat la 23 iulie 1948 prin punctul de frontieră Sighet, generalul Mazarini a încetat din viață la București, în ziua de 24 iulie 1955.

„Popas” la Gherla

După atacarea și cucerirea de către sovietici a localității Golovskii, resturile Diviziei 6 infanterie au continuat să lupte în încercuire, sub comanda generalului *Traian Stănescu*¹, până în seara zilei de 24

noiembrie 1942. În momentul în care s-au terminat ultimele muniții, generalul Stănescu a trimis parlamentari în vederea predării, cerând în schimb ca sovieticii să garanteze viața militarilor români care luptaseră timp de șase zile și șase nopți în încercuire. Unele documente de epocă relevă că înaintea luării deciziei de predare, între ofițerii români aflați acolo „au fost discuții pentru sau contra predării”. Se mai știe și faptul că unii dintre militari care au refuzat să se predea, au reușit, cu mari greutăți, să se salveze.

Spre deosebire de ceilalți camarazi ai săi, responsabilitatea generalului Stănescu era infinit mai mare. Resturile Diviziei 6 infanterie de sub comanda sa nu mai erau capabile să inițieze, cu șanse de succes, o acțiune de despresurare; spre cinstea sa, generalul român a întârziat momentul capitulării până la ultima posibilitate de supraviețuire.

Se pare că această dârzenie a generalului român a contat mult în privința tratamentului la care avea să fie supus de către autoritățile sovietice. În prizonierat, la 20 septembrie 1948, un tribunal militar din Moscova l-a judecat, împreună cu 17 ofițeri din Divizia 6 infanterie, sub acuzația că în timpul războiului „a condus represaliile, admitând împușcarea cetățenilor sovietici, incendierea unor localități, jefuirea populației pașnice”. A fost condamnat la „25 ani privațiune de libertate fără confiscarea averii”, pedeapsa urmând a fi executată în „lagăre de muncă și corecție”. A fost închis numai în lagăre speciale pentru generali.

La 3 noiembrie 1955 a fost repatriat. A sosit la Iași cu trenul, fără nici o pază, împreună cu alți prizonieri eliberați. Imediat după sosirea sa, însă, autoritățile române l-au încarcerat la Gherla cu un regim aspru de detenție. Doi ani mai târziu, în 1957, Procuratura Generală a României a cerut recunoașterea sentinței tribunalului sovietic și ca urmare, la 11 aprilie 1957, Tribunalul militar al Regiunii 3 militare,

prin sentința nr. 38, i-a confirmat pedeapsa, dar în conformitate cu prevederile articolului 2 din Decretul nr. 42/1955 i-a redus pedeapsa la jumătate. La 3 noiembrie 1957, în conformitate cu Decretul nr. 522 al Prezidiului Marii Adunări Naționale, a fost grațiat și pus în libertate. Din păcate, nu am putut stabili încă data și împrejurările în care și-a sfârșit viața.

Cu toată „schimbarea lor la față”

În timpul campaniei din 1941, generalul *Nedelea Savi*² a dovedit, îndeosebi în cursul luptelor de la Odessa, „o temeinică pregătire profesională, o conștiință a datoriei mai presus de orice laudă, o judecată limpede și perfect adaptată la situațiile de război, o perseverență deosebită în executarea învâțăturilor ce a primit în câmpul tactic”. Cu experiența sporită, mult calm și stăpânire de sine, cu hotărârea de a rezista presiunii exercitate de inamic, generalul Nedelea s-a impus camarazilor săi și în cursul confruntărilor din Cotul Donului. Sub puternica presiune a inamicului, Divizia 11 infanterie de sub comanda sa a trebuit să se repleze pe poziții succesive, ajungând la 19 decembrie 1942 la Nis. Iablovskii, unde postul de comandă i-a fost separat complet de trupele din linia întâia. A doua zi, generalul Nedelea se afla, cu un grup de ofițeri, la

¹ Născut la 2 iunie 1889, în localitatea Talpa Băscoveni, județul Vlașca. A urmat cursurile Școlii de infanterie (1909-1911) și ale Școlii Superioare de Război (1921-1923). Grade militare: sublocotenent (1911), locotenent (1914), căpitan (1917), maior (1920), lt. colonel (1929), colonel (1936) și general de brigadă (1942). A fost comandant secund al Diviziei 6 infanterie (22 iunie 1941 - 24 noiembrie 1942; în perioada 10 februarie - 10 martie 1942 a asigurat comanda diviziei). Prizonier de război (24 noiembrie 1942 - 3 noiembrie 1955).

² S-a născut în ziua de 24 septembrie 1890, la Roșiori de Vede. Studii militare: Școala militară de artilerie și geniu (1909-1911) și Școala Superioară de Război (1920-1922). A urcat treptele firești ale gradelor militare, ajungând general de brigadă (1942) și general de divizie (în 1947, cu vechime din 1945), general de corp de armată (1947). Funcții: comandant secund al Diviziei 8 infanterie (1 iunie 1941-10 febr. 1942), comandant al Diviziei 11 infanterie (10 febr. - 22 dec. 1942). Prizonier de război (22 dec. 1942 - 10 sept. 1946). Inspector general al motomecanizării (2 decembrie 1946 - 30 iunie 1947), secretar general în Ministerul apărării naționale (1 iulie - 27 decembrie 1947).

postul de comandă al Diviziei 7 infanterie, la Kamenski, dar localitatea a fost atacată de infanteria și tancurile inamice. Generalul Nedelea a plecat spre localitatea Popovka; dar în noaptea de 20 spre 21 decembrie mașina cu care se deplasa a rămas în pană. După un mare istovitor, a încălecat un cal și apoi s-a urcat într-un cărucior de la un aruncător de mine. A întâlnit o coloană germană și a aprobat comandantului acesteia, s-a urcat într-o mașină până la Makejena, unde se afla comandamentul Corpului 29 armată german; aici s-a întâlnit cu generalul român Trestioreanu, în dimineața de 21 decembrie. La amiază (orele 12.30) s-a îndreptat cu o mașină spre Vișneva. Ajungând la orele 14.30, o coloană a Diviziei 11 infanterie, i-a spus căpitanului Gheorghe Vieru din Regimentul 26 artilerie să grăbească deplasarea pentru a nu fi ajuns de trupele sovietice. S-a îndreptat apoi spre șoseaua Kaschari - nord Astakov, la scurt timp fiind capturat de inamic.

În prizonierat a fost închis în lagărul de la Voikovo, adoptând, în general, o atitudine favorabilă regimului sovietic. „Ca prizonier de război – arăta el într-o autobiografie redactată în 1951 – am avut ocazia să constat singur ideologia greșită în care am fost ținut până atunci și lumea nouă care se plămădea în țara socialismului. Am declarat că România va trebui să iasă din coaliția cu Hitler, dar că nu va putea s-o facă decât când armatele U.R.S.S. vor fi la granița României. Am semnat un manifest în care arătam aceste lucruri, îndemnând ca România să iasă cât mai repede din acțiune. După 23 august [1944] am cerut, cu raport scris, să fiu trimis pe front pentru a lupta contra forțelor hitleriste. Am împărțit cu entuziasm acțiunea de la 23 august și tot ce a urmat – reformele social-economice și războiul antifascist. Am semnat noi manifeste. Am cerut să înființăm o secție ARLUS cu prizonierii din U.R.S.S. La 1 martie 1945 am cerut să mi se dea puțină

să acționăm în țară pentru aducerea la putere a unui guvern democrat și să înființăm noi divizii de voluntari din prizonieri. Dacă războiul nu se termina așa de repede poate că mi s-ar fi încredințat și mie comanda unei alte divizii de voluntari. Am studiat modalitatea democratizării armatei române“.

„Schimbarea la față“ a făcut ca generalul Savu Nedelea să fie reîncaadrat în armată și să i se încredințeze pentru o vreme funcții importante. Dar la 1 ianuarie 1948 a fost trecut în rezervă. A încetat din viață la București, la 22 noiembrie 1971.

Avansat în lipsă

Un alt caz interesant a fost acela al generalului *Constantin Brătescu*¹. Fost atașat militar al României în Germania (acreditat și în Elveția și Olanda) în anii 1930-1935, C. Brătescu avea să-și confirme calitățile de diplomat și în primul an de război, în relațiile cu personalul Misiunii Militare Germane în România. „Ca reprezentant distins al celor mai buni ofițeri români – aprecia generalul Ilie Șteflea, șeful Marelui Stat Major –, a câștigat nelimitata mea încredere și stima deosebită a ofițerilor din Misiunea Militară Germană“. La scurt timp după ce a fost introdusă pe frontul de la Cotul Donului (4 septembrie 1942), unde a înlocuit o brigadă din Divizia 22 tancuri germană, Divizia 1 cavalerie, pe care o comanda, a

fost atacată aproape zilnic de forțe sovietice, dar și-a menținut cu fermitate poziția încredințată. În acele zile, colonelul Brătescu s-a dovedit a fi „un perfect comandant de război“.

În seara zilei de 19 noiembrie 1942, când trupele sovietice, superioare numeric și sprijinite de tancuri și artilerie, au atacat cu impetuoșitate, străpungând dispozitivul Diviziei 13 infanterie de la flancul său stâng, întrerupând orice posibilitate de aprovizionare, colonelul Brătescu a ordonat formațiunilor de servicii ale Diviziei 1 cavalerie să se retragă spre Morozovskaia, continuând să conducă lupta unității sale alături de Divizia 14 blindate germane. Când tancurile sovietice au ajuns în spatele dispozitivului său, a primit ordin să se regrupeze spre Radianov. În noaptea următoare, Divizia 1 cavalerie a fost subordonată Corpului 8 armată german (22 noiembrie), fiind deplasată la sud de Don și apoi spre Kalaci, unde a intrat în componerea Corpului 14 armată german, luptând în încercuire până la capitularea Armatei 6 germane, la sfârșitul lunii ianuarie și începutul lui februarie 1943. Între prizonieri, la 1 februarie 1943, s-a aflat și Constantin Brătescu. A fost închis în lagărele de la Krasnogor, Suzdal și Ivanovo (între timp, în țară fusese avansat la gradul de general de brigadă); a fost repatriat la 24 iulie 1948 prin punctul de frontieră Sighet. În noiembrie 1948 a fost consultat de o comisie medicală care a constatat că suferea de „insuficiență hepato-renală, calculoză uretrală dreaptă, reumatism poliartricular subacut și aortită“ și l-a clasat invalid de război, propunând scoaterea lui definitivă din armată. La 25 februarie 1960, prin Decretul nr. 644, i s-a retras pensia militară, fiind repus în drepturi abia la 1 august 1964.

A încetat din viață la București, în ziua de 5 august 1971.

¹ S-a născut la 1 septembrie 1892, la Buzău. A urmat cursurile Școlii militare de cavalerie (1911-1913) și ale Școlii Superioare de Război (1923-1925). Grade: sublocotenent (1913), locotenent (1916), căpitan (1917), maior (1923), lt. colonel (1933), colonel (1938), general de brigadă (1943). Funcții: șef al Secției Propagandă din Marele Stat Major (11 mai 1941 - 9 septembrie 1941), ofițer de legătură pe lângă Misiunea Militară Germană (9 septembrie 1941 - 1 iulie 1942), comandant al Diviziei 1 cavalerie (1 iulie 1942 - 1 februarie 1943). Prizonier de război (1 februarie 1943 - 24 iulie 1948).

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

În nr. 9/1997 am publicat câteva fragmente din stenograma discuțiilor purtate în ziua de 6 mai 1953 în Biroul Culturii din cadrul Consiliului de Miniștri. Citind și transcriind părți din acel document, gândul m-a dus spre rubrica noastră, *În București, acum 50 ani*. Eram cu redactarea ei încă în anul 1947 și mă întrebam ce și cum va fi în anii următori?

Cu cât mă apropiam de ultima lună a anului 1947, vedeam – și cititorii mai vârstnici ai acestei rubrici au trăit-o – cum murea o lume cu formele ei de viață, cu obiceiurile ei, cu mentalitatea ei, cu instituțiile ei și, nu în ultimul rând, cu presa ei.

Perioada de tranziție de după 23 august 1944 a făcut ca democrația să dispară sub asaltul totalitarismului comunist impus de Moscova. După 30 decembrie 1947, în viața poporului nostru s-a produs o schimbare fundamentală. De regim politic, de structură socială, de mod de viață. Trecerea de la capitalism la socialism a însemnat o experiență dureroasă pentru români, traumatizantă. Viața individului nu mai conta decât în măsura în care era un docil executant al ordinelor partidului unic. Și acesta subordonat total, multă vreme, Uniunii Sovietice.

Și mă mai întrebam: cum va putea rubrica aceasta să-și păstreze specificul cu care cititorii s-au obișnuit? Aceea de a fi o cronică a vieții

152 publicații (26 cotidiene și 126 periodice), majoritatea (144) în limba română. În scurt timp, mare parte dintre acestea, își vor înceta apariția, rămânând doar presa de partid. Astfel, un an mai târziu, în 1949, în întreaga țară erau 83 ziare și 117 periodice, pentru ca în 1950 să rămână doar 26 cotidiene și 38 periodice.

Au apărut în această perioadă totuși noi publicații, precum *Contemporanul*, *Flacăra*, *Gazeta literară*, *Lucașfăur*, iar în anii '60, *Viața economică*, *Lumea*, *Secolul XX*, *România literară* ș.a. Publicații de cultură care vor continua, într-un climat nu tocmai propice, tradițiile gazetăriei democratice interbelice. Și să mai reținem un fapt: după 1948 în presă, în radio, mai apoi în televiziune, continuă să fie prezenți ziariști, oameni ai cuvântului scris sau vorbit care se formaseră pe lângă marii gazetari din deceniile interbelice.

Iată pentru ce, în anii cei mai grei ai regimului totalitar, chiar în presa devenită propagandă, cititorul putea întâlni și acele articole care, pe cât era posibil, se sustrăgeau închistării dogmatice. La fel cum radioul și televiziunea ofereau ascultătorului și acele emisiuni desprinse de șablon.

Citind presa din urmă cu cinci decenii, să nu uităm nici o clipă că ea era supusă și unei drastice cenzuri exercitată de forurile de partid (Direcția presei și tipăriturilor, de pe lângă Consiliul de Miniștri, organism desființat abia în 1977.).

Numai după decembrie 1989 presa românească a început să revină la ceea ce în 1948 se stinsese: libertatea de exprimare, multitudinea de opinii, diversitatea publicistică.

Întorcându-ne la cronică noastră, mai precizăm că vom încerca să surprindem în cuprinsul ei existența obișnuită a bucureștenilor, insistând mai puțin asupra datelor

Ateneul Român pavodizat pentru Congresul P.M.R.

Să nu uităm că, începând din 1948 și presa românească se transformă, subordonată conducerii unice și direcționată așa cum am văzut din amintita stenogramă și cum toți cei ce au lucrat în presă știu.

Încep să dispară ziare. În primul trimestru al lui 1948, ne spune o statistică, în București erau înregistrate

vieții politice. Fie și o lectură a presei astfel făcută ne dă însă o imagine a anilor comuniști ai istoriei românești. Intenția noastră nu este de a face o istorie a perioadei, întreprindere extrem de dificilă și care nu se poate face decât după studii aprofundate și nicidecum în absența documentelor fundamentale ale acelor ani.

Trecând, odată cu anul 1948, pragul unei alte lumi, cronica își schimbă, după cum constatați, stimați cititori, modul de prezentare și periodicitatea. Vom fi prezenți la întâlnirea cu dumneavoastră din două în două luni.

Deci, pentru ediția de acum, să ne întoarcem în București din ianuarie-februarie 1948.

Începem cu o prezentare a Capitalei așa cum o păstrează *Buletinul statistic al Primăriei Municipiului București*, trimestrul ianuarie-martie 1948.

Orașul se află așezat pe șapte dealuri: Mihai Vodă, Patriarhiei, Radu Vodă, Cotroceni, Spirei, Văcărești și Sf. Gheorghe Nou. Alitudinile variază între 55,8 m la Cătelui (podul Dâmboviței) și 91,5 m la biserica Militari.

Suprafața totală de 12188,9690 hectare este împărțită în patru sectoare, cu 38 de circumscripții, patru cartiere (Crângași, Herăstrău, Tudor Vladimirescu și Șerban Vodă) și 13 suburbane.

La sfârșitul lui 1947, Bucureștii au 1 041 807 locuitori, față de 177 646 în 1859-1877 sau 639 040 în 1920-1930. Raportul bărbați/femei este de 47,9 la sută/52,1 la sută. Neștiutori de carte sunt 16 769 bărbați și 63 600 femei. După limba maternă populația este repartizată în procente astfel: română – 93,7, idiș – 3,2, ungară – 0,9, germană – 0,5, armeană – 0,4, rusă – 0,2, greacă – 0,2, polonă – 0,1, alte limbi – 0,1. Cea mai mare densitate a populației este în Sectorul II Negru cu 126 locuitori la hectar.

În primul trimestru al lui 1948 au fost 3 263 nașcuți vii și 3 422 decese. Orașul are 41 de cimitire, dintre care 3 israelite, 2 catolice,

1 calvin, 1 mahomedan, 1 italian, 1 armean, restul ortodoxe.

În același trimestru au fost oficiale 4 124 căsătorii și s-au pronunțat 673 divorțuri. Au fost emise 13 593 „buletine de București” (dovezi de rămânere în Capitală), iar 1 505 persoane au fost expulzate din oraș („trimise la urmă”).

Vizitează Capitala o delegație guvernamentală bulgară, condusă de Gheorghe Dimitrov, prim-ministru.

La 14 ianuarie la Palatul din Calea Victoriei este oferită o recepție în cinstea oaspeților. Este prima manifestare oficială în sălile Palatului fost regal, pe al cărui fronsispiciu scrie acum „Trăiască Republica Populară Română!”.

Reținem din reportajul publicat de Gheorghe Dinu (poetul Ștefan Roll) în *Timpul* din 17 ianuarie.

„Pe porțile larg deschise nu mai intră ca la recepțiile de altădată numai limuzine luxoase din care descind în fața marchizei de cristal impecabile fracuri. Vin și invitați pe jos, ca simpli cetățeni: muncitori cu șapcă, femei venite de la munci sindicale pășesc prin curtea imensă cu certitudinea că pășesc într-o casă a lor”.

Invitații sunt întâmpinați de Grigore Preoteasa și Al. Voitinovici, secretari generali ai Ministerului afacerilor străine, „în impecabile smokinguri”. La etaj, în sala tronului are loc un spectacol artistic. Tronul este „acoperit acum de o draperie de sus până jos. Toată această lume e curioasă să vadă cum arată un tron și vezi invitații că se îndreaptă spre tron, dau draperia la o parte, ca să vadă tronul foștilor monarhi”.

După spectacol, invitații coboară în sala de jos, „unde balul se deschide printr-un vals. Și se dansează cu frenezie. Muzica intonează o horă și într-o clipă roata se desfășoară cât e de mare sala. Nu lipsește d. Zăroni, în costumul său ardelenesc, cu expresia figurii sale fericite în asemenea împrejurări”.

Un film de succes pe ecranele Capitalei

Afluență de patinatori pe gheața lacului din / Cismigiu

Să ne plimbăm puțin pe străzile Bucureștilor. Multe dintre ele și-au schimbat denumirea, printr-o hotărâre a Comisiei de Nomenclatură a Municipiului. Astfel, Bulevardul Carol devine Bulevardul Republicii; Bd. Regina Maria – Bd. Tito; Bd. Ferdinand – Bd. Gheorghe Dimitrov; str. Carol – 30 Decembrie; Piața Regele Carol I (Palatului) – Piața Republicii; Bd. Regina Elisabeta – 6 Martie; Piața Ferdinand – Piața 23 August; Bd. Regele Alexandru (Cotroceni) – Bd. Armatei Poporului; Bd. Principele Mircea – Bd. 1907; str. Arhiducesa Ileana (Filantropia) – str. Mironiuc; str. Principesa Maria (Obor) – str. Sima Donca; str. Principesa Ileana (Rond) – str. Prof. dr. Bagdasar. (Multe dintre aceste denumiri s-au mai preschimbat de-a lungul anilor, iar după 1990 unele au revenit la cele de dinainte de război.)

E bine să ne plimbăm ziua, căci noaptea, scrie *Semnalul*, „iluminatul Capitalei lasă mult de dorit. În loc să se îmbunătățească, cu timpul, după cum ar fi normal – sunt aproape trei ani de la terminarea războiului – iluminatul străzilor se reduce noapte cu noapte, în cartiere întregi domnind o beznă de nepătruns.

Nu mai vorbim de străzile mărginașe. Dar chiar pe Regală, întunericul e desăvârșit. Pe artere principale, Viitor, Toamnei, până în Ștefan cel Mare, aproape nici un bec. În parcul Iancului, pe str. Claudiu, a rămas un singur bec, probabil de sământă, și acela pus de un locuitor binevoitor“.

În centru este forțată. Pe Bulevard, între Cercul Militar și str. Brezoianu, „pe o distanță de 100 m – notează **Adevărul** – se adună în fiecare seară o lume bizară și pestriță, amatoare de parcuri kilometri întregi în praf, bătând în două sensuri caldarâmul dislocat, sub privirile stupide ale vedetelor ce se sărută pătimaș și fotogenic pe toate panourile de reclamă spânzurate deasupra ușilor de intrare ale cinematografelor care se țin lant”.

La 21 februarie încep la Ateneul Român lucrările primului congres al Partidului Muncitoresc Român, partid rezultat din unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat.

George Călinescu în postură de reporter al ziarului *Națiunea*, consemnează la 23 februarie: „Ateneul Român, frumosul templu cu dom circular, construit de arhitectul francez Albert Galleron, este îmbrăcat festiv în

pânză roșie cu scoaterea în evidență a frontonului și coloanelor. Dacă exteriorul este de un mare echilibru clasic, amintind Pantheonul lui Agrippa, decorația internă suferă de complicație. Plafonul domului e plin de colaci, lojile se reazămă pe o boiserie falsă și greoaie de ștuc vopsit în ulei. Flamuri mari roșii simplifică interiorul, acoperind fresca afumată și dând sălii un aspect aprins și sărbătoresc.

Se întonează, „într-un cor unanim“, *Internaționala*. „Sub baldachinul din stânga scenei se află printre alte personalități rectorul Universității, d. Al. Rosetti, care deschide gura și cântă *Internaționala*. Sunt câteva minute mișcătoare“.

Congresul alege Comitetul Central al P.M.R., format din *Apostol Gh., Alexa Augustin, Bodnăraș Emil, Borilă Petre, Chivu Stoica, Chițnevski Iosif, Constantinescu Miron, Crăciun Constanța, Coliu Dumitru, Chișinevski Liuba, Dalea Mihail, Drăghici Alex., Florescu Gheorghe, Gh. Gheorghiu-Dej, Georgescu Teohari, Iordăchescu Theodor, Luca Vasile, Levin Mișu, Maurer I. Gheorghe, Moghioroș Al., Moraru Mihai, Mateescu Constantin, Niculi Ion, Pauker*

Ana, Pas Ion, Părvulescu
Constantin, Popa Emil,
Rădăceanu Lother, Ran-
ghet Iosif, Răutu Leonte,
Rădăceanu Eugenia, Ra-
dovanovic N., Suter Wil-
liam, Sălăgeanu Leontin,
Solomon Barbu, Șerban
Avram, Tănase Zaharia,
Tenescu Olimpia, Voitec
Ștefan, Vasilichi Gh.,
Vaida V. Membri suple-
anți: Bughici Simion,
Bunaciu Avram, Bontea
Ștefan. Braeșter A.,

Invitație pentru o seară agreabilă

Ceașescu N., Doncea C., Drăgoescu Petre, Ionescu V., Manea Anton, Manole Ofelia, Mujic Mihai, Petrescu D., Roșianu Mihai, Stoica Gh., Vass Ghizela, Vințe Ion. (Cei subliniați au fost aleși de C.C. al P.M.R. membri ai Biroului Politic; ca supleanți ai Biroului au fost desemnați Chivu Stoica, Moraru Mihai, Rangheț Iosif, Tănase Zaharia, Vaida V.)

Biroul Politic desemnează secretariatul C.C. al P.M.R.: Gheorghe Gheorghiu-Dej – secretar general; Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu și Lothar Rădăceanu – secretari.

Comerciale și... Calimentare. Se înființează două magazine de stat, „București” și „6 Martie” care, notează G. Millian, constituie „un îndreptar pentru comerțul particular”.

În noul Palat Administrativ al C.F.R. se inaugurează o cantină unde 1 200 persoane pot lua zilnic masa, iar pe str. Dionisie Lupu se deschide Casa Universității, care „va servi pentru găzduirea oaspeților străini și pentru reuniuni ale universitarilor”.

Se remarcă, mai ales în Centru, o invazie a... cramelor, cum scrie C. Zilișteanu în *Universul*. „Pe Calea Victoriei și pe bulevarde, pe Sărindar și pe Brezoianu, pe Splai și pe Podul Senatului, intercalate printre magazine de tot soiul, plasate în vecinătatea birourilor și a atelierelor, lângă Salvare și Palatul Justiției, pitite în prăvălii întunecoase, prin curți dosnice și prin ungherele pasajelor, vârate prin pivnițe mucegăite sau prin grajduri și remize, purtând denumiri franțuzești și neaoș autohtone, pretutindeni crame și iarși crame”.

La crame vinul este el cum este, dar apa potabilă, în multe case constată *Adevărul*, „vine colorată, ca să nu spunem altfel. Se poate să nu fie nimic, să fie o dorință a U.C.A.B.-ului de a înfrânge definițiile date de chimie și care ne spun că apa este incoloră și inodoră. Cetățenii

sunt la urma urmei dispuși să consume și apă colorată. Dar ar vrea să știe dacă aceasta nu le poate face vreun rău”.

La Sala Dalles, retrospectiva sculptorului Cornel Medrea. Între expozite, un „proiect de monument pentru comemorarea Republicii Populare Române”, despre care

G. Oprescu scrie în *Universul*: „Această operă e departe de ceea ce așteptam de la dânsul pentru un asemenea subiect. O grămadă de personaje confuze și amorfă, în care fiecare categorie socială este indicată, în chip cu totul convențional, prin câte un trup gol și un semn alegoric: justiția printr-o balanță, comerțul prin caduceul [vargă cu

doă aripi pe care sunt încolăciți doi șerpi – n.n.] lui Mercur, pictura printr-o paletă și așa mai departe. Schimbând între ele aceste simboluri, se individualizează figurile, toate la fel, nu s-ar schimba nimic, decât numai ordinea procesiunii. Așa încât, pe lângă bizaria înțregului, ceea ce ne izbește este puțină atenție ce s-a dat fiecăruia dintre personajele componente, așa de superficial tratate. Un asemenea monument nu se face decât o dată, când se face. El însă trebuie să fie atât de bine pregătit, atât de impunător, încât să

braveze timpurile și nu ceva preparat în grabă, oarecum de mântuială”.

La 19 februarie, are loc, tot la Dalles, o festivitate în cadrul căreia Cornel Medrea își donează toate lucrările sale statului. Ele vor fi expuse într-un muzeu permanent, care va purta numele artistului.

Să reținem și câteva știri sportive. La stadionul ANEF se inaugurează o școală de antrenori de fotbal.

Pe terenul de la Wembley (Marea Britanie), în cadrul campionatelor mondiale de ping-pong, Angelica Rozeanu, ajunsă în semifinale, pierde dintr-o eroare de arbitraj.

Clasamentul, după prima etapă a returului Diviziei naționale de fotbal: C.F.R. Timișoara,

Zi însorită în ianuarie pe Calea Victoriei

Când comuniștii purtau încă papion; de la stânga la dreapta: Lothar Rădăceanu, Șt. Voitec, Vasile Luca, Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Teohari Georgescu, Emil Bodnăraș, Iosif Chișinevski, Gh. Vasilichi

C.F.R. București, I.T.A. Arad, Universitatea Cluj, Libertatea, Distribuția, Jiul, Ciocanul, C.S.M.M., Dermata, R.A.T.A., F.C. Ploiești, A.S. Armata, C.F.R. Cluj, Oțelul, Unirea Tricolor.

Constantin Argetoianu anunță autodizolvarea grupării sale politice, Uniunea Națională Muncă și Refacere. Într-o declarație de presă el precizează: „Nu m-am înapoiat în țară pentru a face politică și am venit acum un an pentru că nu m-am putut înapoia mai devreme. Am plecat fiindcă am fost persecutat de regimul hitlerist-antonescian.

Cu sfârșitul anului care a trecut, platforma noastră politică s-a schimbat, o adâncă reformă structurală s-a realizat. Ne aflăm în fața construcției unei lumi noi. Cred că este de datoria fiecărui bun român să-și aducă pietricica sa la ridicarea construcției. Dar acest sfat nu-l pot da evident decât celor care prin vârsta lor au putere de muncă. Noi cei bătrâni (chiar foarte bătrâni) nu putem decât privi și da mai departe sfaturi. Întrucât mă privește, acestea vor fi, cât timp voi mai trăi, sfaturi de unire și de colaborare“.

Prea multe sfaturi n-a mai putut da, întrucât la 5/6 mai 1950 a fost arestat și înțemnițat la Sighet, unde s-a stins din viață la 6 februarie 1955.

Două consemnări din lumea literelor: datacuri grave și nedrepte la adresa a doi importanți scriitori.

Scântea din 5, 7, 9 și 10 ianuarie publică, sub semnătura redactorului-șef Sorin Toma (fiul poetului A. Toma, declarat poet național și academician), studiul-pamflet *Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei. Răsfoind volumele lui T. Arghezi*. Sunt formulate un șir de acuze grave politice și incriminări față de poetul de la Mărtișor care „predică poporului în poeziile sale: dezamăgirea, dezgustul de viață, deznădejdea, într-un cuvânt pesimismul, psihologia învinșului“. Poezia lui Arghezi, îndeosebi ciclul *Flori de Mucigai*, poartă „pecetea bătrâneții, slăbiciunii

și morții burgheziei... Aici avem de-a face cu aspecte bolnăvicioase ale realității. Cu dorințe devenite obsesie (mai cu seamă obsesie sexuală).“

În fine, rolul criticului în R.P.R. este „să prevină tinerii scriitori, pe artiști, pe iubitorii de artă că bubele și puroiul sunt molipsitoare și că împotriva lor există un singur vaccin: credința în viață, credința în om“.

În nr. 3 al săptămânalului *Flacăra* (primul număr a apărut la 4 ianuarie) V. Mândra critică „poziția ostilă“ a paginii *Litere și arte*, din ziarul *Națiunea*, condus de G. Călinescu, care „își aduce, fără să-și dea seama poate, aportul său la mărirea confuziei ideologice care stăruiește încă în mijlocul unei bune părți din intelectualitatea românească“.

Înceiem cronica noastră cu câteva însemnări despre schimbarea la față a gazetelor din 1948, publicate în *Adevărul* din 24 ianuarie de Sergiu Dan.

„Faptul divers, din care s-a hrănit decenii de-a rândul curiozitatea cititorilor, dispare încetul cu încetul din pagina întâi a gazetelor.

Astăzi, nici o crimă, nici o sinucidere, nici o mișelie individuală nu mai pot aduce faima în douăzeci și patru de ore, ca altădată.

Privirea cititorului parcurge în fugă faptul divers, ca să ajungă mai curând la articolul specialistului fiscal, care-i explică amănunțit ce impozite are de plătit, sau la sfaturile juristului care-l duce de mână printre hățiturile legilor și regulamentelor, ferindu-l de capcanele căscate sub picioarele lui.

Pantofarul cel tânăr, de pildă, care s-a sinucis acum câteva zile «din amor», cum mărturisește un bilet scris cu creionul, nu numai că nu ne emoționează, dar ne sugerează ideea că trebuie să-l muștrăm postum, pentru că a lăsat niște ghete neterminate, provocând astfel o pagubă colectivităților“. ■

Rubrică de Ioan LĂCUSTĂ

NOIEMBRIE 1952.

CONSILIUL DE MINISTRI

TRASEAZĂ PLANURI

ÎN CONSTRUCȚII

ȘI URBANISM

IOAN LĂCUSTĂ

Cititorii noștri au avut prilejul să ia cunoștință din nr. 8, 9, 11/1997 și 1/1998 de stenogramele ședințelor Biroului Culturii de pe lângă Consiliul de Miniștri din anii 1952-1953 în care au fost dezbătute probleme privind activitatea sportivă, presa, organizarea Festivalului Mondial al Tineretului sau cinematografia românească.

Sunt documente ilustrative pentru anii de început ai regimului comunist, pentru mentalitatea conducătorilor politici de atunci și, într-un plan mai larg, pentru profilul unei întregi epoci.

Lipsa de experiență și incompetența în abordarea problemelor țării erau mascate prin șabloanele discursului, iar obediența față de modelul sovietic se însoțea cu unele, timide, încercări de a afirma spiritul național.

Am selectat din astfel de stenograme păstrate la Arhivele Naționale ale României din București câteva intervenții ale participanților la ședințele din 3, 11 și 18 noiembrie 1952, când s-au discutat probleme privind arhitectura românească.

Discuțiile au fost conduse, ca de obicei, de Iosif Chișinevski, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Au participat Miron Constantinescu, președintele Comisiei de Stat a Planificării, Chivu Stoica, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Gheorghe Stoica, prim secretar al Organizației P.C.R. București, Jean Ilie, președintele Sfatului Popular al Capitalei, arhitect Pompiliu Macovei, Zvezdin, consilier sovietic ș.a.

Ședințele din 3 și 11 noiembrie 1952 au avut la ordinea de zi discutarea Proiectului de Hotărâre cu privire la construcția și reconstrucția orașelor, precum și la organizarea activității în domeniul arhitecturii; Proiectul de Hotărâre cu privire la reconstrucția socială a orașului București; Proiectul de Hotărâre cu privire la construirea metroului din Capitală.

● Mănăstirea M.A.I., cu dosul la șosea ● București – copilul drag al partidului și al Sfatului Popular ● Noi nu l-am expropriat ca arhitect, ci ca moșier pe P. Antonescu ● Nu mai e voie să se schimbe nici un chioșc fără știrea Comitetului de construcții ● Executarea de monumente – problemă politică ● Conducerea P.C.R. hotărăște ce se lichidează și ce se construiește, nu arhitecții ● Trebuie scoase toate monumentele care sunt împotriva politici P.C.R. ● Nu putem lăsa la infinit să se falsifice trecutul! ● Teama de specialiști

La început se ia în discuție primul Proiect de Hotărâre, insistându-se asupra atribuțiilor Comitetului de Arhitectură și Construcții, a cărui activitate este subordonată Comisiei de Stat a Planificării. Între altele, se insistă și asupra unor formulări: „În prima parte [referatul – n.n.] se referă numai la regimul capitalist și cred că ar trebui adăugat – arată Gh. Stoica –, pentru că este vorba de regimul capitalist-moșieresc. Mai departe, se vorbește despre mizeria în care trăia proletariatul. Să se lărgască pentru că este vorba și de oamenii muncii“. De asemenea, insistă vorbitorul, trebuie subliniat faptul că „linia principală în arhitectură pe care s-o dăm construcțiilor... trebuie să exprime realismul socialist“.

S-a spus, de asemenea, că acest Comitet „conduce și organizează activitatea de protecție și restaurare a monumentelor istorice și de arhitectură de pe teritoriul R.P.R. Aici ce intră?“, întreabă vorbitorul, „pentru că noi avem de lichidat și monumente care nu exprimă trecutul istoric al poporului“.

„Aceasta – precizează I. Chișinevschi – decide conducerea partidului, nu Comitetul de Arhitectură și chiar și problema executării de monumente este o problemă politică“. „Dar nu putem lăsa la infinit ceea ce falsifică trecutul istoriei noastre“, insistă cu autoironie nevoit G. Stoica. „Aici – întărește I. Chișinevschi – este o problemă clară, trebuie scos toate monumentele care sunt împotriva politicii noastre, dar trebuie și construit“.

Concluzia consilierului sovietic Zvedin: „Să se creeze un organ

care să se ocupe de monumentele istorice și el o să aibă un rol foarte mare în dezvoltarea arhitectonică a orașelor. Acest organ va studia realitatea monumentului din punct de vedere al valorii lui arhitectonice și al ideii ideologice și desigur va pune problema în fața Consiliului de Miniștri ca acel monument care nu mai este valoros să fie lichidat!“ O atenție specială trebuie acordată Bucureștiului, „care trebuie să fie copilul drag al partidului și al Sfatului Popular“.

Miron Constantinescu socoate că „partea principală“ a materialelor prezentate „este mai palidă“, deși „are o importanță foarte mare din punct de vedere politic și de orientare“. Este necesar „să se dea o definiție densă, plină, a concepției arhitecturii noastre, că ea va fi arhitectura epocii construirii socialismului în R.P.R., folosind elemente arhitectonice naționale în formă însă cu conținut socialist, bazate pe cele mai înalte elemente arhitecturale sovietice și pe tradițiile cele mai bune“.

Noi – continuă el – ne-am pomenit cu o mănăstire în București, între București și Buftea. Ministerul de interne face o școală pentru cadrele sale și vrând să-i dea un aspect național a construit o mănăstire. Și este pus cu dosul la șosea. Din nefericire, această construcție este pe terminate“.

I. Chișinevschi aduce, la rândul său, câteva clarificări: „Acest proiect de Hotărâre suferă de două lipsuri: din punct de vedere arhitectural și din punct de vedere politic. Lipsește accentul pe principiile noi noastre arhitecturi și sunt unele termene politice

nu tocmai juste“. Astfel, „când vorbim de regim trebuie spus regimul burghezo-moșieresc, este chiar necesar să mergem mai larg. Este foarte adevărat că proletariatul a trăit cel mai mult în mizerie, dar să ne gândim și la funcționăria cea mică, chiar mica burghezie a trăit într-o mizerie și promiscuitate nemaipomenită“.

De asemenea propune „să fie scoasă formularea «Participarea la criminalul război antisovietic a agravat situația, un mare număr de orașe suferind distrugeri deosebit de grele», pentru că nu se spune cine a participat. Ori nu vorbim, ori dacă vorbim trebuie să vorbim clar“.

În fine, – conchide ideologul șef al partidului – în documentul prezentat „se spune un neadevăr istoric. Se spune că «arhitectura noastră s-a depărtat în mod hotărât de sărăcia de idei și forme a arhitecturii decadente»“. În realitate, este încă „mult de luptat cu sărăcia de idei care domnește în arhitectura noastră. Tocmai în aceasta constă marea acestui moment și indicațiile care le-a dat tov. Gheorghiu-Dej pe care fără îndoială că le vom înțelege după câțiva ani de zile în întregul lor ansamblu, când vom vedea că vor apare construcții bazate pe această hotărâre“.

La discutarea celui de-al doilea Proiect de Hotărâre, privind reconstrucția Bucureștilor, Miron Constantinescu atrage atenția asupra „blocurilor de locuit ocupate de ministerele și instituțiile care au evacuat populația de acolo și au transformat toate instalațiile de băi, de bucătărie, în garderobe sau alte asemenea

Arhitectură bucureșteană: Vila Minovici, construită în 1940 de arh. E. Canella și ing. D. Minovici

lucruri. Toate aceste spații transformate vor trebui să revină treptat la destinația lor anterioară.

Instituțiile – continuă el – sunt prea extinse la noi, ele au ocupat mai multe clădiri decât le este necesar. Cel mai mare hotel din București, în centrul Bucureștiului, a fost transformat în sediu pentru Miliție. În centrul Bucureștiului sunt clădiri imense care au magazine, date vitrinele cu var și pustiți.

Mai reținem din opiniile exprimate în această ședință.

Miron Constantinescu: „Nu este destul de reliefată indicația dată de tov. Gheorghiu-Dej că «Dâmbovița să fie axul de simetrie al Bucureștiului»... Chestiunea aceasta cu înălțimea clădirilor, ca ea să fie de șase etaje este justă”. („Să nu se repeadă proiectanții să construiască”, intervine Zvezdin.

Zvezdin: „Burghezia care construia înainte aceste orașe nu ținea seama de așezarea naturală a acestor orașe”.

I. Chișinevschi: „Trebuie să fim mai zgârciți cu privire la atacul în direcția construcțiilor din trecut. Trebuie criticată lipsa din trecut, însă nu merge să spui și «cubistă și formalistă și uscată și tristă și neomenească». Nu putem spune despre localul Consiliului de Miniștri că este neomenească. Nici de Palatul Telefoanelor nu poți să

spui că este neomenească. Aș propune să fie spus sub aspectul critic, dar serios, științific, așa cum este”.

Între altele se discută și denumirea unui viitor mijloc de locomotivă pentru bucureșteni: „tren electric subteran” sau „metro”. Miron Constantinescu optează pentru „metro”.

În încheiere, documentele sunt date la refăcut, fixându-se ședința următoare „imediat după 7 noiembrie” (M. Constantinescu). „Când materialul va fi gata – precizează I. Chișinevschi – să fie dat câte un exemplar membrilor comisiei ca să-l citească și dacă sunt ceva observații se vor face. Neapărat tot materialul să-l aibă

înainte de ședință și tov. Zvezdin, bineînțeles tradus. Să fie distrus vechiul material, să rămână un singur exemplar”. Ciudată formulă!

Dezbaterile continuă pe 11 noiembrie. Se ridică și problema economiilor. Menționarea lor în Proiectele de Hotărâri, arată consilierul Zvezdin, „servește ca un fel de mobilizator, mobilizează și pe proiectanți și arhitecți, nu numai pe constructori, ca să aibă grijă de toate aceste lucruri, de scăderea prețului de cost, economii de materiale, însușirea tehnicii noi ș.a.m.d.

Am fost la Bicză și am văzut că case mici făcute din lut sau din lemn, care sunt mutate și care la baza lor, la fundamentul lor, ar putea să fie foarte simple, din bărne, sunt făcute din fundații foarte grele. Și aici se vede această lipsă de economii și acest punct existent dacă rămâne o să fie mobilizator și pentru arhitecți și pentru proiectanți și pentru constructori”.

Miron Constantinescu face câteva observații pe text. Astfel, unde se spune „dezvoltându-se anarhic, după interesele înguste ale burgheziei...” să fie trecut «ale burgheziei și moșierimii». Unde este vorba de «cartiere sărăcăcioase» să se spună «cartiere sărace», pentru că «sărăcăcioase» atenuază. La formularea „în

Opera Română, autor arh. Octav Doicescu (1953)

arhitectură, burghezia vândută capitalului străin" crede că „trebuie să găsim o altă formulare. Bucureștiul a început prin a fi un oraș de curți boierești, nu s-a dezvoltat numai în epoca burgheziei și a moșierimii". Acolo „unde se vorbește despre «bombardamentele aviației anglo-americane», propune „să se inverseze, «bombardamentele aviației americano-engleze»". Iar „cuvântul «vândut» este puțin agitoric", trebuie găsit un cuvânt mai potrivit. Acolo unde se vorbește de „influențele formalismului și cosmopolitismului", se cuvine „de subliniat ce caracter are, că este o concepție anti-populară, străină, burgheză". În fine, nu-i suficient de spus „sprijinindu-se pe indicațiile geniale ale lui Lenin și ale tov. Stalin", deoarece „eu cred că nu a fost numai o sprijinire. Trebuie de spus «orientându-se» sau «urmând indicațiile»".

Și I. Chișinevski „nuanțează” unele formulări. Astfel trebuie spus „burghezia română” este cea care „a deschis calea influențelor cosmopolitismului și formalismului”. Dar nu numai că „a deschis calea, ea însăși a fost partizana acestui cosmopolitism. Astăzi noi putem spune că imperialiștii americano-englezi prin fel de fel de canale caută să exporte, să introducă influența cosmopolitismului, formalismului”. De aceea „trebuie de îmbunătățit textul: «În arhitectură, burghezia română a infiltrat influențe cosmopolite». Prin școlile noastre de arhitectură ce s-a făcut? Chiar arhitecții noștri au fost la școli din Paris. Aceasta este o infiltrare în concepție și așa au construit”.

Referindu-se la oamenii muncii, P. Macovei arată că ei „trăiau în condiții deosebit de grele, în case fără lumină, apă, canalizare”. „Masele muncitoare – accentuează Gh. Stoica – au trăit în condiții neomenești”. I. Chișinevski este „împotriva cuvântului acesta. În

Coreea astăzi, când trăiesc în cocioabe și apără patria și tot nu putem să spunem că trăiesc neomenește”.

P. Macovei consideră că „arhitecții și constructorii noștri au obținut în această perioadă unele succese”. I. Chișinevski aprobă: „Se poate spune «unele succese»”. M. Constantinescu însă nu este de acord. „Prea mic «unele succese»”. Se poate spune «succese serioase», pentru că este vorba și de constructori”.

Discuțiile continuă pe marginea formulărilor privind dezvoltarea orașului București, care, apreciază I. Chișinevski, „s-a dezvoltat, ca toate orașele capitaliste, haotic”. „Bucureștiul – precizează M. Constantinescu – a început să se dezvolte încă în epoca feudalismului. Primele documente asupra Bucureștiului sunt încă de la anul 1450 și ceva. Să nu legăm neapărat de societatea capitalistă”.

Revine și problema metroului care nu este bine exprimată în

Proiectul de Hotărâre. „Partea aceasta despre metrou, despre ce înseamnă metroul pentru capitala țării are exact o jumătate de pagină, iar toate detaliile organizatorice au 4 pagini”. I. Chișinevski este de acord că trebuie dezvoltată „ideea griji pentru popor, țări regimului de democrație populară, însăși faptul că poți să pui așa o problemă. A putut burghezia și moșierimea în atâta amar de timp de stăpânire să se gândească la așa ceva?”

O săptămână mai târziu, la 18 noiembrie, discuțiile sunt reluate într-un cadru lărgit, cu participarea a opt miniștri și a mai multor specialiști. Este dezbătută organizarea Comitetului de Construcții. „Nu se admit construcții arhaice – avertizează I. Chișinevski. La fel tov. Jean Ilie, președintele Sfatului Popular București, trebuie să-și arunce ochii la niște dărâmări de ziduri care se face acum, chiar la niște reconstrucții”. „Nu mai este voie –

Palatul Primăriei Capitalei, ridicat după planurile arh. Petre Antonescu, între 1906 și 1910; în p. 43: monumentul I.C. Brătianu, distrus de autoritățile comuniste în 1948

întărește M. Constantinescu – să se facă în București nici o schimbare fără știrea Comisiei noastre, chiar și un chioșc”. „Până să fie numit arhitectul șef – completează I. Chișinevski – suntem noi arhitectul șef”.

Este propus ca arhitect șef al Capitalei Pompiliu Macovei și se discută alegerea „nucleului de conducere a Institutului de Proiectări pentru metrou”, trimiterea unei delegații de specialiști în U.R.S.S., Polonia și Ungaria, „dar în primul rând în Uniunea Sovietică pentru studierea metroului”, organizarea Conferinței Arhitecților ș.a.

În comitetul de organizare a conferinței se cuvine să fie atrași și arhitecți din vechile generații, cum este P. Antonescu, care, arată M. Constantinescu, „este un mare

arhitect și singurul care a mers – după Mincu – pe linia scoaterii în evidență a elementului popular”. „Cu el – amintește P. Macovei – s-a folosit o linie nu tocmai justă. El a fost moșier expropriat, dar nu s-a ținut seama de valoarea lui profesională”. „Noi nu l-am expropriat ca arhitect, ci ca moșier – precizează I. Chișinevski. Ca arhitect îl apreciem”.

Problema atragerii specialiștilor este astfel dezvoltată de I. Chișinevski. „Există la unii tovarăși o teamă că dacă atrag specialiști care sunt cu origine nesănătoasă și acești specialiști nu o să lucreze cum trebuie sau să saboteze, atunci o să fie trași ei la răspundere.

Noi suntem hotărâți și necruțători față de dușmani, nu ne tremură mâna atunci când trebuie

pedepsiți, fie și un specialist atunci când el se angajează într-o acțiune dușmănoasă de clasă, mergând până la acte de sabotaj, spionaj, diversiune.

Trebuie să fie controlați, să nu se meargă la tăierea de capete pentru simplul motiv că a fost moșier. Acolo unde se fac astfel de greșeli ne costă scump. Să nu ne lăsăm la atacul unor elemente stângiste, care nu au nici experiență și nici pregătire. Nu poți să construiești numai cu oameni care au doar calitatea că sunt cinstiți, trebuie să fie și pricepuți. Nu trebuie să ne lăsăm influențați de elemente stângiste «ultra-revoluționare», cărora le place să scoată săbii din gură și când vine la treabă nu fac nimic. Sunteți de acord?”

„Da”, răspund toți cei de față. ■

GENERALI ROMÂNI ÎN PRIZONIERAT

(Urmare din p. 37)

Ultimul din grupul celor șase generali români căzuți prizonieri în cursul bătăliei de la Cotul Donului și Stalingrad a fost *Romulus Dimitriu*¹. La începutul campaniei din Est, a

comandat Gruparea „Oancea” din cadrul Diviziei 21 infanterie, în timpul acțiunii nereușite de forțare a Prutului pe la Albița. Mai apoi a fost numit comandant al rezervei Corpului 5 armată, „pentru a se reabilita”, cum remarcă generalul Aurelian Son. Imediat s-a reamarcat în acțiunea de curățire de inamic a satului Țiganca, în contraatacul executat în sprijinul Diviziei de gardă. S-a impus în cursul luptelor de la Achmet (26-27 iulie 1941), când s-a dovedit extrem de activ, riscându-și viața pentru împlinirea misiunii. La fel procedase în bătălia de la sud de Harkov și în timpul urmăririi trupelor inamice în retragere spre Don, când a comandat numeroase grupări tactice organizate de Divizia 20 infanterie. Generalul Nicolae Tătăranu (*Magazin istoric*, nr. 12/1997) îl aprecia ca pe un „comandant călit pe câmpul de luptă”, care „nu știe ce este oboseala”. La fel de bine s-a comportat în timpul luptelor de încercuire de la Stalingrad (20 noiembrie 1942 - 2 februarie 1943). De la 14 ianuarie 1943, când generalul Nicolae Tătăranu a părăsit divizia spre a veni la București, colonelul Romulus Dimitriu (într-

timp avea să fie avansat la gradul de general de brigadă) a preluat comanda unității până la 2 februarie 1943, când a fost luat prizonier. A fost închis în lagărele de la Krasnigorsk, Suzdal și Voikova.

În primăvara anului 1945 a fost „mână dreaptă” a generalului Mihail Lascăr în acțiunea de organizare a Diviziei „Horia, Cloșca și Crișan”, dovedind că „a înțeles sensul istoric al vremurilor”. Calitățile profesionale, dar și atitudinea sa în împrejurările constituirii celei de-a doua divizii de voluntari din rândul prizonierilor români din lagărele sovietice, au făcut ca în perioada postbelică generalul Romulus Dimitriu să fie considerat „un ostaș de elită al armatei noastre democratice în care se poate avea totă încrederea în cele mai grele condiții”, cum îl caracteriza generalul Mihail Lascăr, ministrul de război. Dar se pare că încrederea pe care noul regim a avut-o în el n-a putut depăși data de 1 august 1949, când generalul Dimitriu a fost trecut în rezervă.

A încetat din viață la Craiova, în ziua de 17 ianuarie 1981. ■

(Va urma)

¹ Născut la 23 noiembrie 1892, la Târgu Jiu, a absolvit Școala militară de infanterie (1912), grade: sublocotenent (1912), locotenent (1915), căpitan (1917), maior (1920), lt. colonel (1930), colonel (1936), general de brigadă (1942), general de divizie (1945), general de corp de armată (1948). A îndeplinit următoarele funcții: comandant secund al Diviziei 21 infanterie (28 mai - 26 iunie 1941), comandant al rezervei Corpului 5 armată (26 iunie - 26 iulie 1941), comandant secund al Diviziei 35 infanterie (26 iulie - 31 decembrie 1941) și al Diviziei 20 infanterie (15 ianuarie 1942 - 2 februarie 1943). Prizonier de război (2 februarie 1943 - 12 aprilie 1945). Șef de stat major al Diviziei „Horia, Cloșca și Crișan” (12 aprilie - 8 septembrie 1945), comandant al Corpului 7 armată (8 septembrie 1945 - 30 iunie 1947), comandant al Regiunii 3 militare (1 august 1947 - 1 august 1949).

A continuat să își iubească țara, în ciuda disprețului cu care ea l-a tratat. A refuzat favoruri și onoruri pentru a-i rămâne credincios. Un idealist rătăcit prin acest secol!

A.F.K. – JOCUL DESTINULUI

Aleksandr Feodorovici Kerenski, ministru de justiție și de război, apoi prim-ministru al Guvernului provizoriu format la Petersburg, după abdicarea ultimului țar, Nicolae II, în 1917, a fost cel mai adesea eroul unor foiletoane malițioase sau de-a dreptul caricaturale. Fel și fel de zvonuri, false legende, intrigi și calomnii, bârfe de cel mai jos registru i-au însoțit lunga existență de aproape 90 de ani (1881-1970). Marea Enciclopedie Sovietică, ediția 1953, de pildă, îl descrie drept „cel mai periculos agent al burgheziei imperialiste, care a dus o politică antipopulară, de continuare a războiului imperialist și de înăbușire a revoluției și a acțiunii într-o strânsă legătură cu stăpânii săi, imperialiștii, cercurile conducătoare ame-

subversivă împotriva statului sovietic“.

Dincolo de acest portret-stas al mult-hulitului „dușman al puterii sovietice“, istoricii ruși de azi se întreabă în ce măsură Kerenski a fost sau nu un personaj tragic.

Gogorița cu deghizarea în femeie

La 81 de ani de la revoluția din februarie (*Magazin istoric*, nr. 10/1997), ei înclină să răspundă afirmativ. Obligat să trăiască în sărăcie, în exil, la Londra și New York, sfășiat de durul țării natale, căreia i-a urmărit atent evoluția, urât de mulți, „și de stânga și de dreapta“, cum singur afirma, în ciuda unei bunătați și generozități funciare, fostul premier și-a dorit și a luptat pentru o Rusie democratică și nu a avut parte decât de una totalitară. Ca să-l cităm din nou, dintr-un interviu luat de un ziarist din Moscova, cu câțiva ani

înainte de a muri, „la ora asta Rusia este cea mai monarhică țară din lume [se referea la anul 1967]. Ce-i drept, nu chiar ca pe vremea lui Stalin, dar secretarul general al partidului are o putere pe care nici un țar rus n-a visat vreodată să o aibă. În Occident mulți au avut interesul să prezinte Rusia ca și cum ea nu a fost și nu va putea fi niciodată o țară democratică. Vezi Doamne, mujicul nu știe ce-i aia democrație, pentru că el a trăit numai cu biciul pe spinare. Or, eu susțin răspicat că Rusia dinaintea revoluției din octombrie a înregistrat multe elemente de viață democratică. Și sunt convins că, odată și odată această țară va ajunge la adevărata democrație...“

ricane și engleze“. La 25 octombrie 1917 – continuă vocea din enciclopedie – A.F. Kerenski, îmbrăcat în haine de femeie, a fugit din Capitală într-o mașină a Ambasadei americane, sub drapel american, în zona frontului de Nord, pentru a ridica armata împotriva revoluției, dar acest plan a fost sortit înfrângerii. „După ocuparea Gâtceinei de către armata roșie, la 1 noiembrie 1917, Kerenski a fugit pe Don, la atamanul Kaledin, apoi în 1918 peste graniță. În prezent duce o propagandă antisovietică în S.U.A. și o activitate

Revoluția mea, cea din februarie, a fost adevărata revoluție populară, pentru că în februarie eu am naționalizat pământul. Bolșevicii nu au făcut decât să profite de pe urma acestei măsuri. Ei au jucat Rusia la cărți, au băut-o, au jefuit-o, au pus-o și acum mă învinuiesc pe mine pentru toate astea.

În februarie eu am eliberat femeile. Îmi amintesc și acum că au venit la noi sufragete din Anglia să lupte pentru libertatea femeilor ruse. Dar la noi problema era rezolvată. Femeile erau deja libere.

Toți au uitat revoluția din februarie. Stalin o considera numai «uvertura» lui Octombrie. De fapt, nici nu există Revoluția

din februarie, ci numai Revoluția din Octombrie. Am rămas singurul care știu adevărul și îl pot spune. Este ca o misiune sau o pedeapsă. Nu mai e nimeni în jurul meu. Nici Lenin, nici Vlasov, nici Churchill, nici Kornilov, nici Staliț. Au murit cu toții. Parafrazănd o carte a lui W. Churchill, *Războiul necunoscut*, aş denumi Revoluția din februarie *Revoluția necunoscută*. De câte ori se vorbeşte despre trecut, în Rusia se spune *înainte de revoluție sau după revoluție* și întotdeauna se are în vedere *octombrie, nu februarie*. Rușilor le-a fost curăţată memoria.

Spuneți acolo, în Rusia, s-a adresat el ziaristului rus, că eu nu am fugit din Palatul de Iarnă îmbrăcat în rochie. Să se termine odată și cu gogorița asta. Nu a fost așa. N-am fugit. Am pornit – conform unei hotărâri luate în comun – în întâmpinarea trupelor noastre care nu mai soseau de la Gâtina, în sprijinul Guvernului provizoriu. Am plecat cu automobilul meu, în costumul pe care îl purtam în mod obișnuit, semi-militar. Pe bancheta din spate se afla Kuzmin, comandantul trupelor din Regiunea Petrograd. Iar după noi mergea o altă mașină, cu drapel american, cu unul dintre aghiotanții mei. Ne-au văzut mulți atunci. Nu ne-am ascuns, de altfel, cătuși de puțin. M-au salutat mulți soldați, chiar din armata roșie, evident cei care m-au recunoscut. Mi-au dat onorul. Ce sens au minciunile astea cu hainele de femeie? De altfel, în memoriile sale, fratele comandantului Școlii de junkeri, apărătoare a Palatului de Iarnă, a descris plecarea din Petersburg a primului-ministru exact așa cum o descriu eu”.

Și totuși, revenind la întrebarea de la început, a fost Aleksandr F. Kerenski un personaj tragic al istoriei? Ne răspunde tot el în interviu amintit: „Tragic este acela care vede cum viața i s-a scurs, iar el ar vrea s-o ia de la început, dar cu totul altfel. Or eu n-aș vrea să-mi schimb destinul. Dacă ar trebui să o pornesc din

nou la drum, aş face-o urmând același traseu”. Era credința unui bărbat de 85 de ani, greu de presupus, la această vârstă, a nu fi fost sincer cu el însuși.

Orator fără pereche

Dar cine a fost A.F. Kerenski? S-a născut la 22 aprilie 1881, la Simbirsk (ziua, luna și localitatea sunt aceleași cu ale lui Lenin, numai anul diferă), într-o familie „burgheză”. Tatăl lui era profesor și îl avusese elev pe viitorul Lenin. Kerenski și-a urmat studiile la Petersburg, devenind un strălucit avocat. Cucerit de revizionismul marxist și de proiectele de reformă, a intrat în 1912 în a patra Dumă. În lupta contra țarismului el s-a situat între personalitățile cele mai de stânga, este adevărat, și din cauza absenței reprezentanților bolșevicilor, aflați în mare parte în exil, dar și datorită activismului său politic. Ca vicepreședinte al sovietului din Petrograd, a fost singurul revoluționar de renume care, în vara anului 1917, a acceptat să participe la Guvernul provizoriu. Această „acomodare” i-a fost reproșată ulterior de către cei mai radicali dintre bolșevici.

Favorabil unui regim democratic și alegerii, pe baza sufragiului universal, a unei Adunări Constituante, Kerenski a fost clasat între „moderați”, suspectat de prea puțină fermitate față de forțele „reacțiunii”. Ministru de justiție, apoi de război în cabinetul prințului Gheorghi Lvov (martie-iulie 1917), acest patriot sincer și-a propus drept prim obiectiv politic ca Rusia să iasă victorioasă din război. Bun orator, cu mare priză la public, el a întreprins turnee între soldați, în lunile mai și iunie 1917, pentru mobilizarea lor. Fără succes însă, în ciuda talentului său recunoscut de vorbitor.

În iulie 1917, Kerenski i-a succedat lui Lvov la președinția

Kerenski, în trei ipostaze: tânăr; la sfârșitul vieții (p. 48) și împreună cu soția lui Borovik (p. 50).

guvernului, un „guvern de salvare a revoluției”, dar un guvern fragil, de vreme ce, în timpul puciului contra-revoluționar al lui Kornilov (din septembrie), el a trebuit să ceară sprijinul bolșevicilor.

Slăbiciunea anunța agonia. Guvernul nu mai beneficia de nici un sprijin politic sau popular. Așa încât, în octombrie, rezistența opusă insurgenților a fost cu totul derizorie.

Atunci, eroul Revoluției din februarie a optat pentru exil. De acolo, de peste Ocean, vreme de 50 de ani, prin articolele sale, dar mai ales prin volumul de memorii, apărut în 1966 în limba engleză, Kerenski și-a expus versiunea sa asupra evenimentelor anului 1917. A făcut-o până la moarte, survenită la 11 iunie 1970. Din păcate însă, glasul lui nu putea fi auzit la Moscova și Leningrad, unde fostul premier purta eticheta de dușman al puterii sovietice.

Odată cu prăbușirea U.R.S.S. și cu revenirea istoriei Rusiei în matca ei firească, odată cu stabilirea adevărului privind cele două revoluții, din februarie și octombrie 1917, numele lui

Kerenski s-a impus, fiind asociat cu februarie democratic, cu șansa ratată a evoluției spre democrație. Tineretul a început să întâlnească tot mai des personajul în publicațiile istorice, să vadă fotografii cu el, în diverse ipostaze din fierbînta vară a anului 1917, să rețină tunsura lui cu părul perie, cunoscută în epocă, dar total necunoscută generației post-revoluționare, pentru că enciclopediile uzuale nu îl prezentau.

Marți 1 noiembrie 1966, 109 East, 91 Street, Manhattan, New York, undeva între Lexington și Park Avenue. Un cartier înstărit, construit la începutul secolului, cu mașini luxoase și grădini liniștite. O casă de cărămidă roșie, cu etaj și cu scară la intrare. Gazda, un bărbat elegant și distins, cu părul alb, pieptănat pe spate („Mi-a plăcut să fii elegant, nu agreez neglijența rusească”) cu baston, cămașă albă și cravată, cu ochelari cu lentile groase și rame de culoare închisă, își primește oaspeții. Este fostul premier rus, un om în vârstă, dar încă în putere, iar vizitatorii lui sunt un ziarist de la Agenția de presă „Novosti”, corespondent la New York al publicației *Literatnaia Gazeta*, cu soția lui, profesoară de istorie.

Cei doi vor cunoaște curând și pe „secretarul general” al fostului ministru, cum îi plăcea lui să o numească, Elena (Helen) Petrovna Powers, cea care se ocupa de toată arhiva Kerenski și fără de care „sunt fără mâini și fără picioare, ca țara Dv. fără secretarul ei general”, a prezentat-o șuguint Kerenski.

Au urmat ore de discuții în care gazda și-a descărcat sufletul în fața conaționalilor lui.

Visase să se facă actor, să joace într-unul din teatrele imperiale. Și era convins că ar fi fost un tragician de excepție. Pentru că avea o voce de excepție. Acasă însă fusese destinat vieții preoțești, teologiei. Dar cum soarta e plină de neprevăzut, n-a făcut nici ce-a vrut el, nici ce a vrut familia. A urmat dreptul.

Arta teatrală l-a ajutat însă tot timpul. Își amintea o seară de binefacere în sprijinul soldaților răniți. Chipuri indifferente, placide aruncau câte o copeică. Kerenski nu-și propusese să ia cuvântul. Nu se pregătise. Se nimerise pur și simplu acolo. Brusc s-a hotărât. A urcat la tribună și a vorbit 15 minute. Nu mai mult. Când a terminat, o doamnă s-a apropiat de el, și-a desfăcut colierul de perle de la gât și l-a aruncat la picioarele oratorului. Au urmat – venite din sală – broșe scumpe, inele, lanțuri, coliere. „Ca orator n-am avut pereche în Rusia”.

Ceea ce nu l-a salvat de ură, multă ură. Helen, „secretarul general”, strânsese chiar un așa-numit *Dosar al urii*, ce conținea multe scrisori primite de fostul premier. La loc de cinste figura una extrem de lapidară: În cele mai cumplite condiții „vă doresc să muriți”. Kerenski o păstra cu religiozitate, pentru că *Vă* era scris cu majuscule, ceea ce o făcea „importantă și minunată”.

Unii îl urau pentru că ar fi complotat cu generalul Kornilov, alții pentru fidelitatea lui față de Rusia, la a cărei cetățenie nu a renunțat până la moarte, alții pentru atitudinea-i fățiș anti-monarhică. „Nu mi-am luat cetățenia americană, deși mi-au propus-o de multe ori până acum.

Și nici o alta. Rămân cetățean al Rusiei. Al Rusiei de altădată, nu al celei de azi”.

Kerenski a persiflat sistematic apariția în S.U.A., când în Arizona, când în Long Island, a unor urmași impostori ai țarului Nicolae II.

„S.U.A. nu au avut niciodată, aristocrație, de aceea au strâns cu aviditate toate vlăstarele monarhice ale lumii: prinți, conți, autentici sau falși, și-au găsit adăpost în America”, afirma fostul premier. Nu departe de casa lui se afla biserica „Anastasia”. „Numai pentru membrii familiei țariste”, scria pe fațada edificiului. Spre amuzamentul lui Kerenski lumea venea și căsca gura la cei ce intrau, deși, în linie directă, nu mai trăia nimeni din familia țarului.

În timpul celui de-al doilea război mondial el se bucurase de victoria U.R.S.S., pe care o susținuse permanent. La sfârșitul conflictului i-a scris chiar o scrisoare deschisă lui Stalin, dar renunțase să o publice. O rupsesse. Socotea că Occidentul îl trădase încă din 1917. Mulți i-au propus să organizeze un „guvern al Rusiei în emigrație”. Dar pentru el Rusia era una singură. Cu atât mai mult cu cât credea ferm că regimul politic din țară se va schimba și Rusia va deveni o țară democratică. Foarte mândru de activitatea lui în Guvernul

provizoriu, repeta adesea că Lenin, venit în Rusia, după evenimentele din februarie, afirmase cu admirație: „Asta este cea mai liberă țară din lume”.

Întrebat despre cărțile lui încă nescrise și mai ales din ce motiv nu a publicat nici una în limba rusă, Kerenski a răspuns prompt: „Ce sens are? În Rusia, la citoritorul rus nu ajung. Iar pentru emigrație n-are nici un rost”. Curând, cartea sa *Rusia la coteria istoriei*, avea să apară în Japonia, în limba niponă. „Japonezii știu mai mult despre mine decât se știe în Rusia sau aici, în America”, a adăugat el cu năduf. Nu de mult, un ziar new-yorkez afirmase că fostul ministru rus murise împușcat la Moscova, în 1947.

A.F.K. avea doi băieți, Gleb și Oleg. Două ingineri reușiți, care lucrau în Anglia, dar care o rupseseră de mult cu tatăl lor. Poate și pentru că, în anii '30, el o părăsise pe mama lor pentru o altă femeie, o australiancă bogată, cu care îi făcuse cunoștință o familie prietenă – Simpson –, în casa căreia locuia la New York. Așa se și explică prezența lui într-un cartier atât de bogat din New York. „Dacă aș fi avut eu o asemenea casă – spunea Kerenski – aveam și un ziar, și o organizație de luptă contra bolșevicilor”.

Se spune că A.F.K. a avut multe iubite în timpul căsătoriilor lui cu mama băieților și cu australiana.

În noiembrie 1967, la 86 ani, Kerenski s-a îmbolnăvit grav. Pe 18 noiembrie a fost operat la stomac. În plus, se îndrepta vertiginos spre orbire. Trebuia ca cineva să aibă grijă de el. Dar pentru toate are nevoie de bani. De unde? La 50 de ani de la Revoluția din februarie, a susținut o mică lecție la Universitatea Columbia. A primit un onorariu derizoriu. Soții Simpson au sunat să ceară sprijinul financiar al băieților, la Londra, dar n-au avut nici un succes. Oleg și Gleb nici nu vroiau să audă de tatăl lor.

Tot femeile l-au ajutat, și de data asta: printesa Ilinskaia și

verișoara ei, Flora Solomon, care locuiau în Anglia, amândouă îndrăgostite cândva nebunește de fermecătorul premier rus. Printre-un lanț de intervenții, ele au găsit o clinică la Londra, a cărei șefă a acceptat să-l primească pe Kerenski, acordându-i un soi de azil. Era o clinică municipală pentru săraci.

Într-un târziu însă, pacientul a înțeles unde se afla. În jurul lui mișunau numai femei tinere. Era o clinică pentru avorturi, la care apelau femeile fără nici un venit. Pentru A.F.K., fost președinte al Guvernului provizoriu al Rusiei, momentul „trezirii” a fost cumplit. L-a cuprins groaza. Ajunsesse într-un asemenea spital... I se părea a fi ultima degradare. „Ei și? ar fi spus atunci cele două prietese ruso-aiice ce îi facilitaseră intrarea în clinică. Toată viața i-au plăcut femeile. Ar trebui să se simtă în largul lui acolo. Oricum n-o s-o ducă mult. Și e mai bine decât să moară sub un gard”. De supărare Kerenski s-a îmbolnăvit și mai rău. Își pierdea cunoștința, iar când își revenea o striga cu glas stins pe Helen, bunul lui secretar general de la New York.

Sosită în mare grabă Helen l-a repus pe picioare. Cu mici ședințe de helioterapie, în curtea clinicii blestemate: „Nu pot accepta să mor aici. Nu pentru mine, pentru Rusia. Imagi-nează-ți ce va scrie în enciclopedii: fostul prim-ministru al Rusiei a murit într-o clinică de avorturi din Londra...”.

Trebuia găsită o soluție. Și tot Helen Powers o va găsi. Și-a amintit de arhiva lui, din care, ce-i drept, mare parte fusese jefuită în anii '30 de agenți N.K.V.D., iar o alta o aruncase el personal, când fugise de nemți din Franța în S.U.A. Rămăsese corespondența cu diverse personalități ale lumii și, între altele, un dosar intitulat *M.*, schimburi de scrisori cu masonii. Era de notorietate că fostul premier fusese un vechi mason. Aparținea, ca mai toți oamenii politici ai momentului, unei loji franțuzești. Dar Helen nu descoperise nici un secret în acest dosar.

Așadar, ea a încercat să-i vândă arhiva. Și i-a găsit până la urmă cumpărător. A fost refuzată la Stanford University, Institutul Hoover, unde directorul îl antipatiza profund pe A.F.K., dar a găsit înțelegere la una dintre universitățile din Texas. Helen a avut grijă să scrie pe dosarele întocmite de ea „Secret” și „A nu se deschide mai devreme de 5 ani după moartea lui A.F.K.”.

100 000 dolari în rate, într-un interval de cinci ani, i-a plătit fostului premier rus universitatea texană. În clinica mult hulită, A.F.K. a cerut-o în căsătorie pe Helen. Evident, ea a refuzat. Diferența de vârstă dintre ei era de aproape 40 de ani, în plus ea își dădea seama că această căsătorie ar fi declanșat un veritabil scandal.

Răstignit pe patul spitalului

Cu banii câștigați pentru dosarul *M.*, Kerenski și-a cumpărat un apartament la New York, lângă reședința primarului orașului. Helen i-l aaranat exact așa cum îi plăcea lui, cabinet, rafturi de cărți, ca să se simtă ca acasă. Apoi i-a propus să-i dicteze ei cartea despre Rusia, pe care o purta de atâta vreme în minte, iar ea să o dea la tipar. Prea târziu. Kerenski nu mai avea putere. Era marea dezamăgire a vieții lui.

Banii s-au dus repede: apartamentul, medicamentele, infirmiera permanentă, toate costau scump. Iar ghinioanele nu l-au ocolit. La câteva zile după ce s-a stabilit în apartamentul din New York, a căzut în cameră. Și-a rupt femurul. Din nou la spital, pe fondul fobiei sale față de clinica londoneză de avorturi. A rugat-o atunci insistent pe Helen să îi aducă otravă, să îl ajute să moară mai repede. „Am obosit, vreau să mor, existența mea este un non-sens”. Evident, Helen n-ar fi putut să o facă. Și i-a spus-o direct: „Dacă îți dau otravă, se va descoperi și voi fi arestată”.

Atunci Kerenski a hotărât să-și rezolve singur problema. A refuzat mâncarea. I s-au pus perfuzii. Și le-a smuls de la mâini. I-au legat mâinile de pat. Cu picioarele a smuls firele perfuziilor. I-au legat și picioarele. Arăta ca Iisus Cristos răstignit. Cu medicii a refuzat să comunice în limba engleză, el, care locuia de 50 de ani în S.U.A. I s-a adus un medic de origine rusă, un anume Kovaliov. Degeaba. Numai cu Helen mai articula câteva cuvinte.

Mai făcuse o dată greva foamei, în 1905, când fusese interzis în Fortăreața Petropavlovsk. Știa că primele cinci zile sunt cele mai grele. Apoi apar halucinațiile. Într-o zi i-a spus lui Helen că le avusese deja: văzuse tigri, liane, mesteceni, râuri, câmpii. Apoi a început să susțină că tot spitalul este înțesat de generali țariști. Se adresa tuturor doctorilor cu „domnule general”. Medicii l-au decretat nebun.

A.F.K. a murit în a treia lună de la internarea sa în spital. Dr. Kovaliov a dat și o explicație acestor 90 de zile de rezistență la un om de 90 de ani, de fapt un fenomen medical: „Aleksandr Feodorovici și-a concentrat întreaga voință pe dorința de a muri. Tocmai această concentrare i-a hrănit forțele sufletești ce i-au prelungit viața. Dacă ar fi cedat în fața acestui gând mistuitor, ar fi murit repede”. La ora 5.00 dimineața sora i-a luat temperatura. Trăia. La ora 6.30, când trebuia să-i facă injecția, era mort.

Kerenski nu fusese un om religios. Dar vroia să fie

înmormântat într-un cimitir pravoslavnic. Helen i-a respectat dorința. La biserica „Anastasia” din vecinătatea casei lui, n-a vrut ea, pentru că știa bine că nu i-ar

30 DE ANI DE TĂCERE

Am adaptat acest text după revista *Soverşenno sekretno* (2, 3/1997), care apare la Moscova. Evident, cititorul se va întreba cum se explică intervalul de 30 de ani între realizarea conversațiilor cu A.F. Kerenski (1966, 1967) și publicarea lor (1997). Ne răspunde însuși autorul, Ghenrih Borovik.

În toamna lui 1966 se afla la New York, în calitate de corresponsent al agenției de presă „Novosti”. Cum într-un cerc de cunoscuți s-a amintit, în treacăt, că se apropia semicentenarul revoluției din octombrie (noiembrie 1917), numele lui A.F. Kerenski, care trăia la New York, a fost rostit de cineva ca posibil interviu-bombă. În glumă, evident. Știau cu toții că în Moscova lui Brejnev nu se putea publica un interviu cu fostul premier al Guvernului provizoriu, pe deasupra un transfug. Dar pentru Borovik a fost o provocare, pe care un ziarist american i-a hrănit-o, grăbindu-se să-și scoată din haină agenda și să-i dea colegului sovietic telefonul lui Kerenski. „Ar fi senzational dacă ai reuși să te întâlnești cu el”. Și a adăugat. „Dar ai voie!”.

Borovik s-a gândit la început să ceară aprobare la Moscova, deși știa că nu o va primi. Apoi și-a zis că ar avea motive suplimentare de dispreț: față de cei care i-ar interzice întrevederea și față de el însuși, care făcuse acest demers umilitor. Așa că... a luat receptorul în mână, a format numărul și ... a auzit glasul lui Kerenski: „Halo!”.

Mai departe, cititorul nostru știe.

Întors acasă însă, Ghenrih Borovik n-a îndrăznit să propună interviul vreunei reviste de la Moscova. L-a păstrat ca pe o comoară, vreme de trei decenii, făcându-l public abia acum, când U.R.S.S. nu mai este. Între timp murise și Kerenski, murise și secretara lui, Helen Powers.

Oleg, venit lângă tată după deces, a ajuns din nou la ... Londra, într-un cimitir pentru cei cu credință nedeterminată.

Un geamantan de scrisori păstra de la el Helen Powers, în apartamentul ei american din Greenwich-Village. Și un inel pe care i-l dăruise el, vechi de 2 000 de ani și pe care ea nu l-a scos niciodată de la deget, în memoria lui. Circula o legendă în jurul acestui inel; toți cei care îl purtasera se sinucisese. Kerenski o relatează în bațjocură, pentru că el nu credea în asemenea „bazonii”. Și tot el povestise istoria celui în el ziaristului moscovit: îl avea de la un francez, iar acela de la un nabab care i-l dăruise când francezul i-l admirase fascinat. Nababul se sinucisese.

Așa a murit fostul prim-ministru al Rusiei din momentul izbucnirii revoluției bolșevice. Credința lui în Rusia de azi nu poate însă să nu se impună: „Niciodată Rusia nu va ajunge la tipul de capitalism care funcționează aici, în America. Speranțele că în Rusia este posibil un capitalism european sau american sunt deșarte. Sunt convins însă că regimul social se va schimba și Rusia va deveni o țară democratică. De aceea nu-mi place Brzezinski [viitorul consilier pentru securitate națională, al președintelui Carter în perioada 1977-1981], pentru că el nu crede că în Rusia este posibilă democrația”.

F. D.

fi plăcut lui. Enoriașii erau în majoritate monarhiști. La biserica sârbească n-a reușit ea să îl ducă. Ceva n-a mers în discuțiile cu capii bisericii. Așa că Aleksandr Feodorovici Kerenski, însoțit de fiul său

Adaptare de
Florentina DOLGHIN

Fondul Proprietății de Stat

BUCUREȘTI Str. C.A. ROSETTI Nr. 21 Sector 2
Tel.: 211.48.10, 211.80.18 Tel/Fax: 211.92.90 Fax: 210.44.59

„Fondul Proprietății de Stat inițiază, în conformitate cu art. 8, al. 2, litera e din Ordonanța de Urgență privind privatizarea societăților comerciale nr. 88/1997, procesul de vânzare a pachetelor de acțiuni deținute la un număr de 24 societăți comerciale cuprinse în Lista nr. 8 (anexată). Pentru cumpărarea pachetelor de acțiuni la aceste societăți comerciale, persoanele fizice și juridice, române sau străine pot depune scrisori de intenție. Scrisorile de intenție se primesc la SERVICIUL OFERTE din cadrul Departamentului Relații Internaționale, București, Str. Stavropoleos nr. 6, sector 3”.

LISTA NR. 8 cu societăți comerciale care se scot la vânzare

Nr. crt.	Denumire societate	Nr. registru comerțului	Localitate Adresă	Obiect de activitate	Capital social (mii lei)	Cifra afaceri (mii lei) 1996 Profit brut (mii lei) 1996	Struct. acțio-nariat %	Nr. total acțiuni	Procent din cap. soc. pus în vânzare	Nr. acțiuni oferite la vânzare
1	AGROMECH	* J20/267/1992	HUNEDOARA TELUC STR. AL. MORII NR.15	AGRICULTURĂ ȘI SERVICII AUXILIARE. Prestări servicii pentru agricultură	51825	54250 -16058	FPS 40000 SIF PPM 60000 Alții	51825	40.000	20730
2	C.T.ZONA	* J1/631/1995	ALBA IULIA STR. MUNCII NR. 10	PROD. TRANSP. DISTRIB. DE ENERG. EL., TERMICĂ, GAZE	208975	2263192 36397	FPS 70000 SIF PPM 29999 Alții 0001	208975	70.000	146283
3	CABANA MUNTELE ROȘU	** J29/51/1997	PRAHOVA MĂNECIU-CHEIA	SERVICII HOTELIERE ȘI ALIMENTAȚIE PUBLICĂ	240900	0 0	FPS 70000 SIF PPM 30000 Alții	9636	70.000	6745
4	COMPLEX CABANA CĂPRIORA	** J29/453/1997	PRAHOVA MĂNECIU-CHEIA	SERVICII HOTELIERE ȘI ALIMENTAȚIE PUBLICĂ	336700	0 0	FPS 70000 SIF PPM 30000 Alții	13468	70.000	9428
5	COMPLEX CABANA CIUCĂȘ	** J29/516/1997	PRAHOVA MĂNECIU-CHEIA	SERVICII HOTELIERE ȘI ALIMENTAȚIE PUBLICĂ	115150	0 0	FPS 70000 SIF PPM 30000 Alții	4606	70.000	3224
6	DELICIA COFETĂRIE	J22/1113/1995	IASI IASI B-DUL INDEPENDENȚEI 33	COMERT CU AMĂNUNTUL AL PĂINII, PROD. PATISERIE ȘI ZAHAROASELOR	217075	12587 16	FPS 70000 SIF 8821 PPM 21179 Alții	8683	70.000	6078

Fondul Proprietății de Stat

BUCUREȘTI Str. C.A. ROSETTI Nr. 21 Sector 2
Tel.: 211.48.10, 211.80.18 Tel/Fax: 211.92.90 Fax: 210.44.59

Nr. crt.	Denumire societate	Nr. registru comerțului		Localitate Adresă	Obiect de activitate	Capital social (mii lei)	Cifra afaceri (mii lei) 1996	Struct. acțio-nariat %			Nr. total acțiuni	Procent din cap. soc. pus în vânzare	Nr. acțiuni oferite la vânzare
		Cod fiscal						FPS	SIF	PPM			
7	DELTA	* J2/85/1991	1684489	ARAD ARAD STR. HORIA NR. 8	PRESTĂRI SERVICII	40075	243903	FPS	SIF	PPM	40075	40.000	16030
							-653	Alții					
8	GALSEM	J17/553/1991	1650214	GALAȚI GALAȚI STR. AL.I. CUZA NR. 47	AGRICULTURĂ ȘI SERVICII AUXILIARE	1010527	859790	FPS	SIF	PPM	40421	100.000	40421
							22979	Alții					
9	GEOTEHNICA	J11/32/1995	7054105	ALBA SBBES STR. CĂLĂRAȘI NR. 92	CERCETARE-DEZVOLTARE PROSPECTIUNI GEOLOGICE	378625	183514	FPS	SIF	PPM	10601	70.000	10601
							-15415	Alții					
10	HERBA	J20/671/1991	2118356	HUNEDOARA DEVA STR. A. VLAICU NR. 25	AGRICULTURĂ ȘI SERVICII AUXILIARE	1771125	217262	FPS	SIF	PPM	49592	70.000	49592
							-175991	Alții					
11	I.M.R. CÂMPENI	J116/2463/1994	6209392	DOLE PIELEȘTI Com. ROBĂNEȘTI - CÂMPENI	SERVICII PENTRU MECANIZAREA, CHIMIZAREA AGRICULTURII, PROTECȚIE FITOSANITARĂ	140425	61990	FPS	SIF	PPM	4044	72.000	4044
							2274	Alții					
12	LUXIN	J25/234/1991	1605523	MEHEDINTI DR. TR. SEVERIN B-DUL REVOLUTIEI, NR. 34	AGRICULTURĂ ȘI SERVICII AUXILIARE	434450	196752	FPS	SIF	PPM	17378	100.000	17378
							-150169	Alții					
13	MERTRANS	* J116/1372/1995	7871320	DOLE BECHET Com. BECHET	TRANSPORTURI RUTIERE DE MĂRFURI	297042	206017	FPS	SIF	PPM	207929	70.000	207929
							223	Alții					
14	MIXTĂ DE TRANSPORT	J25/458/1991	1614815	MEHEDINTI ORSOVA STR. PORTILE DE FIER, NR. 28	TRANSPORTURI TERESTRE Transport auto general	1254350	236497	FPS	SIF	PPM	45836	91.354	45836
							0	Alții					

15	MUNTELE ROȘU	**	J29/13/1991	1305607	PRAHOVA MĂNECIU-CHEIA	SERVICII HOTELIERE ȘI ALIMENTAȚIE PUBLICĂ	509925	0 FPS SIF PPM AHH	70000 30000	20397	70000	14278
16	NOVECOM	*	J30/183/1991	2385493	SATU MARE CAREI IUD. S. MARE B-DUL 25 OCTOMBRIE, NR. 1	COMERT CU AMĂNUNTUL Mărfuri alimentare și nealimentare, alimentație publică	3103650	1466518 23892 FPS SIF PPM AHH	39984 60000 00016	3103650	39.984	1240958
17	SAPRUC	*	J20/104/1991	2113839	HUNEDOARA DEVA STR. AL. ATELIERELOR NR. 1	PRODUCȚIA DE MOBILIER ȘI ALTE ACTIV. NECLASIFICATE Servicii rep. utilaj comercial și constr.	859525	165771 5280 FPS SIF PPM AHH	39990 60000 0010	869525	39.990	343735
18	SEMTEST		J24/1487/1991	2204872	MARAMUREȘ BAIA MARE STR. VICTORIEI NR. 149	AGRICULTURĂ ȘI SERVICII AUXILIARE	2997675	1792849 591466 FPS SIF PPM AHH	81048 10024 8928	119907	81.048	97182
19	SUTRANS BAILEȘTI		J16/1373/1995	7872597	DOLJ BAILEȘTI STR. MĂRĂȘTI NR. 2	TRANSPORTURI RUTIERE DE MĂRFURI	724051	439975 335 FPS SIF PPM AHH	60750 30250	28962	69.750	20202
20	TEHNOFAVORIT		J127/19/1995	7247289	CLUJ BONTUDA STR. PRINCIPALĂ NR. 247	AGRICULTURĂ ȘI SERVICII AUXILIARE	888200	1528961 23590 FPS SIF PPM AHH	7068 52932 40000	35528	7.068	2511
21	TRANSILVANIA		J20/1/1991	2111463	HUNEDOARA DEVA STR. 1 DECEMBRIE NR. 30	COMERT CU RIDICATA Mărfuri alimentare și nealimentare, alimentație publică	1835150	658806 24097 FPS SIF PPM AHH	68560 31360 0080	73406	68.560	50328
22	TRANSPORT AUTO MARFA		J25/4/1991	1606189	MEHEDINTI DR. TR. SEVERIN STR. PADES, NR. 4	TRANSPORTURI MĂRFURI ȘI PERSOANE ÎN TRAFIC INTERN ȘI INTERNAȚIONAL	2617000	3467635 276211 FPS SIF PPM AHH	70000 30000	104680	70.000	73276
23	TRANSPORT BUCEGI		J29/362/1991	1331541	PRAHOVA SINAIA CALEA BRAȘOVULUI NR. 4	TRANSPORTURI TERESTRE	282725	417856 12341 FPS SIF PPM AHH	63070 36930	11289	63.070	7120
24	VIMECOMIXT	*	J25/736/1994	6097930	MEHEDINTI VÂNU-MARE STR. REPUBLICII, NR. 122	INDUSTRIA CONSTR. METALICE ȘI A PRODUSELOR METAL.	597400	2390311 542278 FPS SIF PPM AHH	39380 60000 0620	597400	39.380	236821

NOTĂ: Valoarea nominală a acțiunilor este 25 000 lei, cu excepția celor marcate cu * a căror valoare nominală este de 1000 lei.

** Societăți comerciale fără activitate

ATOMUL ÎMPĂRȚIT „FRĂTEȘTE“

Se mișca repede. Părea un om decis. Îi ocolea pe cei care păreau nehotărâți, incapabili să țină pasul cu el. De fapt, așa obișnuia el să meargă, de parcă se lua la întrecere cu restul lumii. Când întâlnea persoane care păreau să știe încotro se îndreaptă, le arunca o privire fugară și iutea pasul ca să îi depășească.

În acea zi de la mijlocul lunii octombrie

1944, el străbătea Manhattan cu o țință precisă. Ted Hall dorea să ajungă la compania comercială sovietică Amtorg. Era convins că misiunea lui consta în avertiza pe sovietici că americanii erau pe punctul de a fabrica bomba atomică. În felul acesta, credea el, salva omenirea, condamnată altfel să fie dominată de o singură mare putere, deținătoare a noii arme ucigătoare.

Născut pentru a se revolta

Soții Joseph Albright și Marcia Kunstel au scris o carte de spionaj puțin mai altfel. *Bombshell. The Secret Story of America's Unknown Atomic Spy Conspiracy* (Bomba. Povestea secretă a conspirației necunoscute de spionaj atomic din America, publicată la New York, în editura Random House, anul trecut) prezintă biografia unui tânăr savant american, care, din proprie inițiativă, a împărțit sovieticilor din secretele proiectului Manhattan, fabricarea bombei atomice. Datele furnizate de el au contribuit decisiv la obținerea primei bombe atomice de către sovietici.

Spuneam că este o carte deosebită de altele consacrate unor cazuri de spionaj. Accentul cărții, în fapt rezultatul unei cercetări minuțioase, nu cade atât pe acțiunea de spionaj, pe întâlniri secrete, filaj și contrafilaj, urmărituri spectaculoase. De altfel, în aproape orice poveste adevărată de spionaj, asemenea episoade sunt rare. Spionajul – nu cel din filme – presupune inte-

ligență, nervi de oțel, răbdare, foarte multă răbdare. Și desigur acțiune rapidă și sigură.

Intenția autorilor a fost să prezinte mecanismele psihologice care l-au determinat pe tânărul savant american să trădeze. Și o fac cu măiestrie, chiar dacă pentru aceasta au fost obligați să intre în tot felul de detalii tehnice ce țin de pasiunea lui Hall – recunoscut de tânăr drept un talent deosebit – pentru fizica nucleară.

Trebuie să spunem de asemenea, că autorii par a fi avut

Semion Semionov, primul ofițer de caz al soților Cohen

ambția să amintească toate poveștile legate de spionajul sovietic în problema furtului de tehnologie nucleară. Multe dintre cele relatate de ei sunt deja cunoscute cititorilor revistei *Magazin istoric*, care au putut afla despre activitatea soților Cohen (*Magazin istoric*, nr. 11, 12/1991). Surprinzător este faptul că le-a scăpat cartea lui Iuri Modin, ofițerul sovietic care a condus „rețeaua celor cinci” de la Cambridge, după cum nici monografia consacrată de Anthony Cave Brown lui Sir Stewart Menzies, șeful Intelligence Service (*Magazin istoric*, nr. 3-12/1996; 1/1997) nu este citată. Așa se face că autorii avansează o serie de supoziții pentru a explica unele fapte, deja lămurite în istoriografia de specialitate.

Valoarea cărții lor constă tocmai în portretul foarte uman și veridic pe care îl fac agentului „Mlad”, ultimul dat în vileag dintr-o serie a celor care au simțit nevoia să existe și o a doua putere care să dețină secretul atomului ucigaș.

Universul centrului de la Los Alamos era, pentru un american, claustrofob. Măsurile de securitate luate de autorități păreau,

după standardele societății americane, prea restrictive. În realitate, în gardul împrejurimilor existau găuri prin care intra și ieșea cine vroia. Din când în când, savanții de acolo plecau în scurte concedii. În timpul unei asemenea vacanțe nesupravegheate a stabilit și Hall contactul cu sovieticii. Așa ceva ar fi fost de neimaginat în zonele unde lucrau savanții și tehnicienii atomiști în Uniunea Sovietică. De altfel, colonelul Vladimir Barkovski, multă vreme șeful reziden-

Anatoli Iașkov (în dreapta), cel care a preluat o parte a activității lui Semionov

Cu toate acestea, pentru Hall sau pentru Laura Fermi atmosfera era apăsătoare. Iată cum o descria soția savantului atomist: „condițiile erau similare celor dintr-un lagăr de concentrare... Nu numai gardul de sârmă ghimpată, permisele și ecusoanele, inspectarea mașinilor care ieșeau și intrau în oraș. Era și faptul că armata conducea orașul într-o manieră autoritară, socialistă. De exemplu, apartamentele ne erau repartizate în funcție de numărul membrilor de familie, nu ne puteam spune părerea în legătură cu alegerea lor și plăteam chirie pentru ele în funcție de salariu”. De înțeles deci cum un spirit precum cel al lui Ted Hall a început să se teamă pentru viitorul Americii. Statele Unite erau o țară democratică, dar ceea ce se petrecea la Los Alamos nu era ceva democratic. Nici poporul, nici Congresul nu aveau habar

despre proiectul Manhattan. Cum avea să evolueze puterea americană dacă nu exista o contrapondere? Dacă America, după ce obținea bomba atomică, trecea iarăși printr-o depresiune economică din care avea să iasă condusă de un guvern fascist, cum se întâmplase în Germania Republicii de la Weimar?

Onor la spion

În octombrie 1944, în timpul celor două săptămâni de concediu, Hall l-a vizitat pe fostul său coleg Saville Sax. Împreună au convenit că trebuia făcut ceva. Saville s-a oferit să stabilească un contact cu sovieticii. Ceea ce a urmat este comparat de Joseph Albright și Marcia Kunstel cu o comedie de Woody Allen.

Prima țintă a lui Saville Sax a fost Artkino, organismul care producea și distribuia în Vest filmele sovietice de propagandă. Din start, nu era o alegere prea fericită, pentru că un astfel de loc ar fi trebuit să figureze pe lista obiectivelor supravegheate de contraspionajul american.

Nicola Napoli conducea Artkino din New York. Atunci când un tinerel ciudat a pătruns

în biroul din Times Square și i-a spus povestea prietenului său – savantul care lucra la un proiect ultrasecret și dorea să îi facă părtași și pe sovietici, Nicola n-a știut cum să scape de el. La ce alteva se putea gândi decât la o capcană, grosolană, întinsă de FBI? Totuși, nu l-a lăsat să plece cu mâinile goale. L-a trimis la Serghei Kurnakov, un ziarist cunoscut drept „analist militar” pentru ziarele comuniste din New York. Fost ofițer alb-gardist, își desco-

perise încă din anii '20 o pasiune subită pentru revoluția bolșevică.

Dar Saville n-a fost mulțumit. S-a dus să bată și la ușa lui Earl Browder, conducătorul comuniștilor americani. A fost primit și mai prost.

La rândul său, Hall a încercat la sediul Amtorg. A dat peste un angajat american, care l-a trimis la același Kurnakov. Așa că nu a avut de ales și a trebuit să îl caute. A luat cu el și un dosar ce conținea un raport despre Los Alamos și o listă a savanților care lucrau acolo.

Kurnakov nu dispunea de autoritatea necesară pentru a stabili un contact permanent cu Hall. Acesta mai avea doar câteva zile de stat la New York. Lui Saville și Ted nu le venea să creadă că era atât de dificil să furnizeze sovieticilor secretele pe care le dețineau. Așa încât Saville Sax a decis să continue eforturile pentru a stabili un contact mai serios. S-a hotărât să încerce la consulatul sovietic. Greu de înțeles cum dezbaterile lor nu a atras atenția FBI-ului. A reușit să intre în clădirea consulatului fără probleme și a nimerit la Anatoli Iașkov, ofițerul care ținea legătura cu Klaus Fuchs. Nu putea să ajungă mai bine.

Iațkov nu a trădat prin nimic interesul pe care i-l-a stărnit Hall. Cum șeful său direct, Kvasnikov, adjunctul rezidențurii și cel care coordona culegerea de informații cu caracter științific, nu era prezent, Iațkov s-a dus la Stepan Apresian, rezidentul NKGB (noua denumire a serviciului de securitate sovietic, din aprilie 1943). Împreună au decis că efectele negative ale ratării unui asemenea contact erau mai mari decât cele pe care le implica o eventuală capcană a FBI-ului. L-au ales pe Saville Sax pentru a ține legătura cu Ted Hall, evitând astfel un contact direct al acestuia cu un agent sovietic.

Cel puțin teoretic, pentru că în ziua în care se găsea în Gara Penn din New York înconjurat de familie, pentru a se reîntoarce la Los Alamos, Ted Hall l-a remarcat, stupefiat, pe Kurnakov, care îi făcea semne evidente pentru toți cei prezenți. Scuzându-se față de rudele care îl conduceau, Hall s-a apropiat de ziarist, care l-a informat că oferta lui fusese acceptată. Apoi, de parcă nu fusese suficient ce făcuse până atunci, Kurnakov a luat poziție de drept și l-a salutat pe Hall.

Misterul „Kvant”

Pentru prima oară Moscova a aflat de existența lui Hall și Sax la 12 noiembrie 1944. O telegramă informa despre acțiunile celor doi, care primiseră numele de cod „Mad” și „Star”, pentru că Saville era mai în vârstă decât Ted cu un an și ceva. Serviciile de spionaj sovietice se aflau atunci în plină ofensivă pentru a obține cât mai multe date despre proiectul Manhattan.

Atenția spionajului sovietic fusese atrasă încă din 1940 de o serie de articole pe tema cercetărilor în domeniul ura-

niului, apărute în presa occidentală. Kvasnikov fusese cel care le semnalase. A urmat apoi raportul interceptat de cel de al cincilea membru al rețelei sovietice de la Cambridge, Cairncross – cei doi autori îl bănuiesc doar, dar știm de la Modin că el a fost cel care l-a transmis Moscovei – referitor la utilizarea uraniului pentru fabricarea unei bombe de mare putere. Apoi Moscova intra în posesia unui raport despre prima reacție în lanț reușită de Enrico Fermi la 2 decembrie 1942. Tot în decembrie 1942 Molotov, ministrul de externe al U.R.S.S. și cel care răspundea direct în fața lui Stalin de obținerea de informații din domeniul nuclear, l-a trimis pe Kvasnikov la New York cu misiunea de a intensifica adunarea de date.

Rezidentura de acolo stabilise la acea dată cel puțin un contact cu unul dintre savanții implicați în proiectul Manhattan și al cărui nume de cod era „Kvant”. Peste câteva luni indicativul nu mai apare în telegramele trimise la Moscova. Nu se știe ce s-a întâmplat cu „Kvant”. Au urmat șapte luni de secetă aproape totală pentru

spionajul sovietic, singurul hiatus de o asemenea întindere în toată istoria furtului de tehnologie nucleară de la americani. După care a apărut Klaus Fuchs, savantul de origine germană inclus în echipa britanică admisă să lucreze la proiectul Manhattan.

De la Fuchs au aflat pentru prima oară sovieticii de existența laboratorului de la Los Alamos. Există și o a doua sursă, „Fogel” care obținea planurile instalațiilor utilizate în cadrul laboratorului și care ofereau o imagine a stadiului în care se găseau americanii.

Apoi sovieticii au pierdut legătura și cu Fuchs. Un alt raport interceptat prin intermediul altui membru al rețelei de la Cambridge, Maclean, a oferit noi date despre laboratorul secret din New Mexico. În acel moment a apărut Ted Hall, cel care lucra exact în laboratorul atât de secret. Kvasnikov se putea socoti un om norocos. ■

(Va urma)

Cristian POPIȘTEANU,
Dorin MATEI

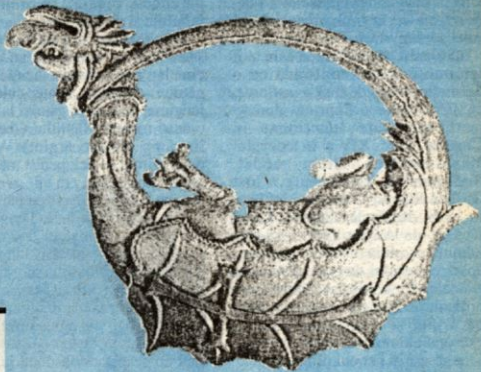
DREGĂTOR LA CURTE
(Monoverb cu întrebare și răspuns: 2-5)

CE ÎNSEAMNĂ HIRSUT?

RADU STOIANOV

DE LA ORDINUL DRAGONULUI LA DRACULA

Dr. CONSTANTIN
REZACHEVICI

Numele Dracula a cunoscut mai multe perioade de strălucire. A fost faimos în a doua jumătate a sec. XV, prin acțiunile lui Vlad Țepeș Dracula, domn al Țării Românești (1448, 1456-1462, 1476). A continuat să existe, ceea ce se știe mai puțin, la urmașii legitimi ai acestuia, și, în sfârșit, prin romanul lui Bram Stoker, apărut mai bine de un veac a căpătat, în epoca modernă, o faimă universală¹.

Poreclă la tată, nume la fiu și nepoți

Originea numelui *Dracula* are o istorie reală foarte interesantă, în parte alta decât se credea până acum. De-a lungul vremurilor s-au elaborat multe teorii despre acest nume, de la derivarea lui din porecla lui Vlad Dracul, domnul Țării Românești (1437-1442, 1444-1447), *Dracula* fiind „forma genitivă slavonă și însemnând «fiul lui Dracul»”, sub care a fost cunoscut al doilea fiu al acestuia, Vlad Țepeș, până la afirmația eronată, bazată pe o asemănare fonetică întâmplătoare, că ar reprezenta numele românesc *Dragulea* (*drag* = iubit). Toate aceste teorii leagă punctul de pornire al acestui nume exclusiv de Vlad Țepeș, mergând până la a-l socoti „numele popular” sau „porecla populară” a acestuia, cu sensul de fiul Dracului (adică al lui Vlad Dracul); alții echivalează (confundă) cele două onomastice – *Dracul* și *Dracula* –, pornind nu de

la izvoare contemporane celor doi voievozi, care nu fac o astfel de confuzie, ci de la mărturii ulterioare cu aproape jumătate de secol.

În realitate, trebuie să spunem că *Dracula* (*Draculea*) a reprezentat de la început o formă românească populară a poreclei lui Vlad Dracul, care la celebrul său fiu a devenit nume (iar la urmașii legitimi ai acestuia chiar nume de familie), în vreme ce porecla contemporană a lui Vlad fiul, dată de către turci, a fost „Țepeș”. Chiar înaintea domniei în Țara Românească, la 1434-1435, boierul Albu îl numea pe Vlad Dracul (poreclă cultă, circulând în izvoarele externe) simplu, doar cu forma populară românească a poreclei *Draculea*. Tot „*Dracula*” îi spunea la 3 februarie 1442, în timpul domniei, și trimisul venețian la Constantinopol, Bartholomeo de Jano, în vreme ce cronicarii greci contemporani, Laonic Chalcocondil și Critobol din Imbros, îl numesc *Draculea*. Iancu de Hunedoara, care l-a executat pe voievodul muntean, pomenea la 17 decembrie 1456, de „*infidelem Drakwlam Wayvodem*”.

În sfârșit, cronicarul turc Aşkaşazade, referindu-se la anul 1442, îl numește *Dracula*, în timp ce ienicerul sârb Constantin Mihailovici de Ostrovița, care scria

între 1496-1501, îi spunea „*voievodul valah Dracula*”. Este limpede că *Draculea* (*Dracula*) a fost porecla populară românească a lui Vlad Dracul, cu sensul de „cel ce aparține (Ordinului) Dragonului” (germanul *Drachenordens*), în vreme ce forma cultă *Dracul* însemna *Dragonul*. Fiul său Vlad Țepeș, pentru care *Dracula* a devenit prin filiație, în realitate, nume alternativ (nu s-a folosit în același timp forma Vlad Țepeș Dracula) iar nu poreclă, a sporit doar faima întunecată a acestui onomastic, cu sens implicit diavolesc, deși inițial, în vremea tatălui său, nu a avut un sens malefic.

Ce era Ordinul Dragonului?

Se știe că Vlad tatăl a dobândit porecla *Dracul*, *Draculea* în legătură cu primirea sa în Ordinul Dragonului de către regele Ungariei Sigismund de Luxemburg, la Nürnberg, în jurul datei de 8 februarie 1431, când se afla acolo, fiind investit totodată în stăpânirea Țării Românești (pe care însă o obține abia în 1437). Numele german al acestui ordin (*Drachenordens*), ca și cel latin de altfel (*Societates draconistarum*), folosite de Vlad

¹ Textul reprezintă o formă a comunicării prezentate la sesiunea internațională *Dracula 97. A Centennial Celebration*, Los Angeles, California, 14-17 august 1997.

Dracul, stau la baza poreclelor sale, de vreme ce în limba maghiară el suna *sárkányrend*.

Ordinul Dragonului, pe care unii ignoranți îl mai confundă cu o decorație, a fost de fapt o *instituție*, ca și celelalte ordine cavaleresti medievale care funcționau în Ungaria în sec. XIV și la începutul celui următor. Drept model, Sigismund de Luxemburg a luat Ordinul Sfântului Gheorghe, înființat în 1318, de regele Ungariei Carol Robert de Anjou (1308-1342). Statutul acestuia din 1326 prevedea apărarea regelui de orice primejdie și uclire împotriva sa; simbolurile ordinului erau o cruce roșie în câmp de argint și mantia neagră. Cu excepția ultimului element, celelalte se regăsesc și la noul ordin.

În luptă cu o parte a nobilimii maghiare anarhice, și pe fondul luptelor pentru stăpânirea Bosniei, regele Sigismund de Luxemburg și regina Barbara Cilli au creat, la 12 decembrie 1408, Ordinul Dragonului, menit în primul rând să adune în apărarea regelui și a familiei sale o bună parte a marii nobilimi din Ungaria, în frunte cu familiile Gara și Cilli. Statutul Ordinului Dragonului din 12 decembrie 1408, redactat de cancelarul curții maghiare, Eberhard, episcop de Oradea, păstrat doar într-o copie din 1707 și publicat într-o ediție maghiară din 1841, a rămas aproape necunoscut chiar cercetătorilor problemei. Analiza acestui important document arată că ordinul își propunea apărarea crucii și distrugerea dușmanilor acesteia, simbolizați de vechii dragoni (*Draconis tortuosi*) cu ajutorul Sfântului Gheorghe. Lupta trebuia dusă împotriva oștilor păgâne (turcești) și a schismaticilor (husiți), în afara neamurilor ortodoxe fidele crucii și lui Sigismund (românii etc.). Baronii, prelați și funcționari regatului, adunați sub semnul Dragonului supus de cruce, trebuiau să fie credincioși în primul rând regelui Sigismund și reginei, acesta fiind scopul principal al ordinului. Membrii fondatori erau 24 de mari nobili ai regatului, în frunte cu despotul Ștefan Lazarevici, conducătorul Serbiei, între care Nicolae de Gara, palatinul Ungariei, Ștebor de Striborcz, voievodul Transilvaniei, Pipo de Ozora, banul de Severin etc., în general marii dregători de curte și cei teritoriali. Cu toții se angajau să servească cu credință, până la vărsarea sângelui,

perechea regală, împreună cu familiile și prietenii lor.

După statutul din 1408, simbolul sau efigia ordinului era un dragon circular, cu coada încolăcită în jurul gâtului, având pe spate, culcată în lungime, de la baza gâtului la coadă, crucea roșie a Sfântului Gheorghe, în câmp alb (de argint). Așadar, după primul enciclopedist medieval, Isidor din Sevilla, era un „*serpens*”, dragon care viețuiește pe pământ.

Cu timpul, Ordinul Dragonului s-a mărit, cuprinzând două clase: cea *superioară*, al cărei simbol era dragonul sugrumat cu crucea întinsă pe spatele său, și cea *inferioară*, a cărei efigie era doar dragonul circular sugrumat, cu crucea întinsă pe spate (adesea nereprodusă), care, mai cu seamă din a doua jumătate a sec. XV până în sec. XVII, înconjura o stemă de familie. Au fost primiți și membri străini, în calitate de aliați, care nu depuneau jurământ de fidelitate față de Sigismund de Luxemburg, precum regele Poloniei Vladislav Jagiello, Vitautas (Witold), marele cneaz al Lituaniei, Henric V, regele Angliei, reprezentanți ai caselor italiene Carrara, della Scala, conducători ai Veneției, Padovei și Veronei. În timpul vieții lui Sigismund, între 1408 și 1437, Ordinul Dragonului a devenit cea mai importantă grupare politică nobiliară din Ungaria, principalul factor de conducere al regatului, alături de rege. Îndată după înființare, el a servit drept model pentru organizarea în 1409 a ordinului spaniol Calatrava.

Alături de regi, prinți și mari nobili

În această instituție cavalerască de prestigiu european, pusă sub semnul dragonului, a fost admis, în februarie 1431, și pretendentul la tronul Țării Românești Vlad (Dracul), în calitate de vasal fidel al lui Sigismund de Luxemburg, în spiritul statutului ordinului. Admiterea sa s-a făcut în clasa superioară a ordinului. Simbolistica acesteia,

Efigia Ordinului Dragonului, așa cum era înfățișat în perioada 1408-1418 (p. 59) și în 1483

Portretul lui Dichters Oswald von Wolkenstein (1432)

Armorialul lui Csapy András cu însemnul dragonului

deosebit de sugestivă, a evoluat până în 1431 în două etape. După cea deja amintită, care a durat aproximativ între 1408 și 1418, în a doua etapă, până la moartea lui Sigismund de Luxemburg, imaginea s-a completat cu o mare cruce perpendiculară pe dragorul încolăcit, care în cazul reprezentărilor metalice atârna de ea, având pe brațele egale ale crucii inscripțiile: „O quam mistericos est Deus” (vertical) și „Justus et pociens” (orizontal). Astfel de însemn se purta pe o eșarfă, cum figurează în portretul din 1432 al lui Dichters Oswald von Wolkenstein. Colierul ordinului era format din două lanțuri de aur unite prin efigia cuprinzând o cruce „ungurească” cu bară dublă deasupra dragonului încolăcit. Pe sigiliu figura însă un alt tip de dragon, neîncolăcit, cu corpul mare, aripi zimțate, doar două picioare cu gheare și coada liberă, o cruce „greacă” foarte mică așezată sub partea inferioară a pieptului. Era exact ceea ce Isidor din Sevilla numea un „draco” (dragon), ființă care trăiește mai mult în aer. Insuși Sigismund de Luxemburg a introdus, în 1433, efigia de acest tip a Ordinului Dragonului în ultimul său mare sigiliu, ca împărat romano-german.

Din nefericire, nu s-a păstrat însemnul purtat de Vlad Dracul. Dar din elementele simbolurilor Ordinului Dragonului figurează pe sigiliul său domnesc din 1437 (crucea dublă ungară în locul crucii latine din stema Țării Românești, înconjurată de trei mici dragoni de tip „sigilar”) pe reversul celor șase monede mici de argint și de bronz, descoperite până acum (bătute de Vlad la Sighișoara în Transilvania sau după ocuparea tronului Țării Românești) – dragonul de tip sigilar figurat pe revers, asemănător cu dragonul din tabloul lui Paolo Uccello, *Sfântul Gheorghe și balaurul* – și, în sfârșit, în stema de la episcopia edificată de el la Curtea de Argeș, rezultă limpede că Vlad Dracul a fost posesorul colierului ordinului. Mai mult chiar, el a transformat dragonul de tip sigilar în stemă personală, nu însă simplu, ca atare, ci în cadrul unei compoziții heraldice originale. Această stemă, sculptată în piatră, reprezintă dragonul atacând victorios un leu cu cap de șarpe, ilustrând metaforic psalmul 91 („*Vezi pași peste lei și peste năpârci și vei călca peste pui de lei*

și peste șerpi”), adică biruința creștinismului și, implicit, și a lui Vlad Dracul, asupra inamicilor. În acest caz, dragonul era un însemn benefic, iar desemnarea lui Vlad cu numele lui (*Dracul, Draculea-Dracula*) avea un sens pozitiv, care se întâlnește însă în Țara Românească numai în vremea domniei lui.

Sigiliul lui Vlad Dracul

Răspândirea imaginii dragonului ordinului cu același nume de către Vlad Dracul prin elementele de largă circulație (sigiliu, monede mărunte și o compoziție heraldică în piatră) a produs o puternică impresie asupra supușilor săi români. Aceasta a fost sursă de colierul ordinului, pe care nici un alt domn român nu l-a mai purtat, dar mai ales de costumele de ceremonie al cavalerilor ordinului: veșminte roșii și mantie verde. Astfel că Vlad, tatăl lui Vlad Țepeș, a rămas pentru totdeauna legat de cele două variante ale poreclei sale: *Dracu* și *Draculea*.

Este însă aici un paradox care foarte curând n-a mai fost înțeles de urmași, ba chiar a fost interpretat invers.

În sec. XV, dragonul ordinului cu același nume nu a fost un element malefic, ci, dimpotrivă, un simbol cavaleresc pozitiv. În acest caz, printr-o schimbare de sens, veche, cum vom vedea în simbolistica occidentală, dragonul ce se autosufocă cu propria coadă și care în simbolistica apuseană și în iconografia Sfântului Gheorghe de unde provine reprezintă pe *diavolul învins*, ajunge să reprezinte firesc, heraldic, în lipsa sfântului și adesea a crucii, un ordin cavaleresc creștin

cu evidentă semnificație pozitivă. Dragonul circular, sugrumat cu propria coadă, înconjurat de protector blazoanele multor familii nobile din regatul maghiar, urmașe ale unor cavaleri ai ordinului din vremea lui Sigismund, până în sec. XVII, dovedește a marelui prestigiu de care se bucurase ordinul în prima jumătate a sec. XV. În Transilvania el apare astfel în blazoanele familiilor Báthory, Bocskay, Bethlen, Száthmary, Rákóczi etc., cu toate că Ordinul Dragonului își pierduse însemnătatea după moartea lui Sigismund de Luxemburg, în 1437, și, practic, dispăruse odată cu decesul membrilor admiși de fostul rege.

Simbol și tradiții

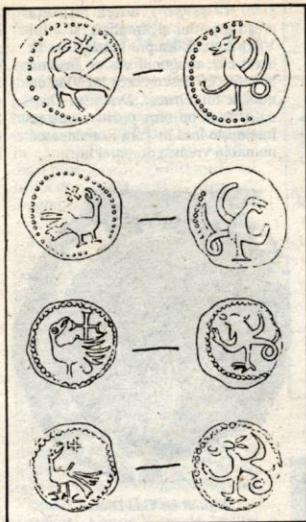
De-a lungul a peste cinci milenii de existență universală, dragonul s-a structurat până în sec. XV ca un animal fabulos, cu cap uneori de vultur, alături de animal (cum apare în Ordinul Dragonului), trupul de șarpe și aripi de liliac. Cel european avea multiple surse în mitologia greco-elenistică (*drakon*), tradiția greco-romană, mitologia celtică, în Biblie, apocalipsa, viețile sfinților și influențele orientale. În trecutului precristian, dragonul era, adesea semnificații benefice (îndeosebi, legate de fecunditate), perpetuate în tradiția folclorică până târziu în evul mediu, în vreme ce în literatura și tradiția cultă ecleziastică creștină, pornind de la textul biblic (XIII, 6), el devine din sec. V un simbol al Diavolului, al Satanei („*draco iste significat diabolum*”), respectiv al lumii păgâne, cu care se luptă nenumărați sfinți, episcopi, începând cu sfinții Ambrozio, Martin și Silvestru. Acest dragon identificat cu diavolul a fost înfrânt și supus cu forțe spirituale (episcopii îi pun stola¹ pe cap), nu însă ucis, ba pe linia simbolismului folcloric celtic „într-o oarecare măsură se pactizează cu el”, de numeroși sfinți episcopi din Occident. În arta romanică² cărja episcopală are adesea în vârful ei dragonul înfrânt și răscutit. Sfântul Mihail, în sec. VIII-X, apoi Sfântul Gheorghe, al cărui cult vine din Bizanț, începând cu sec. XI, înfrâng

¹ Fâșie lungă, țesută din lână, mătase sau bumbac, pe care o poartă preoții catolici când slujesc.

și ei dragonul, de data aceasta în lupta reală cavalerescă.

În simbolistica apuseană puterea fizică a dragonului stă în cap, dar mai ales în lungă și puternică sa coadă, pe care în sec. IX abatele de Fulda, Rabanus Maurus, o consideră elementul reprezentativ al dragonului. Toată această simbolistică ecleziastică și folclorică europeană, consolidată într-o existență milenară (sec. V-XV) se regăsește în imaginea de bază a Ordinului Dragonului; dragonul-șarpe care se sufocă cu propria coadă răscuită tradițional de trei ori în jurul gâtului (după legendele episcopilor care îi puneau stola pe cap) semnifică supunerea sa pe calea puterii creștine, spirituale, iar dragonul-balaur, cu labe și aripi mari, era simbolul aceluia înfrânt de sfinții militari Mihail și mai ales Gheorghe. Reținem însă, chiar înfrânt și supus, dragonul-șarpe dar și dragonul-balaur, reprezintă, în ultimă instanță, în *mentalitatea primară* a privitorului tot pe Diavol, Satana.

În spațiul românesc, căruia îi aparțin Vlad Dracul (Draculea) și fiul său Vlad Tepeș, dragonul numit *balaur*, cu un cuvânt tracodac, sau *zmeu*, cu un termen slav, își află rădăcini în antichitatea geto-dacică. Steagul militar geto-dac reprezenta un cap de lup cu trup de șarpe, de unde probabil expresia populară „dracul gol” (care nu flutură, ci atârână desumflat) și „drac împielit” (care ia o anume formă fluturând), inclus în categoria largă a „balaurilor-stindarde”, folosite din vremea grecilor și romanilor până în sec. XV. Această divinitate reprezentată de stindardul geto-dac a fost cunoscută în vremea stăpânirii romane în Dacia ca *draco* (în română *drac*). Odată cu creștinismul ea a ajuns, ca și în restul Europei, să simbolizeze Diavolul, păgânismul. Însă, în ceea ce privește termenul strict lingvistic, așa cum observa istoricul Vasile Parvan, „dintre toate limbile romane, singură cea română are pe *draco* în înțelesul de spirit rău, demon, diavol – celelalte având numai înțeles de șarpe, balaur, zmeu”. În folclorul românesc chiar și șarpele în anumite condiții se poate transforma în balaur, rămânând totuși, tradițional, un străvechi

Monede bătute de voievodul muntean, cu simbolul dragonului

simbol benefic, cum era în antichitate.

Tepeș răstoarnă sensul

Dar *Dracul*, *Draculea* au un înțeles pozitiv în legătură cu Ordinul Dragonului numai în contextul epocii lui Vlad Dracul, înțeles uitat de altfel mai târziu, sub Vlad Tepeș, când aceleași nume au un sens exclusiv negativ, diabolic, în spiritul cuvântului românesc *dracul* (diavolul), fără îndoială în legătură cu caracterul sângeros-justițiar al voievodului. În 1459, pretendentul Dan III îl acuza pe rivalul său „Drăculea” (Vlad Tepeș) că s-a înțeles cu turcii: „învățat de diavol” (ot *dracule*), pentru ca în 1460 să vorbească de „nelegiuitul și foarte crudul tiran necredincios, fără îndoială *Dracul*, care e *Vlad voievod*”. În timpul captivității lui Vlad Tepeș în Ungaria (1462-1475) legatul papal la Buda, Nicolae de Mudrossa, declara că l-a văzut „pe tiranul acestora [al românilor – n.n.] *Dracul*, nume cu care ei [românii – n.n.] numesc diavolul”. Iar în

1486 autorul *Povestirii despre Draculea voievod*, tradusă în rușește, se referea la „*Dracula* pe limba românească, iar pe a noastră, diavol, atât era de rău”. *Dracul* a reprezentat, de altfel, în toate timpurile în limba română principalul nume al diavolului, cunoscut și sub numeroase alte apelative mai puțin importante.

Deși Vlad Tepeș și urmașii săi legitimi și nelegitimi nu au folosit niciodată simbolul Ordinului Dragonului, el a moștenit porecla populară a tatălui său: *Draculea*, *Dracula*, în curs de transformare în nume de familie (pe plan extern). Iar urmașii săi legitimi din Transilvania, familia *Dracula* (*Draculia*), au păstrat acest onomastic de familie până în sec. XVII, așezându-se în sec. XVI între secui¹, nu prea departe de locul unde la 1897-Bram Stoker plasa, nu întâmplător, castelul din Transilvania al „contelui *Dracula*”. Iar celor nelegitimi, ramura neamului domnesc din Tara Românească, începând cu Mihnea cel Rău, fiul lui Tepeș, li s-a spus *Drăculești*, pe plan intern mai întâi, de la începutul

sec. XVI.

Astfel s-a ajuns, într-un lung răstimp, de la numele unei mărunte divinități păgâne – *dracon* (grecește), *draco* (latinește), prin intermediul apelativelor german și latin ale Ordinului Dragonului, la poreclele românești din sec. XV *Dracul*, *Draculea*, din care provine apelativul și apoi numele de familie *Dracula*, preluat de Bram Stoker, desigur, la sugestia orientalistului evreu maghiar Arminius Vémbery (1832-1913), un bine cunoscut învățat al vremii.

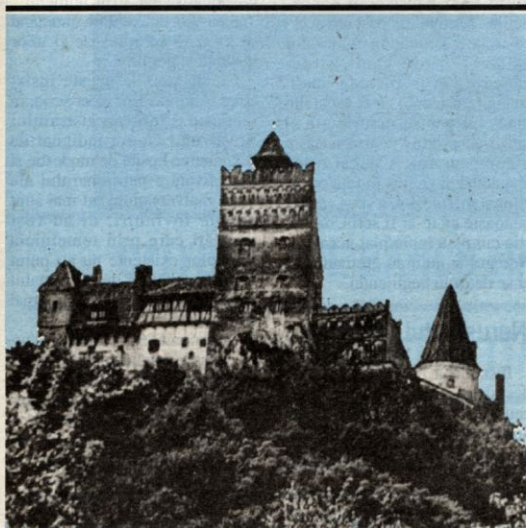
Dacă nu ar fi existat Ordinul Dragonului cu întreaga sa simbolistică și unica sa acordare unui domn român, fără îndoială nu ar fi existat nici faimosul nume *Dracula*. ■

¹ Este vorba despre familia nobilă *Dracula* de Sintești și de Band, stabilită în Transilvania în sec. XV-XVII. Ea provine din căsătoria lui Vlad Tepeș cu o rudă apropiată a regelui Ungariei Matias Corvin, în februarie 1462. Așezarea acestei familii în zona secuiască ar putea explica, în măsura în care B. Stoker aflase despre acest lucru, eronata ascendență secuiască atribuită de el contelui *Dracula*.

UN CAZ DE CORUPȚIE

DIN SECOLUL XVII

BOGDAN FLORIN POPOVICI

Castelul Bran a fost o fortificație cu rol important în paza graniței de sud a Transilvaniei și vama la principalul drum comercial spre Țara Românească. El fusese înălțat în urma privilegiului acordat brașovenilor la 19 noiembrie 1377 de către regele Ludovic I. Au fost perioade în care s-a aflat în posesia domnilor munteni. După intrarea Transilvaniei sub stăpânirea habsburgică, statutul Branului s-a modificat. A scăzut rolul militar al cetății. Castelul era numit de sfatul Brașovului, fiind confirmat de guvernatorul Transilvaniei. În atribuțiile sale intrau și administrarea domeniului și strângerea dărilor, ceea ce îi permitea să comită numeroase abuzuri.

Arhivele ne-au păstrat mențiunea unui castelan corupt, Michael Leopold Draudt. El făcea parte dintr-o familie care a jucat un rol important în administrația brașoveană. Nu dispunem de o cronologie exactă a carierei sale. Un document din 12 mai 1771 îl menționează pe Draudt raportând instalarea unui cordon militar grăniceresc. Castelul avea și atribuții de poliție. Astfel, el o aresta și înainta spre cercetare judecătorească Brașovului pe Maria, fata lui Stan Te-reșneu (grădinarul de la castel), bănuită de uciderea propriului copil. La interogatoriu, ea recunoștea că din legătura pe care o avusese cu un husar născuse o fetiță moartă, pe care o îngropase lângă râu.

Documentele vorbesc și despre ilegalitățile și abuzurile comise de personajul nostru. Deja, încă din 1761, el fusese destituit din funcția de comisar stațional. În 1774, castelanul Draudt era reclamat de un Stoian Colțea pentru numeroase abuzuri. Colțea, colibaș din Moeciu, făcea negustorie cu animale pe care le aducea din Țara Românească la Brașov. Draudt își însușise abuziv diverse sume de bani care îi reveneau de drept reclamantului. Colțea afirma că fusese nedreptățit și la judecată, când castelanul, „smulgând sabia, m-a bătut și m-a rănit”. Cel mai indignat era însă de acuzația de „curvie” care i se adusesese și care îi prejudiciase reputația. Invoca și o scrisoare a postelnicului din Câmpulung pentru a dovedi că acea slujnică cu care era el învinuit că ar fi întreținut relații „iaste curvă, că cu câți muscali au fost pe aici astă-iarnă, cu toți au curvit și cu alții cu câți i-au ieșit înainte”. Totuși, castelanul îl băgase în temniță și nu îl eliberase decât după ce i-a dat 100 lei (de fapt, taleri turcești). În urma plângerilor, magistratul Brașovului l-a însărcinat pe senatorul Bloos cu cercetarea cazului. Din păcate, nu cunoaștem rezultatul anchetei.

Fără speranță de îndreptare

Avem însă mențiuni despre alte abuzuri ale castelanului Draudt. Astfel, în 1783, când a sosit la Bran, împăratul Iosif II a oferit câte 10 ducăți pentru colibașii din satele brăne. Deoarece nu a putut face dovada că banii ar fi ajuns într-adevăr la destinatari, în urma unor reclamații, Draudt a trebuit să le plătească dublul sumei.

În 1784, Andreas Ennyeter, senator și percepător crăiesc, a inițiat, în urma unor denunțuri, o cercetare din oficiu. În raportul înaintat la 22 aprilie 1784 magistratului orașului Brașov, el arăta că existau trei capete de acuzare: a) că Draudt încasa de la contribuabili mai mult decât impunerea individuală; b) că a trecut la scădere mai mulți contribuabili, deși la data respectivă se aflau pe teritoriul său și își plăteau dările; c) că unii colibași reînțorși pe teritoriul său au fost omisi intenționat din tabelele de contribuție. Practic, el își însușise dările strânse de la 84 de contribuabili. Și adăuga: „se poate stabili cu siguranță că domnul colector al contribuției, Draudt, a cutezat să încaseze mai multă contribuție decât suma la care au fost impuși bieții contribuabili”. Concluzia era: „de aceea, socotesc că este a mea datorie să înaintez această cercetare a mea cinstiului magistrat... că este necesar... domnul colector și castelan Draudt să fie îndepărtat din serviciu. Eu propun aceasta cu atât mai vârtos cu cât domnul Draudt a mai comis și înainte asemenea lucruri... acest rău obicei s-a înrădăcinat adânc și nu se mai poate spera că se va îndrepta”.

Avem o listă lungă a abuzurilor acestui Draudt, din care vom mai menționa câteva. Le lua chitanțele colibașilor, punându-i apoi să mai plătească o dată dările, în lipsa actelor doveditoare.

Văduva Stana a lui Mitache nu plătea de doi ani nici o contribuție și deși fusese denunțată, nu era trecută pe vreun tabel.

În urma sesizărilor și datorită anchetei percepătorului Ennyeter, la 24 aprilie 1784 castelanul a fost chemat în instanță de magistratul Brașovului. La întrebările legate de sumele pe care nu le putea justifica, el a răspuns că este adevărat că s-au luat mai mulți bani decât erau contribuțiile. Motivul invocat era acela că n-ar fi ridicat în intervalul 1775-1779 toți banii, strângându-i mai târziu. Mai mult, adăuga castelanul, ar fi dat și din banii lui pentru contribuție și unii i-au promis pentru aceasta o compensare. A negat orice alte acuzații și, pus în fața dovezilor și mărturiilor, a spus că „recunoaște că le-ar fi scris, dar nu știe cum s-a întâmplat aceasta”. Neregulile nu erau premeditate, ci se datorau neglijenței.

Nerușinatul petiționar

Instanța a hotărât că existau destule motive pentru a se purcede la o investigație specială, hotărându-se „arest domiciliar” și „a se sechestra toate scriptele aflătoare la el”. Ulterior însă, Ennyeter a fost numit vicecomite în Trei Scaune și nu a mai avut timp să se ocupe de anchetă. Trecând peste autoritatea magistratului de Brașov, Draudt s-a adresat direct Înalțului Guberniu. El arăta că „s-a scurs un an și opt luni de când am fost suspendat din oficiu din castelul Bran” și încă nu știa care era acuzația principală. În plus, suferise și un „arest la domiciliu compromițător”. „Nu destul că, în calitate de percepător de contribuție, am încă încasări restante, nu destul că din partea acelor restanțieri care pot deveni fugari, nu de ajuns că am banii proprii dați cu împrumut acestor contribuabili – se văicărea castelanul – încât nu pot să cred în reabilitarea onoarei și reputației mele”.

La 24 noiembrie 1785 Draudt revenea cu o nouă plângere, de data aceasta către magistratul Brașovului: „au trecut 18 luni de când mă găsesc în o situație ruinătoare... aceasta a fost o chestiune ce putea fi terminată în decurs de șase săptămâni... această intenție de a mă ruina s-a realizat și voi prezenta la timpul său o dovadă nestrămutată privind pierderile suferite, atât în gospodărie, cât și în numerar”. Trecea și la amenințări, anunțând că avea să se adreseze și unor instanțe superioare.

Ca răspuns la aceste insistențe, Andreas Ennyeter scria, în ianuarie 1786, magistratului Brașovului că era indignat de „expunerea lipsită de modestie și nemotivată a petiționarului ale cărui malversațiuni nu mai sunt simple învinuiri, ci au fost realități care prin temeinicia dovezilor existente nu au putut să fie combătute de nerușinatul petiționar, nu atât de preocupat de onoarea lui”.

Întârzierea în rezolvarea cazului a dus la implicarea în anchetă a comisarului regal Michael von Bruckenthal. Draudt i s-a adresat și acestuia, cerând numirea unei comisii imparțiale pentru noi cercetări. Ultimul document este din 7 august 1786, când von Bruckenthal remitea unui destinatar nespecificat cererea lui Draudt și opinia magistratului Brașovului pentru a se executa ceea ce va hotărâi guvernul regal. Alte documente oficiale privind mesul anchetei nu am mai identificat, dar din câte știm, el nu a mai rămas castelan de Bran.

Mențiuni ulterioare arată că Draudt a achitat datoriile ale Branului din perioada cât a fost castelan. Se pare că până în 1794 situația lui fusese clarificată. Un document din 1808 îl menționa pe „răposatul” Draudt.

Poate că cercetări viitoare vor scoate la lumină noi documente, care să ne permită să cunoaștem cu precizie cum a fost soluționat acest caz de abuzuri și corupție de acum două secole. ■

CTITORII ALE BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI ÎN ITALIA

CRISTIAN PĂUNESCU,
secretar general al Băncii Naționale a României

Cunoscută sub numele de *Institutul Academic Român din Roma*, *Școala Română din Roma*, *Accademia di Romania in Roma* sau *Școala Superioară Română din Roma*, *Accademia Română din capitala Italiei* a fost înființată prin legea nr. 4285 din 22 octombrie 1920. Numeroasele demersuri făcute, după această dată, de către reprezentanți ai elitei române, în sensul identificării fondurilor, al obținerii sprijinului din partea societății și statului pentru punerea în practică a unei astfel de idei generoase s-au dovedit sterile.

La 24 decembrie 1921, prin decret regal, director al Școlii Române din Roma a fost numit Vasile Pârvan. Acesta observa: „toate statele de cultură afirmată sau în devenire au un institut similar”. Imediat după numirea sa ca director al Școlii, Pârvan a convins pe Alexandru Lahovary – ministrul extraordinar și plenipotențiar al României la Roma – să obțină concesiunea unui teren de la Municipalitatea Romei, pe care să se construiască un așezământ cultural.

În actul de concesiune al primului teren se arată: „Comuna Roma acordă Națiunii Române uzul veșnic al terenului de m.p. 4717,94, situat în Valle Giulia, cu condiția de a clădi o

Academie Română de Istorie, Arheologie și Belle-Arte, în timp de 5 ani și numai cu această exclusivă destinație”.

La 10 octombrie 1924, într-o scrisoare a lui Lahovary către Mihai Oromolu, guvernatorul Băncii, se arată că statul român, din cauza dificultăților financiare, nu poate îndeplini o operă pe care Banca Națională era chemată să și-o asume. Scria Lahovary: „Nu am trebuință de a insista asupra însemnătății ce ar avea pentru prestigiul României în Italia posibilitatea de a putea poseda și noi la Roma, la fel cu francezii, englezii și spaniolii un Institut Român de Belle-Arte [...]. Banca Națională, de la fundatiunea ei și până astăzi, a

În imagine: Accademia di Romania.

contribuit cu milioane la atâtea opere de care țara se poate fâli. Ea are astăzi, aci, o ocaziune mai mult să-și arate interesul ce-l poartă culturii neamului român, asigurându-și un nou titlu de recunoștință fărăi”.

După planurile și proiectele arhitectului Giulio Magni – la care scrisoarea lui Lahovary făcea referire –, costurile legate de construcția Școlii erau evaluate la circa 2 milioane de lire italiene

Consiliul de Administrație al Băncii Naționale a acceptat, la 29 octombrie 1924, să suporte cheltuielile și a acordat un avans de peste 430 000 de lire pentru unele lucrări preliminare, între care împrejmuirea terenului. Ulterior, la 20 noiembrie 1924, Banca a încheiat un contract cu Petre Antonescu – ilustrul arhitect, promotor al unui stil național în arhitectura interbelică românească, din ale căruia opere amintim: Palatul Primăriei Capitalei, Casa C.I. Brătianu, Palatul Băncii Marmorosch Blank, Cazinoul din Sinaia, Palatele de Justiție din Buzău și Brăila, Palatul Primăriei din Craiova ș.a. – pentru execuția planurilor clădirii Școlii Române din Roma.

La 2 iunie 1925, Banca Națională avansează 1,5 milioane de lire italiene pentru primul lot de lucrări. S-a cerut concursul Legației României la Roma pentru supravegherea lucrărilor. Planurile lui Antonescu au fost acceptate de Municipalitatea Romei dar, în data de 30 noiembrie 1926, Direcția Antichităților și Artelor Frumoase din Ministerul Instrucțiunii Publice Italian a oprit lucrările, respingând planurile în stil românesc, pe motiv că nu corespund stilului clasic al celorlalte clădiri din Valle Giulia.

Abia la 27 septembrie 1927, în urma negocierilor cu guvernatorul Romei, Legația României a comunicat faptul că se mai acordă Școlii Române încă

877,75 mp. Noul teren era oferit pentru compensarea pagubelor pricinuite de oprirea lucrărilor și de schimbarea planurilor, cât și pentru retragerea clădirii cu 30 de metri față de alea Institutului de Arte Frumoase Moderne al Italiei. Totodată, se solicita reducerea volumului clădirii.

La solemnitatea punerii pietrei fundamentale, acum 70 de ani, la 20 ianuarie 1928 – eveniment la care a participat și Nicolae Titulescu, ministrul de externe al României la acea dată – Banca Națională a fost reprezentată de directorul Bălănescu. Faptul a avut un mare ecou în ziarile italiene *Il Popolo* și *La Tribuna*, evenimentul fiind marcat și prin prezența primului ministru italian, Benito Mussolini, și a ministrului italian al Instrucțiunii Publice¹.

Pe 30 mai 1929, Comitetul Executiv al Băncii Naționale a aprobat devizul celor patru loturi de lucrări întocmit de Petre Antonescu, iar la 7 august 1931, Banca Națională a aprobat un nou lot de lucrări. În total, pentru ridicarea clădirii, amenajarea spațiilor aferente, dotarea cu mobilier ș.a., Banca Națională a cheltuit – în perioada dintre 24 noiembrie 1924 și 17 aprilie 1936 – 5 447 485 lire italiene, adică 49 754 534 lei. Cele mai multe din plăți s-au efectuat prin Banca Comercială Italiană din Roma. Petre Antonescu a primit 5% din valoarea lucrărilor și i-au fost achitate cheltuielile de deplasare.

Emil Panaiteșcu, directorul Școlii Române, a trimis guvernatorului Băncii, la 27 mai 1934, următoarea epistolă:

„Am onoarea de a vă înainta alături raportul prezentat Academiei Române și Ministerului Instrucțiunii Publice asupra activității Școlii Române de la Roma din acest an.

Deși nu avem nici o obligație regulamentară de a vă înainta acest raport, socotim din partea noastră o recunoștință îndatoritoare (s.n.) de a aduce la cunoștința domniei voastre, în formă oficială, raportul asupra activității noastre anuale. Numai mulțumită nobilei generozități a Băncii Naționale, activitatea Instituției noastre a putut să-și ia avântul din acest an”.

În actul de donație se arată: „Între Banca Națională a României, reprezentată prin domnii Constantin Angelescu, guvernator, și D. Cristescu, Secretar general, și Statul Român, reprezentat de Ministerul Instrucțiunii Publice, prin dl. Ministru Dimitrie Gusti, a intervenit următorul act de donațiune:

Subsemnata Banca Națională a României dăruiește Statului Român imobilul ce s-a construit la Roma pe terenul concesionat Statului Român de municipalitatea Urbei Roma în acest scop, prin actul din 6 decembrie 1921, situat în Valle Giulia din zona sud-vest așa cum este prevăzut în acel act.

Transportul proprietății imobilului, precum și a tot ce se găsește într-însul ca mobilier se face în conformitate cu inventarul semnat de ambele părți. Acest imobil este destinat a servi exclusiv Academiei Române din Roma, pentru istorie, arheologie și belle arte, așa cum este prevăzut de altfel și în actul de concesiune a municipalității din Roma”.

B.N.R., la stăruința lui Alexandru Lahovary, a înțeles măreția ideii marelui profesor și cercetător al trecutului poporului nostru, Vasile Pârvan, și a hotărât să construiască pe a sa cheltuială, Palatul Academiei Române din Roma. Astfel, Banca Națională a încheiat sarcina luată asupra sa, aceea a ridicării pe o colină în Valle Giulia, a unei clădiri în stil clasic, dominând împrejurimile,

¹ Magazin istoric, nr. 12/1996 (n. red.).

înconjurată de terase, alei și plantații. Acest lăcaș, menit să înlesnească studiile și cercetările de arheologie, istorie și belle arte, neprețuit tezaur și nesfârșit izvor de lumină spirituală, a fost donat de către Banca Națională a României statului român.

Această operă a fost înfăptuită cu mărinimie din partea Băncii Naționale a României, cu priceputa concepere a planurilor și stăruitoarea conducere a lucrărilor din partea ilustrului arhitect Petre Antonescu, Rectorul Școlii de Arhitectură din București, cu speranță în îndeplinirea menirii sale de a cimenta legătura indisolubilă între țara noastră și Italia și cu datoria de a contribui la răspândirea culturii de obârșie latină în întreaga omenire.

Sub îndrumarea lui Vasile Pârvan, a lui Nicolae Iorga, Ion Bianu, Emil Panaitescu, a altor profesori români, aici s-au format iluștri profesori, specialiști în domeniile arheologiei romane, istoriei antice, istoriei artei, filologiei clasice sau arhivisticii, precum: Dumitru Berciu, Ion Barnea, Mihai Berza, Emil Condurachi, Constantin Daicoviciu, Aurel Decei, Radu Vulpe, Grigore Florescu, Mihail Macrea, Alexandru Marcu, Haralamb Mihăescu, Bucur Mitrea, Dionisie M. Pippidi, Virgil Vătășianu, Ion I. Russu, Dinu Adameșteanu, George Călinescu și mulți alții. Numeroși membri ai Academiei Române din Roma au continuat activitatea în Italia sau alte țări, în mod strălucit și civilizator.

Așa cum observa profesorul George Lăzărescu (*Școala Română din Roma*, Editura Enciclopedică, București, 1996), „Accademia di Romania in Roma” a fost o Arcadie a spiritului umanistic. Afinitățile de limbă, cultură și tradiție între români și italieni au fost redescoperite în epoca umanistă, legăturile spirituale fiind reluate

în vremea iluminismului și consolidate în anii revoluțiilor naționale și ai primului război mondial. Chemată să scoată la lumina fortifiantă a cunoașterii imensele valori documentare din Arhivele Vaticanului, ale Institutului De Propaganda Fide, din Fondul Borghese, din Arhivele de Stat din Veneția, Genova, Pisa, Padova ș.a., generația formată în anii '30 ai secolului nostru sub auspiciile generoase ale Școlii Române din Roma a devenit îndrumătoarea spiritului național.

Academia Română din Roma a fost în măsură să tipărească două publicații: *Diplomatarum Italicum*, periodic specializat în publicarea documentelor identificate în arhivele italiene, respectiv *Ephemeris Daco-Romana* – anualul Școlii Române de la Roma, specializat în prezentarea studiilor de arheologie romană și de istorie antică.

O activitate de prim ordin a Școlii Române a fost organizarea, în mod regulat, de conferințe și cicluri de conferințe publice, cu participarea celor mai prestigioși specialiști italieni și străini aflați la Roma, membri ai unor institute similare. Între aceștia: Roberto Paribeni, Ludwig Curtius, Alex. Boethius, Jérôme Carcopino, Goffredo Bandinelli, Ettore Pais, René Cagnat, Henri Focillon, Franz Cumont, Emmanuel de Martonne și alții. Au fost vernisate expoziții de artă plastică românească.

Accademia di Romania in Roma a ajuns să fie considerată drept una dintre cele mai active instituții de gen din Italia, având recunoașteri entuziaste de la Paris, Berlin, Oxford, Cambridge și Bruxelles. Cum spunea Emil Panaitescu, „dintr-un mic apartament, Școala Română din Roma are un edificiu impunător, legături științifice și schimburi

culturale cu instituții din Europa și America”.

Banca Națională a oferit de asemenea un consistent ajutor, pe lista deschisă pentru subscripție publică, în vederea achiziționării unui sediu pentru Institutul Sud-Est European al lui Nicolae Iorga. Clădirea urma să adăpostească pe artiștii români aflați departe de țară, pe studenții care urmau să cerceteze în arhivele venețiene, precum și pe absolvenții Academiei Comerciale sau, cum spunea Iorga, „pe călătorii culți capabili de a respecta Casa și de a onora țara”.

Astfel, s-a putut cumpăra Palatul Correr¹, aflat în Piața Santa Fosca din Veneția, o veche dar impunătoare construcție cu 25 de camere, cu ferestre gotice și plafoane împodobite cu stucaturi din secolul al XVII-lea.

Deschiderea solemnă a sediului Institutului Sud-Est European de la Veneția a avut loc în 1930. Cu această ocazie, Nicolae Iorga amintea „*darurile bine întrebuințate*, între care al Băncii Naționale, așa de bogat”.

*

Vedem așadar cum doi iluștri reprezentanți ai geniului românesc, Iorga și Pârvan, au contribuit la punerea unor solide baze spirituale ale românismului în Italia, iar Banca Națională a făcut posibile aceste însemnări pe răbojul timpului grăbit.

Banca Națională a României s-a dovedit un puternic liant și simbol totodată al unității naționale, iar meritele ei nu pot fi puse la îndoială. Efortul cu totul imens depus de Banca Națională pentru potențarea și valorizarea capitalului uman dovedește inteligenta, superioara înțelegere a ierarhiei valorilor. Pentru o clipă, în anumite momente, Banca Națională s-a aflat deasupra tuturor.

¹ Magazin istoric, nr. 6/1990 (n. red.).

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

• **Gabriel Țepelea – ÎN-SEMĂNĂRI DE TAINĂ.**

Editura Fundației Culturale Române, București, 1997, 383 pp.

– **AȘTEPTÂND**

Editurile Dacia și Cogito, Cluj-Napoca, Oradea, 1997, 244 pp., 18 360 lei: două cărți de pasionantă memorialistică, referitoare la oameni, evenimente, întâmplări din perioada 1944-1989, traversată de autor – în prezent profesor universitar, membru de onoare al Academiei Române, vicepreședinte al P.N.Ț.C.D. și vicepreședinte al Uniunii Europene Creștin Democrată –, cu ani de război, de închisoare, de navetă și de luptă pentru supraviețuire în condiții de demnitate.

• **Cristian Popișteanu – ACCENTE.**

Editura Silex, București, 1997, 204 pp.: provocarea ziaristului adresată istoricului dă naștere unei cărți de istorie contemporană, a României și universale, de dinainte și de după decembrie 1989.

• **Aurel S. Feștilă – MĂRTURI PESTE TIMP.**

Editura Proema, Baia Mare, 1997, 63 pp.: fapte și întâmplări din anii ocupației horthyste a părții de nord a Transilvaniei.

• **Solo Har – GENERAȚIA CONFRUNTĂRIILOR.**

Editura Papyrus, Tel Aviv, 1994, 318 pp.: concepută sub forma unui dialog, cartea este, în fapt, o analiză a unor fenomene specifice existenței noastre.

• **MAGAZIN DE URZICENI.**

Anul VI, nr. 6, 8 pp.: număr consacrat sărbătorii de la 1 Decembrie 1918.

Martha Bibescu pe Internet

Am mai scris că destinul postum al prințesei scriitoare rivalizează în spectaculos cu viața ei fascinantă. Iată că acum una dintre cele mai interesante publicații de publicitate, *In review*, îi dedică, sub semnătura lui David Wingrove, o pagină, din care reproducem doar începutul și sfârșitul. În curând, ne vom ocupa și de un volum Martha Bibescu apărut la Londra.

Începutul secolului XX a fost o perioadă pitorească pentru România și puțini români au fost personaje atât de pitorești precum prințesa Martha Bibescu. Autoare, creatoare de modă, amantă a regilor și prim-miniștrilor și – se spune – agentă dublă sau triplă pentru mai multe servicii secrete europene, Martha Bibescu a fost un adevărat spectacol, care vreme de peste patru decenii, a ținut, înalta societate sub farmec. Cele zece romane și nenumăratele esuri erau bazate pe viața ei extraordinară. „Eu nu am imaginație” – se confesa ea unei prietene, în anii '20. „Tot ceea ce mi se întâmplă produce un șoc orbitor, ce se percută în infinit”.

Deoarece Martha Bibescu dispunea de legături internaționale extraordinare, guvernul român a trimis-o în Turcia, în 1944, pentru a negocia pacea cu Aliații. Când România a încăput pe mâinile armatei roșii, ea a fugit, un an mai târziu, într-un avion britanic al RAF. I-au trebuit apoi 10 ani ca să își elibereze fiica și ginerile dintr-o închisoare comunistă. Martha Bibescu a murit la Paris, în 1973. Și-a pierdut averea și faima, dar nimic din inteligența ei ascuțită ca briciul. Unui om de stângă, mirat de faptul că lua apărarea minorităților, i-a replicat: „Și eu sunt o aristocrată. Deci, aparțin unei minorități”.

În exclusivitate pentru Magazin istoric

INTELECTUALI

ROMÂNI

ȘI UNIVERSITATEA

IERUSALIMULUI

Evreii din România au fost printre primii care au venit în Palestina, stabilindu-se aici și desțelenind pământurile aride, aflate în paragină de secole.

Primele două așezări, Raș Pina și Zichrou Iaacov, au fost ridicate la sfârșitul sec. XIX, de acești coloniști din România. Tot ei au pus bazele altor așezări, Rishon le-Zion, Telha ș.a.

Ei erau preocupați nu numai de asigurarea hranei zilnice, ci și de educația copiilor lor, aflându-se printre inițiatorii unor acțiuni în acest sens. Astfel David Iudelevici (Idelovici), originar din Iași, a organizat prima grădiniță de copii ebraică la Rishon le-Zion, al cărei proiect, în manuscris, se păstrează în Arhiva A.C.M.E.O.R. Tot el a redactat și trimis baronului Rotschild la Paris – susținătorul noilor așezări din Palestina – cel dintâi raport privind educația de aici.

Limba ebraică – o limbă antică –, deși nefolosită de multe secole, a redevenit limba de predare în școli. În fiecare localitate cu un număr

suficient de copii s-a înființat câte o școală primară. Elevii din localitățile mai mici urmau cursurile unor școli regionale. În principalele orașe au luat ființă licee, în cadrul cărora se predau cursuri sistematice, cu un serios nivel de instruire.

Pentru desăvârșirea studiilor tinerilor învățăcei, la 1 aprilie 1925 s-a inaugurat, pe Muntele Scopus din Ierusalim, Universitatea Ebraică. Erau prezente un mare număr de personalități, evrei și neevrei. A fost de față și Lordul James Balfour, cel care a emis în 1917, în numele guvernului britanic, celebra declarație, ce-i poartă numele, în care se promitea „crearea unui cămin național evreiesc în Palestina”.

Intelctualii evrei din România, de orientări politico-sociale diverse, au publicat, în cinstea deschiderii Universității Ebraice din Ierusalim, revista *Puntea de fildes*, în anul următor, 1926, apărând numărul doi (și ultimul) al publicației. În arhiva A.C.M.E.O.R. păstrăm aceste două numere – devenite rarități bibliografice. Pe exemplarul din nr. 1 se află semnăturile tuturor celor care – scriitori, poeți, esești, dramaturgi, pictori, caricaturisti – au contribuit la apariția revistei.

Universitatea ebraică din Ierusalim, „cetate a culturii, a științei și a renașterii spirituale”, și-a căutat prietenii și susținătorii în lumea întreagă.

Când, în decembrie 1927, prof. dr. Ch. Weizmann, președintele Organizației Sioniste Mondiale și animatorul Universității Ebraice, a vizitat România, la București s-a constituit Asociația Prietenii Universității din Ierusalim. La 1 ianuarie 1928 a apărut primul număr al *Buletinului Asociației*.

În paginile lui semnează personalități proeminente ale vieții științifice, culturale, politice sau academice românești, care își exprimă admirația pentru importanța act de cultură ctitorit la Ierusalim prin înființarea Universității Ebraice.

Astfel, C. Rădulescu-Motru, membru al Academiei Române, profesor universitar la București, relevă importanța acestui așezământ științific și pentru lumea creștină, deoarece „popoarele care aparțin bisericii creștine ortodoxe sunt interesate la înflorirea Universității din Ierusalim, fiindcă înțelegerea originii creștinismului hotărăște în biserica acestor popoare însăși dogmatica creștinismului”.

În imagine: lordul A.J. Balfour vorbește la inaugurarea Universității Ebraice de pe Muntele Scopus, la Ierusalim în 1925.

La rândul său, prof. dr. C.I. Parhon, de la Universitatea din Iași, se declara unul dintre „prieteniile Universității din Ierusalim” și conchidea: „Nu e îndoielnic că noua Universitate va aduce roadele sale binefăcătoare nu numai poporului evreiesc, ci și omenirii întregi”. Amintitul *Buletin* relatează și despre primirea făcută profesorului Weizmann la București, în onoarea căruia la 5 decembrie 1927 Asociația Prietenii Universității din Ierusalim a dat un banchet la Hotel Boulevard. Sunt reproduse cuvântările personalităților care au participat. Prof. C.G. Dissescu, senator și fost ministru, prezentat ca „prinț al gândirii juridice române”, a spus, între altele: „Evreii sunt încă creatorii unei democrații reale, cu o constituție liberală, cu respectul drepturilor omului”. Dem. I. Dobrescu, președintele Uniunii Avocaților din România, sublinia: „Poporul evreu n-a realizat o civilizațiune integrală, dar a realizat o civilizațiune expansivă”.

Gr. I. Trancu-Iași, fost ministru, remarcă: „Consider Universitatea ca un element simbolic al luptei pentru idealism”. Prof. C. Rădulescu-Motru, salutându-l pe prof. Weizmann, sublinia că „în planul activității dv., domnule profesor, intră desigur și pregătirea unei apropieri, cât mai

palpabile, între intelectualii diferitelor țări europene și intelectuali care se vor aduna să lucreze în noua Universitate din Ierusalim”.

În răspunsul său, prof. Weizmann, după ce a mulțumit „pentru cinstea ce mi-ai făcut, primindu-mă într-un mod atât de cordial în mijlocul dvs.”, adresa invitația către intelectualii români de a colabora cu Universitatea din Ierusalim. „Sper că stabilirea unor relații amicale între intelectualii Palestinei și cei din România va avea cele mai ferice consecințe pentru raporturile dintre români și evrei”. În mod deosebit, prof. David Emmanuel era invitat să continue cursul prof. Landau, „eminentul profesor de matematici din Göttingen”.

Cu acest prilej s-a constituit comitetul de patronaj al Asociației Prietenii Universității din Ierusalim, din care făceau parte: dr. I. Cantacuzino, C.G. Dissescu, David Emmanuel, dr. D. Gerota, C. Rădulescu-Motru, Ștefan Minovici, Dim. Gusti, S. Sanielevici, dr. C.I. Parhon, Gala Galaction, C. Sipsom, Anibal Teodorescu, dr. C. Ionescu-Mihăilești, Dem. I. Dobrescu, Jean Th. Florescu, Gr. I. Trancu-Iași, Gr. Iunian, șef rabin dr. I. Niemirower, Adolf Bernhardt, președintele Organizației sioniste din România, dr. M. Goldstein, docent universitar,

I. Birnberg, avocat. Comitetul de acțiune al Asociației era alcătuit din T. Argehiș, dr. A. Beck, dr. H. Brezis, avocat I. Brucăr, dr. M.A. Halevy, avocat L. Misrachi, dr. M. Singer.

În actul de constituire a Asociației se prevedea că scopul acesteia era de a „favoriza relațiuni amicale între intelectualitatea din România și Universitatea din Ierusalim”, pentru care își propunea „crearea unei secțiuni de publicații românești la Biblioteca Universitară din Ierusalim; înlesnirea schimbului de profesori și studenți între universitățile din România și cea din Ierusalim; organizarea unor excursii de studiu în Palestina”.

În sprijinul Universității din Ierusalim au fost donate cărți și periodice (peste două mii de volume) din partea Academiei Române, Institutului Social Român, precum și a editurilor Adevărul, Ancora, Casa Poporului, Cartea Românească, Cultura Națională, Cercul Libertatea, Librăria Nouă, Socec, Universală, Alcalay etc.

Colaborarea intelectualilor români cu cei evrei a continuat și în anii și deceniile următoare, contribuind la dezvoltarea așezământului universitar ebraic.

Șlomo LEIBOVICI-LAIȘ,
președintele A.C.M.E.O.R.,
Tel Aviv

PREMIILE A.C.M.E.O.R.

ediția a IV-a

Miercuri 5 noiembrie 1997, în cadrul unei impresionante manifestări, au fost decernate premiile de prietenie România-Israel (ediția a IV-a) oferite de Asociația Culturală Mondială a Evreilor Originari din România (A.C.M.E.O.R.), care a trimis la București o numeroasă delegație în frunte cu dr. Șlomo Leibovici-Laiș. În prezența unui public distins — erau de față academicieni, membri ai corpului diplomatic, senatori și deputați, scriitori, ziariști, oameni de artă și cultură din București și alte centre ale țării — academicienii Virgil Cândea și Gabriel Strempele au primit înalta distincție instituită de A.C.M.E.O.R., ca semn al prețuirii activității lor deosebite de strângere a legăturilor de prietenie dintre România și Israel, în folosul ambelor popoare.

Cu același prilej, la recomandarea Asociației Culturale de Prietenie România-Israel, au primit distincții de prietenie doamnele Magdalena Bedrosian-Popescu (editor) și Liana Alexandra (compozitor).

Ca de obicei, sponsorizarea acestor premii a fost asigurată de dl. Bruno Tercatin, director general al firmelor „Via Club” — București, Valsole Viaggi — Milano.

Pentru Magazin istoric aceste premii au o semnificație aparte: în toate cele patru ediții printre cei premiați s-au aflat reprezentanți ai redacției noastre sau colaboratori de marcă ai revistei.

CITITORII SCRIBU ISTORIE

SALVAȚI DIN LAGĂR

Un octogenar din Giurgiu, pasionat cititor al revistei noastre, după cum ne mărturisește, aduce mărturia d-sale privind omenia pe care poporul nostru a manifestat-o față de populația evreiască în anii de prigoană și chinuri ai celui de-al doilea război mondial (Magazin istoric, nr. 7/1976, 5/1977, 5/1982, 6/1983, 1, 7/1997).

În mai-iunie 1941 în urma unui concurs susținut la București, corespondentul nostru a fost repartizat la Comisariatul de poliție din orașul Dumbrăveni, jud. Sibiu, în cadrul Biroului de Siguranță.

Iată ce ne relatează domnul DUMITRU M. BUZEA.

Am descins în Dumbrăveni la 10 iulie 1941. În chiar dimineața acelei zile, înaintea prezentării mele, întreaga comunitate evreiască, compusă din cca 80 de „suflete”, fusese „ridicată” și dusă la Blaj, atunci reședința județului, unde luase ființă un lagăr de concentrare a evreilor din cuprinsul județului.

Pentru a mă edifica asupra activității ce urma să o desfășor, în prealabil am studiat toate dosarele existente și toate „problemele” aferente: legionară, comunistă, muncitorească, sindicalistă, a partidelor politice (desființate), problema săsească, maghiară, a armenilor, Țiganilor, evreilor.

În dosarul „problemei” acestora din urmă am găsit copile a două tabele întocmite anterior, care purtau siglele S.1 (pentru suspecți periculoși și, S.2 (suspecți). Cel dintâi cuprindea numai două nume: Verșez Zoltan și Verșez Eugen, al doilea avea numele a cca 10 persoane.

În decembrie 1941, au fost readuși la Dumbrăveni, de la Blaj, evreii localnici, dar și alții din mediul rural, în total cam 120 de persoane, fiind cazați în casele lor și în altele, cum s-a putut și unde a fost posibil.

Dispoziția primită era ca în fiecare dimineață, la ora 8, întreaga comunitate, cu mic cu mare, să se prezinte la sediul Poliției să li se facă „apelul” și de fiecare

dată să li se pună în vedere, repetat, să nu părăsească localitatea, sub nu mai știu ce sancțiune, având deci regim de domiciliu obligatoriu.

Șeful unității, comisarul șef Ghișoiu Ioachim, a dat o „decizie” prin care mi s-a trasat mie însărcinarea de a mă ocupa și a răspunde de problema evreilor și cu apelul lor zilnic.

Veneau la apel absolut toți, pe o vreme căinoasă și îmbrăcați destul de sumar. Prezentarea la „apelul” fixat la o oră destul de matinală, când abia dacă se lumina de ziuă, constituia o adevărată teroare.

După doar două zile n-am mai putut suporta să văd acest deplorabil „spectacol”, veritabil supliciu și, din proprie inițiativă și fără a cere încuviințarea șefului Comisariatului, am întocmit un proces-verbal de constatarea stării de fapt a acestei situații, hotărând suspendarea apelului.

Am luat imediat legătura cu șeful comunității, un farmacist vârstnic, nu cred că-i rețin corect numele (Friedman, pare-mi-se), pe care l-am rugat să comunice tuturor conaționalilor săi că s-a suspendat apelul, dar să nu părăsească cumva localitatea, iar în cazul că se ivesc nevoi stringente de a merge la Sighișoara, Mediaș sau chiar la Sibiu, să vină la poliție și să-mi

Imagine din Dumbrăveni, în perioada interbelică

ceară autorizația de rigoare, pe care o vor primi fără nici un fel de restricție. Într-adevăr, s-au conformat cu precizie matematică.

Șeful unității, văzând a doua zi și în câteva dimineți consecutive neprezentarea la apel a populației evreiești, mi-a cerut socoteală, la care am prezentat procesul verbal pe care-l întocmisem cu de la mine putere și pe care-l și înregistrasem, lucru ce l-a scos din sărite. Am ripostat că așa am considerat eu corect să procedez și dacă nu este de acord cu aceasta, să preia dânsul problema, desărcinându-mă. El a renunțat și apelul a rămas suspendat nu doar pe timpul iernii 1941/1942, ci definitiv.

Dintre toți membrii comunității evreiești nu fuseseră aduși acasă de la Blaj și cei doi trecuți pe tabelul cu suspexii periculoși – Verțes Zoltan și Verțes Eugen (unchi și nepot de frate). Nimeni nu știa ce s-a întâmplat cu aceștia.

Prin iunie 1943 s-a primit ordin de la Direcția Generală a Poliției – Direcția Poliției de Siguranță, să se înainteze de urgență dosarele personale ale evreilor Verțes Zoltan și Verțes Eugen, care să cuprindă întreg materialul privind activitatea politică subversivă a fiecăruia: note informative, note de filaj“, percheziții domiciliare cu rezultatul acestora etc., precedate de o fișă cu toate datele de stare civilă și rezultatul activității lor suspecte. Pe această fișă, șeful compartimentului Siguranței, urma să treacă, pe „proprie răspundere“, avizul personal că este sau nu este de acord cu aducerea lor în țară, cu semnătura numelui său în clar, autografă și la mașina de scris.

Am înțeles atunci că respectivii se aflau într-un lagăr din afara granițelor țării!

Cum nu exista nici un fel de material din care să rezulte că cei vizați avuseseră o activitate politică dovedită care să fi justificat trecerea lor pe tabelul suspexilor periculoși, le-am întocmit dosarele cuprinzând doar fișa personală a fiecăruia, cu toate datele specificate în ordinul primit și încheiate cu „avizul pe proprie răspundere“ de a fi aduși în țară.

Șeful Comisariatului a refuzat să semneze adresa de înaintare a dosarelor, din lașitate am dedus eu.

Atunci, chiar în fața lui, am pus semnul „pentru“ și am semnat eu și pentru șeful unității, cum semnasem și ca șef al Biroului Siguranței, mie personal revenindu-mi orice răspundere pentru lucrarea întocmită.

Și... dosarele au plecat.

Spre sfârșitul lunii august 1943, poate începutul lunii septembrie, în timp ce lucram în biroul meu, au intrat doi bărbați, străini, necunoscuți mie. Cel vârstnic, cam de 50-55 ani, celălalt de 30-32 ani, zdrențăroși, murdari, slabi-uscați. În loc de încălțăminte aveau

picioarele înfășurate în niște cârpe (obiile) legate cu sfor, nerași, epuizați, speriați, înspăimântați chiar.

După trăsăturile feței celui vârstnic, specifice neamului său, am dedus imediat că sunt cei doi Verțesi. Au întrebat de numele meu, cu glas scăzut, parcă temători, așteptându-se poate să „dea“ peste un polițai arătos și plin de el. Când le-am confirmat că eu sunt cel de numele căruia au întrebat, am simțit că au căpătat o oarecare destindere.

Am fost vizibil impresionat de halul în care s-au prezentat și i-am invitat să se așeze pe tocul ferestrei joase, deoarece nu era decât un singur scaun. Ieșind în fața lor, pe neașteptate, au căzut pur și simplu în genunchi la picioarele mele și cuprinzându-le au început să mi le sărute, plângând în hohote. Surprins de gestul și comportamentul lor, m-am fâstăcit și ajutându-i s-au ridicat în picioare, acceptând cu vădită jenă să se așeze pe tocul ferestrei. Mi-au prezentat biletele de eliberare din lagărul „Vapniarka“ (Ucraina), teritoriu aflat atunci sub ocupația trupelor germane și române.

Mi-au povestit apoi următoarele: a sosit în lagăr o comisie compusă din 7-8 persoane, în frunte cu un general în uniformă, ceilalți fiind îmbrăcați civil. A început verificarea dosarelor, în prezența deținuturilor respective. Când le-a venit și lor rândul, au văzut că dosarele treceau rând pe rând pe la toți membrii comisiei și, în final, la generalul care o prezida și care da hotărârea definitivă. Pe cei doi generali i-a privit cu insistență, lung, de parcă i-ar fi măsurat și le-a zis: „Veți merge în țară, la casele voastre. Veți primi bilete de eliberare din lagăr, cu care va veți prezenta direct la Comisariatul de poliție Dumbrăveni, localitatea voastră de domiciliu. Acolo să întrebați dacă se mai află în serviciu un anume Buzea, să-i cădeți în genunchi și să-i pupați picioarele cu recunoștință, pentru că nu s-au găsit mulți ca el care, pe propria lui răspundere, să avizeze favorabil să fiți eliberați din acest lagăr și trimiși în țară, la casele și familiile voastre.“

La câteva zile după plecarea comisiei, s-au făcut formele de liberare, înmânându-li-se respectivele bilete și au plecat la gara situată în apropierea lagărului. În urma plecării lor din lagăr, a sosit o formație germană SS și pe toți deținuții rămași acolo, i-au împușcat!

În aprilie 1944 am fost transferat „în interesul serviciului“ de la Dumbrăveni la Giurgiu, unde aveam și familia. Peste nu mult timp în drum spre Cluj, am făcut o mică escală la Dumbrăveni și, printre altele, întrebând de cei doi Verțesi, mi s-a spus că, imediat după încetarea războiului, au plecat în Israel, sau poate în altă parte, în cadrul acțiunii sioniste care se ocupa cu aceste emigrări.

IOAN INOCENȚIU MICU KLEIN

S-A REÎNTORS LA BLAJ

„Nu știu prin ce dulceață ne atrage pământul natal și nu ne îngăduie să-l uităm. Zilele mele sunt spre asfințit și așa vrea ca sufletul meu în timpul când se va despărți de corp să fie încredințat Creatorului prin rugăciunile și liturgiile săvârșite de Voi pentru mine și oasele mele să aștepte obștească înviere în mănăstirea Voastră din Blaj“.

Astfel își mărturisea, într-o scrisoare din 1756 către P.P. Aron, Ioan Inocențiu Micu Klein (1692-1768) dorința ca, la moarte, rămășițele sale să fie înhumate în pământul patriei.

S-a stins din viață la Roma, departe de țară, și osemintele sale au așteptat 229 ani momentul revenirii în patrie. La 3 august 1997 sicriul său, adus de la Roma, a fost depus în catedrala „Sfânta Treime“ din Blaj unde a și fost înmormântat, în fața altarului, la 19 octombrie 1997.

Acestui eveniment de o deosebită semnificație națională i-a fost dedicată o sesiune științifică organizată în zilele de 16-18 octombrie 1997 la Blaj de Mitropolia Română Unită cu Roma, Greco-Catolică, Arhiepiscopatul de Alba Iulia și Făgăraș, sub conducerea Î.P.S. Lucian Mureșan, arhiepiscop și mitropolit.

Comunicările prezentate au evocat viața și faptele marelui cărturar, episcop greco-catolic, ctitor al așezămintelor de la Blaj, per-

sonalitate lăminată, deschizător de drumuri și tribun vizionar, luptător pentru drepturile naționale ale românilor transilvăneni, al căror șef nu numai religios, dar și politic a fost, după cum observa N. Iorga.

La simpozion au prezentat comunicări istorice, cercetători, preoți, cadre didactice din Cluj, București, Arad, Oradea, Brașov și, desigur, Blaj.

În sălile Muzeului de istorie blăjean a fost organizată în acele zile expoziția Monumente Romaniae Vaticana, prezentă și la Roma și București de prof. dr. Ion Dumitriu Snagov (*Magazin istoric*, nr. 1/1996, 5/1997).

Prezent la sesiune, am avut prilejul să asist și la lansarea lucrării în trei volume *Inocențiu Micu Klein. Exilul la Roma, 1745-1768*, studiu, selecția și transcrierea documentelor, aparat critic de Francisc Pall, cuvânt înainte de Î.P.S. Lucian Mureșan, prefață de Pompiliu Teodor, ediție îngrijită și indice de Ladislav Gyémánt publicată de Centrul de Studii Transilvane și Fundația Culturală Română, cu sprijinul Băncii Naționale a României și al Departamentului Informațiilor Publice din cadrul Guvernului României.

Este o lucrare de sistematică reconstituire și complexă documentare asupra acțiunii și soartei episcopului care a marcat un capitol important din istoria bisericii greco-catolice de la mijlocul sec. XVIII.

În imagine: medalia bătută cu prilejul ceremoniilor de la Blaj din 16-19 octombrie 1997.

I. LĂCUSTĂ

STAREA DE FAPT (III)

Dacă starea modulelor se arată a fi aceea din rapoartele tehnice și științifice menționate în numerele 12/1997 și 1/1998, să vedem acum care este starea tehnică a stâlpului central și, în consecință, ce punct de vedere se cere adoptat, la avizul specialiștilor, de către Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși și, în final, ce hotărâște Comisia Națională a Monumentelor Istorice, singurul organism abilitat prin lege să dea aprobări în domeniul restaurării monumentelor de artă din România.

Stâlpul central are rolul de asigurare a rezistenței și stabilității *Coloanei fără Sfârșit*, precum și acela de centrare a modulelor pentru o așezare corectă pe suprafețele relativ mici de contact dintre ele. De asemenea, el a realizat solidarizarea ansamblului stâlp-module prin intermediul unor pene din oțel moale sudate pe stâlp în dreptul fiecărei suprafețe de separare dintre module și care, pe o lungime de până la 10% din conturul stâlpului, închideau spațiul dintre acesta și module.

Soluția constructivă a asigurat creșterea rigidității de la vârf către baza *Coloanei*. Secțiunea aleasă pentru stâlp are forma pătrată cu latura de 380 mm... 420 mm și este realizată cu patru profile cornier de 130 x 130 x 16 mm la partea superioară și 150 x 150 x 18 mm la partea inferioară, solidarizate cu plăcuțe în treimea superioară și cu platbande de 12 x 380 mm și 20 x 380 mm în treimile inferioare. Asamblarea pieselor s-a făcut în soluție mixtă: sudare-nituire și strângere cu suruburi.

Materialul stâlpului este un oțel nealiat de rezistență scăzută de tipul oțelului Fe 360 B(OL37) conform SR EN 10025-91 „Produse laminate la cald din oțeluri de construcție nealiate”. După cum au ilustrat numeroase analize și studii efectuate în ultimii ani de către specialiști români și străini dintre cei mai competenți, stâlpul este afectat de procese de coroziune care se dezvoltă progresiv pe măsura apropierii de bază, mai ales începând cu modulul 10. Din observarea suprafețelor

exterioare ale stâlpului rezultă că degradările prin coroziune au determinat reducerea grosimii pieselor (secțiunii transversale de la baza stâlpului – secțiunea care asigură rezistența), stabilitatea și durabilitatea *Coloanei* – cu cca 10%, ceea ce a condus la reducerea capacității portante inițiale a stâlpului cu cca 9%. Reducerea capacității portante este, în fapt, mai puternică datorită degradărilor prin coroziune și a suprafețelor interioare ale stâlpului.

Secțiunea de tip cheson a stâlpului central, precum și suprapunerea pieselor din componența secțiunii, nu permit curățarea și protejarea anticorozivă a suprafețelor interioare și a suprafețelor de suprapunere între piese.

Încărcările asupra *Coloanei*, evaluate prin calcul conform reglementărilor tehnice actuale (românești, europene, canadiene, americane) conduc la intensități ale tensiunilor maxime efective în secțiunea de bază a stâlpului *mai mari decât valorile admise în normele românești*, chiar în situația secțiunii inițiale neslăbite prin coroziune. Evident, reducerea de capacitate portantă determinată de degradările puternice prin coroziune face ca, în fapt, depășirile valorilor admise în normele românești să fie considerabil mai mari.

În condițiile precizate mai sus, rezistența, stabilitatea și durabilitatea stâlpului și, deci, a *Coloanei nu mai pot fi asigurate în viitor*.

Se impune așadar înlocuirea stâlpului degradat cu un stâlp nou, ale cărui performanțe să fie compatibile cu cerințele actuale specifice.

Vom urmări în continuare punctele de vedere științifice și tehnice care conduc la realizarea proiectului general de restaurare a *Coloanei fără Sfârșit* elaborat de Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși pe baza studiilor ce se desfășoară de mulți ani și a soluțiilor institutelor de specialitate și a experților prevăzuți în ordinul comun al Ministerului culturii și al Ministerului cercetării și tehnologiei.

La sfârșitul anilor '60 priveam fascinat piesele din expoziția de artă precolumbiană deschisă în Sala Dalles. Mă întrebam cine fuseseră creatorii acestor obiecte și cum reușiseră ei să sintetizeze amintirea unei lumi extraterestre și măreția marilor civilizații antice ale lumii noastre.

Nu bănuiam atunci că răspunsul la această întrebare era adânc îngropat în pădurile virgine, nisipurile fierbinți ale continentului sud-american și în arhivele Hispaniei conchistadorilor. Nu îmi dădeam seama de dimensiunile tragice dispariției a civilizației precolumbiene și de amploarea holocaustului ce lichidase o civilizație înfloritoare, văduvindu-i pe supraviețuitori de lumea lor spirituală. Nu știam nici că, după multe decenii, asupra culturii precolumbiene și istoriei oamenilor care o creaseră vor persista atât de multe necunoscute și atâtea întrebări, ce își așteaptă și astăzi răspunsul.

Mult așteptatul Șarpe cu Pene

În conștiința tuturor popoarelor precolumbiene s-a păstrat vie credința lăsată de strămoși că „toți cei ce trăiau pe acel pământ au fost străini, veniți din locuri foarte îndepărtate”. „Din apus am venit noi la Tulan, din partea cealaltă a

Opinii

ENIGME PRECOLUMBIENE

Dr. ANNA EVA BUDURA

Fiecare descoperire arheologică indică o pistă posibilă pentru dezlegarea enigmelor. Mulți nu se sfîșesc să atribuie operele precolumbiene locuitorilor Atlanticidei și, de ce nu, trecerii extraterestriilor prin acea regiune. Într-un sens, toți au dreptate, deoarece populația și civilizația Americii Latine se dovedesc a fi sinteze ale neamurilor și culturilor continentelor.

Dar în ce fel s-a realizat această sinteză în privința locuitorilor? Sunt ei autohtoni sau rezultatul unor migrațiuni? Și dacă se admite posibilitatea migrațiunii, care este zona lor de obârșie? Cine au fost creatorii operelor megalitice ridicate în zona locuită de olmeci, în secolul XII î.e.n.? Cum pot fi explicate asemănările surprinzătoare între arta acestora și cea din timpul dinastiei Shang a Chinei antice? De unde provin straniile corespondențe dintre unele aspecte ale culturii maya și cele ale Egiptului antic? Iată doar câteva întrebări încă fără răspuns.

mării”, notează în *Memorialul* său Francesco H. Arona despre strămoșii săi mayași. Chiar azi locuitorii băștinași ai Mexicului recunosc și se mândresc cu obârșia lor asiatică, în general, și cu cea chineză, în particular.

Miticol zeu martir al toltecilor, Quatzelcoatl (Șarpele cu Pene), cel cu părul blond și pielea albă, a fost adus de apele mării, pentru a

însăuna o eră de pace și înțelegeră. După dispariția sa supușii lui scrutau încrezător întinderile Oceanului Pacific, așteptând întoarcerea promisă.

Dar dincolo de legende și credințe, fizionomia amerindienilor indică cercetătorului în mod indubitabil obârșia din platoul asiatic. Pigmentul pielii lor, culoarea părului, forma ochilor (cu-

Decalc de pe un vas ritual din bronz, datat din timpul dinastiei Shang

noscutul ochi mongolic), morfologia feței cu pomeții ridicați, prezența petei mongole în zona sacră, toate sunt identice cu cele ale neamurilor ce au trăit în antichitate și populează încă Tibetul, China de nord și nord-est, Siberia, Mongolia, Japonia și Coreea.

Tuturor acestora li se adaugă rezultatele unor cercetări recente, ce au constatat asemănări din punct de vedere lingvistic între locuitorii celor două continente. De pildă, între limba quechua, vorbită în Imperiul incas, și familia limbilor turcice, vorbite de etniile din nord-estul Chinei, inclusiv de manciuri, care au ocupat tronul Imperiului chinez timp de 267 de ani, au fost evidențiate asemănări certe, atât de către savanți europeni, cât și de cei chinezi.

Același lucru s-a constatat și în privința limbii maya și limbii chineze, grupurile de limbi na-ene și cele de limbi sino-tibetane, constatări care au determinat pe unii filologi să considere justificată includerea limbilor popoarelor precolumbiene în familia limbilor sino-tibetane.

Hispanistul Darie Novăceanu opinează că descendența omului pe continentul american „trebuie căutată în platforma asiatică, și nu din motivul unor coincidențe stranii, ci din temeiul științific al izvoarelor migrației identificate în această platformă”. Deoarece „sunt atât de multe elemente care se suprapun, încât nimeni nu mai crede azi în paralelisme sau coincidențe”.

Din Australia în Tara de Foc

Dar cum s-a realizat această migrație în condițiile neoliticului? — se întreabă cei ce se îndoiesc de această teză.

Cu 25 000 ani în urmă, după cea de-a patra glaciațiune, strămoșii amerindienilor — paleo-siberieni —, călți de asprile climatului arctic, inventivi și hotărâți să supraviețuiască, înarmați cu unelte de piatră, au înfruntat gheturile și,

urmărind vântul, au trecut pe continentul american prin strâmtoarea Bering, atunci un adevărat pod între Siberia și Alaska. Secole după secole, valuri succesive de populații asiatice din nord-estul Chinei urmau această rută, apoi cea de-a lungul insulelor Aleutine, iar, mai târziu, ajutați de curenții maritimi, ruta ce traversa Pacificul,

cele ale culturii Longshan și Dawenkou din provincia Shandong, de pe coastele estice ale Chinei de nord-est, și cu cca 4 000 de ani în urmă de prezența în Mexic și Peru a obiectelor de cult și uz cotidian din ceramică, cu elemente decorative identice cu cele din timpul dinastiei Shang (sec. XVII-XI î.e.n.).

În urma acestei emigrări masive, populațiile asiatice au ajuns să joace, atât prin numărul lor, cât și prin spiritualitatea și gradul lor de civilizație, cel mai important rol în configurația viitoarelor lumi din America. Din substratul primar de origine asiatică al omului precolumbian, prin metisaj repetat, prin încrucișare de sânge, de geografii spirituale, de obiceiuri și tradiții, în același spațiu fizic, au răsarit noi limbi, noi civilizații, noi oameni.

De aici decurge firesc întrebarea: cu ce neamuri și semănții s-a consumat metisajul. În acest sens, s-a acceptat existența unei rute de migrare prin Polul Sud unde, cu 6 000 de ani în urmă, grupuri-grupuri de neamuri băștinașe ale Australiei, dând dovadă de o rezistență miraculoasă la frig, au traversat Pacificul și s-au așezat în extremitatea australă a continentului american, în Țara de Foc. Cercetările asupra craniilor patagoneze și constatarea prezenței unui tip platodolicocefal — un chip alungit, cu frunte îngustă, bărbie puternică și proeminențe deasupra orbitelor, foarte asemănător cu tipul australian — o dovedesc. Studiile efectuate în rândul populațiilor *ona* și *con* din Țara de Foc au confirmat aceste caracteristici apropiate cu tipul australian și au fost coroborate cu rezultatele investigațiilor în ce privește analiza grupului sanguin, a limbii, religiei, obiceiurilor și tradițiilor, precum și a uneltelor de lucru folosite de ambele etnii.

O altă rută de migrare spre continentul american a fost identificată prin centrul Oceanului Pacific unde, după toate aparențele, cu 4 000 de ani în urmă, etnii ale Oceaniei — polinezieni și negrozii

图1 7000年前的河姆渡木船

图2 仰光西水船模型

图3 仰光西水船模型

图4 仰光西水船模型

图5 仰光西水船模型

张其成《船模图》

Văsele Împăratului Galben, având o vechime de 7 000 ani, au fost descoperite în situl arheologic Hemu; câteva replici miniaturale ale unor ambarcațiuni din timpul dinastiei Han (206 î.e.n.-220 e.n.)

îndreptându-se spre sud, în căutarea unor condiții mai prielnice de trai.

Cu 20 000 de ani în urmă, prezența lor este semnalată în Mexicul central, cu 13 000 de ani în urmă — în ținutul Peru de azi, iar către anul 7 000 — în Chile. Traseul migrațiilor ulterioare poate fi identificat cu 6 000 de ani în urmă de prezența, în siturile arheologice din Coreea, Japonia, America de Nord și Centrală, a uneltelor de piatră șlefuită cu măiestrie și a pieselor de ceramică neagră și cenușie, cu elemente decorative identice (sau asemănătoare) cu

— folosindu-se de curentul ecuatorial, au biruit, în ambarcațiunile lor arhaice, așa cum a dovedit Heyerdahl, distanțele ce le-au despărțit de țărmurile Lumii Noi. Ei au adus în noul habitat modul de viață, credința și spiritualitatea lor. Măsurătorile antropometrice, completate cu analizele sanguine și identificarea unor instrumente, piese de îmbrăcăminte, ambarcațiuni comune au confirmat înruditarea populației Oceaniei cu tipul Logoa-Santa, diseminat pe o întindere uriașă, din California și până în Brazilia și Peru.

Împăratul Galben face vâsle

Pe lângă aceste neamuri, pe continentul sud-american s-a constatat prezența pe o întindere apreciabilă a elementului alb. Fapt întărit de legenda toltecă a Șarpei lui Pene, mai înainte amintită. Acest personaj mitic, ce avea o piele albă, o barbă bogată și părul blond, corespunde caracteristicilor tipului caucazian. Din nefericire, aztecii l-au luat drept zeul mult așteptat pe conchistadorul Cortez, a cărui înfățișare corespundea întru totul cu cel știut de ei a fi al lui Quatzelcoatl. Aceste populații de tip caucazian au migrat din zona asiatică tot prin strâmtoarea Bering.

Prezența lor a fost reținută în cronicile Chinei antice sub numele de Wu-sun, în zonele Turkestanului, Armeniei, Siberiei de azi. Populațiile de acest tip pot fi localizate și în India și chiar în Japonia de azi. Unii cercetători nu exclud prezența vikingilor în unele zone ale continentului american, dar cu efecte minore asupra populației locale.

Statuetă din vremea dinastiei Shang, aflată în mormântul reginei Fu Hao

Se desprinde ușor concluzia că popularea Lumii Noi s-a realizat cel puțin din trei mari izvoare, fiecare venind din altă direcție, din alt timp și având altă durată. Neamurile, semințiile contopite într-un nou tip etnic, dominat de elementul asiatic, respectiv chinez, au transformat acest continent într-un nod de convergență a civilizațiilor euroasiatice, pacifice și australiene și au dat naștere unei noi civilizații: enigmatice civilizații precolumbiene cu pulsațiile

sale surprinzătoare, întrupate în culturile olmecă, mayașă, aztecă, toltecă, incașă, nazca și chimu.

Cercetătorii chinezi prezintă în ultimii ani dovezi materiale și scrise cu privire la posibilitatea traversării Pacificului de către oameni întreprinzători ai Chinei preistorice și antice, fapt întărit și de expertiza pentru identificarea elementelor civilizației chineze în componența culturilor consecutive ale celei precolumbiene.

Cu o linie de coastă lungă de 30 000 km, cu râurile sale navigabile, China nu putea să nu se plaseze printre primele neamuri constructoare de mijloace de navigație, opinează istoricii chinezi, respingând părerea unor sinologi care neagă puterea și curajul strămoșilor lor de a înfrunta apele mării și fi prezintă doar ca pe niște agricultori lipiți de glie.

Ei aduc drept mărturie preocuparea legendarului Împărat Galben, consemnată în *Yijing* (Cartea metamorfozelor)¹ de a fi „scobit copaci pentru a-i face luntre și de a fi netezit bărne pentru a le face vâsle”. Aserțiunea a fost confirmată de descoperirea în situl arheologic de la Hemutu (provincia Zhejiang) a șase pirogi și tesle de piatră datate a fi vechi de 6 000-7 000 ani. Apoi săpăturile în așezările epocii Xia (2221-1760 î.e.n.), ce au adus la suprafață

unelte din bronz ale dulgherilor: dălți, ferăstraie, compasuri, distanțieri, e-chere, tot atâtea dovezi ale capacității meșterilor de a produce scânduri și din ele, prin îmbinare, bărci cu vâsle și cârme, îndeletnicire reflectată atât de veridic și în scrierea

Grup statuar descoperit în La Venta și numit „Adunarea înțeleptilor”

¹ Una dintre cărțile de căpătâi ale Chinei antice. Carte de divinație și de filosofie incipientă, scrisă în timpul dinastiei Yin Shang și Zhou.

pictografică și hieroglifică chineza, incizată pe carapace de broască testoașă și oase de divinație.

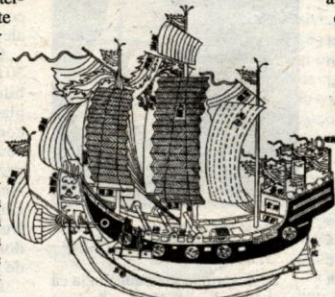
Istoricii chinezi evidențiază că așa cum au reținut documentele scrise, fondatorul dinastiei Shang (1766-1122 î.e.n.) Xie, originar din zona coastelor de nord-est a Chinei, a fost, asemenea strămoșilor săi, un navigator neînfricat și îndemânat, calități ce l-au determinat pe Marele Yu¹ să-i solicite ajutorul în stăvirea puhoaielor și sistematizarea cursurilor râurilor.

„Aerul” chinezesc al olmecilor

Prezența în necropolele date din această perioadă a carapacelor de broască testoașă uriașă, a scoicilor uriașe, a scheletelor de balene și alte animale mari provenite din Pacific constituie tot atâtea dovezi, după părerea istoricilor chinezi, că ieșirea în largul mării, apoi în Oceanul Pacific constituia înțelepciune cotidiană ale locuitorilor de pe malul mării, cu atât mai mult cu cât ei dispuneau de un calendar ce avea notate ciclicitatea și direcția musonilor, a vânturilor și a curenților, perioadele favorabile navigației.

Bazându-se pe faptele istorice, specialiștii chinezi se simt îndreptățiți să considere plauzibilă ipoteza conform căreia în momentele critice ale dinastiei Shang, cum a fost, de pildă, anul 1401 î.e.n., când Pangu a mutat capitala la Yin, nemulțumirii față de casa domnitoare să se fi îmbarcat, împreună cu familiile, sclavii și clienții lor, în joncile ancorate pe Râul Galben și să se fi îndreptat spre răsărit în căutarea unor țărmuri a căror existență o simțeau, o intuiau, ca urmare a experienței lor de navigatori, dar și datorită chemării strămoșilor lor plecați valuri-valuri, milenii după milenii în aceea direcție. Ei și mulți alții care

au părăsit China, după căderea tragică a dinastiei Shang, constituie primul mare exod de substanță al civilizației chineze. Ei ar fi putut fi cei sub a căror înfrărire „cultura mamă” precolumbiană, cea olmecă, să fi tășnit în toată splendoarea unicității ei, fără să fi avut aparent antecedente locale. Cum altfel s-ar putea explica acel „aer”

Joncă oceanică; după o gravură din secolul XVIII

chinezesc caracteristic epocii Shang, pe care operele de artă olmecă îl degajă, „aer” care a șocat la prima vedere pe toți cercetătorii, determinându-i să le catalogheze drept chinezești?

Grupul de statuete descoperite în anul 1955 la La Venta (Golful Mexic), sub straturi consecutive de nisip alb, maro și roșu (ce amintesc de o practică des folosită în China antică), veche de peste 3 000 de ani, aduce argumente credibile în favoarea ipotezei de mai sus. Considerată la început de proveniență chineză, în prezent olmecă, aceasta înfățișează o „întrunire a înțeleptilor” dintr-o comunitate. Cea mai înaltă figurină de gresie roșie (culoare rezervată în China antică înalților demnitari) este flancată de două figurine din jad albastru și este înconjurată de alte 12 înalte de 15 cm din jad verde-gri, lustruite elaborat. Alături de aceste statuete au fost găsite și un număr de șase lame cu semne incizate pe ele, asemănătoare cu tabletele votive din templele chinezești, închinute memoriei strămoșilor.

Profesorul Chen Hanping, specialist în scrierea antică chineză (*jiaguwen*) a reușit să identifice înțelesul unui grup de cinci semne: „domnitorul și șefii triburilor au pus bazele regatului”. Text ce pare a explica momentul solemn pe care l-a eternizat grupul de statuete. Profesorul Chen și-a mai exprimat părerea în legătură cu alte 146 de glife prezentate lui, dintre acestea identificând 143, ca „fiind posibil de origine chineză”.

Lor li se adaugă dezlegarea misterului ce învăluia de secole Munții de Răsărit, descriși cu meticulozitate în lucrarea de căpătai a antichității chineze, *Shanhaijing* (Cartea munților și mărilor)².

În această carte o pondere însemnată ocupa volumul *Wuzangshanjing* (Cartea celor cinci munți), pe scurt *Cartea munților*, în care sunt înfățișați Munții din est, vest, nord, sud și cei centrali, așezarea lor, distanțele exacte dintre masivii ce li compun, apele ce izvorăsc din aceștia, fauna și flora regiunilor. Toți munții au putut fi identificați pe teritoriul Chinei și s-a putut constata exactitatea uimitoare a măsurătorilor, cu excepția Munților de Răsărit. Aceștia nu au putut fi identificați pe teritoriul Chinei. Și cum în *Cartea munților și mărilor* fantezia, supranaturalul deseori se amestecă cu crudiția științifică, exegeții au renunțat la căutarea lor, catalogând cele descrise „rod al fanteziei”.

În căutarea elixirului vieții?

Dar o sinoloagă din Statele Unite ale Americii, dr. Henrieta Moci, după studierea *Cărții Munților de Răsărit*, a reușit să iden-

² Ea a fost elaborată începând din timpul dinastiei Zhou de răsărit (sec. VI-V î.e.n.) și până la începutul dinastiei Han (206 î.e.n.-220 e.n.) de autori necunoscuți. Constituie o sinteză a cunoștințelor acumulate în antichitatea chineză în domeniul geografiei, medicinei șamaniste, etnografiei, mitologiei și încorporează primul tratat de minierologie din lume.

¹ Figură legendară a Chinei antice, fondatorul dinastiei Xia. A domnit între anii 2205-2197 î.e.n.

tifice cele înfățișate acolo... pe continentul american. Luați prin surprindere, unii exegeți ai *Cărții munților* au respins ipoteza, dar alții au fost stimulați în largirea activității de cercetare și s-au aplecat cu și mai mare îndărjire asupra documentelor istorice ale antichității chineze. Iată doar câteva din constatările lor: cronicile, începând cu cea a dinastiei Shang, amintesc de țări și populații „dincolo de marea cea mare”, „acolo unde sălășluiesc soarele” și neamurile străine Wan; de călătoria „spre est a Marelui Yu, în țara Fumu, din extremitatea răsăriteană, acolo unde iese soarele”, țară ce „se afla la o depărtare de 20 000 de li (10 000 km)” de China. Confucius a explicat discipolilor săi că „descendenții Împăratului Galben se află la nord, până la Youling (Necropola sufletelor, în partea estică a Republicii Mongole de azi), în sud până la Jiaozhi (regiunea la nord-vest de Hanoi, Republica Democratăică Vietnam), în vest până la Liusha (Nisipurile mișcătoare, în provincia Xinjiang, Republica Populară Chineză) și în răsărit până la Fumu” (Fusang, Țara hibiscușilor uriași, care se află la 20 000 de li depărtare de China și se consideră a fi în partea vestică a Americii Centrale).

Cercetătorii socotesc că în procesul de unificare a Chinei s-a realizat o dezvoltare spectaculoasă a mijloacelor de navigație, ceea ce a permis împăratului ctitor al dinastiei Qin (259-210 î.e.n. *Magazin istoric*, nr. 10/1987) să se angajeze în lansarea unor planuri îndrăznețe și în privința extinderii dominației sale dincolo de Pacific. Intellectual erudit, bun cunoscător al cărților clasice, el nu putea să nu dispună de numeroase informații cu privire la existența tărămurilor răsăritene. Așa că a acceptat acordarea unei importante sume pentru pregătirea unei flote impresionante și s-a îngrijit personal de echiparea ei cu toate cele necesare (unelte agricole și mește-

sugărești, dulgheri, constructori și turnători în bronz, plante medicinale și cereale), precum și de alegerea celor 3 000 de tineri și tinere care urmau să întreprindă marea călătorie. Scopul enunțat al acesteia a fost procurarea leacului nemuririi din Cei trei munți sacri.

Azi sunt cercetători chinezi care pun la îndoială faptul că un

Vas ritual din bronz pentru vin (dinastia Shang)

vizionar și un strateg de talia lui Qinshihuang ar fi putut să întreprindă o acțiune de asemenea anvergură doar pentru procurarea elixirului vieții, cu atât mai mult cu cât nu credea în nemurire. Ei opinează că el ar fi urmărit extinderea relațiilor imperiului proaspăt întemeiat, de a cărui măreție și viitor era convins.

În anul 210 î.e.n., flota formată din câteva zeci de jonci oceanice au ridicat ancora dintr-un port din provincia Shandong și s-a pierdut în zare.

Între anii 110-89 î.e.n. un alt vizionar al istoriei chineze, împăratul Wu al dinastiei Han (156-87 î.e.n.), a fost preocupat de organizarea unei flote și mai impresionante, cu aceeași destinație – Cei trei munți sacri de peste mări. De data aceasta a fost vorba despre expedierea a 6 000 de tineri și tinere, împreună cu meșteșugari

iscușiți și produse ale marelui și puternicului imperiu Han. Istoricii chinezi presupun că după ce i-a înfrânt pe xiongnu (presupuiți strămoși ai hunilor) și a deschis Drumul mătăsii spre vest, a lărgit portul Panyu (portul Guangzhou-Canton de azi) și altele și a inaugurat Drumul mătăsii pe mare prin Oceanul Indian, a reglementat relațiile cu Japonia și Coreea, împăratul Wu a intenționat să croiască un Drum al mătăsii și în zona Pacificului.

Soarta acestor flote constituie subiectul multor dezbateri, se aduc argumente pro și contra însemnărilor din cronici. Ceea ce se știe cu certitudine este că în acea perioadă în Japonia s-a constatat o infuzie simțitoare de civilizație chineză, infuzie ce a determinat o dezvoltare spectaculoasă a agriculturii, meșteșugurilor și farmacopeii nipone. Rămâne încă de dovedit dacă ea s-a datorat acelor tineri și tinere ce au fost imbarcați din inițiativa celor doi mari împărați. Rămâne, de asemenea, deschisă întrebarea: a fost oare epoca de înflorire uimitoare a culturii maya, constatată după plecarea flotelor din China, determinată și de acești supuși ai dinastiei Qin și Han care, duși de curenți și vânturi favorabile, au ajuns în Mexic? Nu ar fi putut oare să sosească – aici și în alte zone ale coastelor vestice ale continentului american – noi și noi valuri de oameni întreprinzători chinezi în epocile următoare, când corăbiile lor perfecționate (care i-au uimit atât de multe pe navigatorii arabi) au dominat mările antichității din Orient? Și nu ar fi putut ei să-și aducă contribuția la apariția surprinzătoare a culturilor precolumbiene, ce s-au succedat aici?

Ipotețic ar fi putut. Dar dovezile concludente ale acestui răspuns se află încă ascunse în arhivele istorice chineze, în apele Oceanului Pacific, în pădurile virgine ale continentului american, în pământul galben al continentului asiatic. ■

Franța primei jumătăți a secolului XIX este traversată de evenimente care o bulversează și o transformă. Ca într-un tumult nesfârșit, aventurii napoleoneene îi urmează restaurația monarhiei în 1815, revoluția din iulie 1830 și instaurarea domniei lui Ludovic-Filip, revoluția din 1848 cea de a II-a Republică și Imperiul lui Napoleon III.

În această Franță domină mai mult decât oricând puterea banului, care scoate la suprafață ipocrizia, viciile și moravurile de tot felul, căci „banul e însăși viața“, după cum spunea un personaj balzacian. În acest peisaj evoluează eroul nostru, Charles-Auguste de Morny, un personaj istoric, literar, o figură originală și misterioasă, plină de ambiguități și controversă. El poate fi considerat un prototip al epocii; dandy inteligent, afacerist și imoral, lipsit de scrupule și cinic.

ISTORII GALANTE

Între femei, afaceri și politică,

tumultuoasa viață a lui Charles-Auguste de Morny

MIRELA DANIELA TÂRNAȘ

Până și data nașterii sale este învăluită în mister: după unii autori, s-ar fi născut la 17 septembrie 1811, după alții la 21 sau 23 octombrie 1811. Actul de stare civilă este fals. Singur prenumele copilului amintește de adevăratul tată, generalul Charles de Flahaut, el însuși născut dintr-un amor ilegitim, între Talleyrand și Adelaide de Flahaut. În urma legăturii dintre Charles de Flahaut și regina Hortensia a Olandei (între altele fie spus, aceasta era fiica din prima căsătorie a împărătesei Joséphine), se va naște Charles-Auguste-Louis-Joseph Demorny. Așadar, iată-l pe micuțul Charles-Auguste înrudit cu Ludovic Napoleon Bonaparte, viitorul Napoleon III, fiul re-

ginei Hortensia și al regelui Ludovic al Olandei, frate cu Napoleon I.

**leșit din mâinile
bunicii**

Cea care l-a educat și format pe copil a fost bunica din partea tatălui: Adelaide de Souza-Flahaut, văduva contelui de Flahaut și soția baronului de Souza, ambasadorul Portugaliei la Paris. Treptat, tânărul ajunge un gentilom amabil și sceptic, iar din Auguste Demorny devine M. de Morny, apoi conte de Morny.

După ce a cochetat cu cariera militară, față de care nu a simțit nici o înclinație, în 1836, la

25 de ani, o cunoaște pe frumoasa contesă Françoise-Zoe Mathilde Le Hon – Fanny pentru apropiați. Soție a ambadorului Belgiei și fiică a bancherului Mosselman, o femeie frumoasă cu ochii albaștri și păr de aur, cum o descria Balzac, ea va influența covârșitor personalitatea și viața lui Morny. Cu câțiva ani mai în vârstă decât el, Fanny avea să-l transforme într-un afacerist lipsit de scrupule.

Ea posedă un simț foarte dezvoltat al afacerilor, fiind expertă în arta speculațiilor financiare, în care avea să-l inițieze și pe Morny. Cei doi parteneri se vor orienta, sub influența bancherului Delessert, spre ...sfecla de zahăr. Au început prin a cumpăra o rafinărie la Bourbon, în Auvergne. Fanny a investit în această rafinărie și succesul a fost total. Încântat, abilul Morny este acaparat de lumea afacerilor. Creditul Mobiliar și Banca de Emisiune s-au impus ca urmare a creației sale. Mai mult, Grand Central îi favorizează dezvoltarea căilor ferate în Auvergne. Datorită afacerilor pe care le are în zonă, Morny realizează necesitatea dezvoltării căilor ferate. Exemplele pot continua, dar un lucru este cert: Morny s-a bucurat de reușite în domeniul afacerilor, ceea ce i-a permis și accesul la o carieră politică.

Auvergne devine fieful său și cum succesul în afaceri nu-i mai era suficient, se hotărăște să dea lovitură și în politică. Astfel, în 1842, solicită votul corpului electoral. Alegerea sa a fost glorioasă și, la 31 de ani, Morny este deputat de Puy-de-Dome (până în 1847).

După debarcarea monarhiei din iulie, la îndemnul tatălui, Morny se alătură fratelui său, Ludovic Napoleon Bonaparte, și, după instaurarea celei de-a II-a Republici, susține alegerea acestuia ca președinte.

Membru al Adunării Legislative, el se remarcă cu prisosință la 2 decembrie 1851. Știe să prindă momentul și să devină – așa cum consideră o serie de autori – artizanul loviturii de stat. Ministru de interne, pregătește plebiscitul pentru alegerile legislative din 1852.

În cariera politică, Morny dă dovadă de o mare putere de adaptare. Dacă la început s-a dovedit un susținător al regimului autoritar instituit de Napoleon II, în 1852, ca deputat pentru două circumscripții din departamentul Puy-de-Dome și, în 1854, ca președinte al Corpurilor Legislative, ulterior s-a transformat într-unul din susținătorii liberalizării regimului. În 1861 pune bazele unui vast proiect de reforme: dreptul de întrunire, acordarea de noi drepturi Corpurilor Legislative, dreptul de interpelare, responsabilitatea guvernului în fața Camerei etc.

Fanny, la un pas de scandal

Meritele sale vor fi recompensate cu Marea Cruce a Legiunii de Onoare, cu care Morny nu pierdea niciodată ocazia să se afișeze, așa cum își afișa și iubirile. Pe vremea când era președintele Corpurilor Legislative, la o fastuoasă recepție dată la Hotelul Lassay, el sosește arborând înalta distincție, surzător și superb, întâmpinat fiind de Ludovica, o încântătoare și impunătoare poloneză, soția lui Ernest Feydeau, căreia avea să-i ofere numeroase cadouri scumpe și chiar loja sa la operă. Ludovica avea un copil, Georges, ce semăna leit cu Morny. Și la fel ca tatăl său natural, Georges Feydeau, viitorul autor dramatic, avea trei pasiuni: pictura, femeile, vodevilul.

Printre numeroasele sale amante s-a numărat și Alice Ozy, actriță celebră pentru frumusețea sa ca și pentru amănții ei: ducele d'Aumale, Victor Hugo și fiul său Charles, Alphonse Daudet.

În 1856 se naște un nou Morny: ambasadorul. El a fost desemnat de împăratul Napoleon III să reprezinte Franța la Curtea din Sankt-Petersburg și să asiste la ceremonia încoronării țarului Alexandru II.

La Palatul Voronțov, sediul Ambasadei franceze, fiul reginei Hortensia s-a instalat ca un mare senior. Ceremonia încoronării a fost somptuoasă, urmată de recepții, unde Morny s-a

Ducele de Morny (p. 80 sus și jos), frumoasa Sofia Trubetzkoi (sus) și malefica Fanny

aflat în centrul atenției. Dincolo de prietenia manifestată de țară și de miniștrii săi, toate femeile s-au arătat dispuse să-și acorde farmecele acestui elegant ambasador. Privirile lui s-au oprit însă asupra unei tinere ce nu avea încă 18 ani. Blondă cu ochii negri, subțire și fină, Sofia Trubetșoi făcea parte dintr-o veche familie moscovită. O simpatie reciprocă s-a transformat rapid în dragoste. Idila celor doi era pigmentată de cancanurile din saloanele nobilimii, unde se șusotea că grațioasa Sofia nu era alta decât fiica țarului defunct. Cum la orizont se proiecta o căsătorie, Napoleon III a aflat și s-a opus, rechemându-și ambasadorul. Morny, foarte îndrăgostit, nu a ținut seama de nimic și s-a căsătorit cu Sofia la 19 ianuarie 1857, la biserica Sfânta Ecaterina din capitala rusă.

Parisul era în fierbere. Pe buzele tuturor se afla întrebarea: cum arăta această tânără rușoică? Fanny Le Hon, stupefiată și furioasă, a amenințat cu un zgomotos scandal. Poliția a forțat ușa turbulentei, care căutase să recurgă la documente compromițătoare. Puterea i-a cumpărat tăcerea, după ce Fanny a pretins șapte milioane și i s-a oferit jumătate.

Liniștea fiind restabilă, Sofia a apărut la brațul soțului său, care reia președinția Corpurilor Legislative. Frumusețea sa obține toate sufragiile. Trufașă, ea afișează un dispreț total față de ceea ce nu este rusesc și nu caută să intre în grațiile împărătesei Eugenia. S-a spus că este o femeie rece, dar Morny era îndrăgostit și indulgența sa nu avea limite.

După întoarcerea din Rusia, viața mondenă l-a acaparat din nou pe Morny, transformându-l în cel mai elegant și mai prestigios dintre parizieni. Era pasionat de cursele de cai și nelipsit de la toate petrecerile. În mar-

tie 1859 organizează un impresionant bal mascat, în stilul epocii lui Ludovic XV, iar în 1862 recepția triumfală de la Auvergne, din timpul călătoriei lui Napoleon III și Eugenie prin țară.

Cea mai mare creație a lui Morny, considerată o capodoperă, a fost însă localitatea Deauville, căreia avea să i se spună Mornyville. S-a lansat chiar o modă, cea a plimbărilor la Deauville. A colaborat cu autori de operetă: Ludovic Halevy și Hector Cremieux, iar compozitorul său preferat a fost Offenbach.

În 1862, contele de Morny devine duce de Morny. Moare în 1865, asupra cauzelor morții fiind emise mai multe ipoteze: o afecțiune a pancreasului, bronșită, excesul de afrodiziace. Important este că Napoleon III a ordonat organizarea de funeralii oficiale, ca o recunoaștere a meritelor celui care i-a fost frate vitreg.

Morny, un voluptuos al puterii de orice fel, un personaj în timpul vieții, nu putea fi neglijat de scriitori și biografi,

care au văzut în el un Machiavelli al alegerilor aranjate, un Genghis-Han al cupei de vin și al păcatului inițial, un Attila al tâlhăriei elegante. Morny l-a inspirat pe Balzac, pentru personajul cinicului dandy Marsay din faimoasa *Comedie umană*. Nici nu era greu, căci el întrunea toate trăsăturile unui personaj balzacian: arivist, misterios, inteligent și cinic, întotdeauna elegant și întotdeauna indescifrabil. Alphonse Daudet, care i-a fost secretar în vremea președinției Corpurilor Legislative, a scris *Nababul*, în care îl regăsim pe Morny sub chipul ducelui Mora, lipsit de scrupule, intrigant politic și afacerist. Și cum de la sublim la ridicol nu este decât un pas, Victor Hugo l-a tratat ca pe un „ucigaș”, iar Zola ca pe un „bandit”.

Toate acestea au dus în cele din urmă la nașterea legendei despre una dintre figurile cele mai originale și misterioase ale celui de-al doilea Imperiu. ■

SEFATUL DOMNESC

(Sinogramă: 5 litere)

VENDEȚĂ

Radu STOIANOV

Soluția integralei *Din istoria birului*: H-B-DA-N-CAPITATIA-RAR-RA-P-DAT-CISLA-CEDA-AUS-FINITE-AT-I-TEAMA-AUZAT-ALB-L-EB-TIC-ROB-ORORI-TICNA-NO-RACA-BRICK-SILVO-CO-BI-DAJDII

Soluția jocurilor din numărul trecut:

- p. 81 – CASTRE ÎNTINSE (CA-S-TREI-N/T-ÎN-SE)
– CONSTANTIN CEL MARE (CONSTANT-ÎN-CE-L-M-ARE)

**Trupe
speciale**

ÎN TRE MORGĂ BRITANICĂ ȘI SPIRITUL PRACTIC GERMAN

Spre deosebire de situații istorice anterioare, încheierea primului război mondial nu a dus la dispariția trupelor cu destinație specială. În mai multe țări au izbucnit mișcări cu caracter revoluționar. Pentru a lupta contra lor, puterea politică nu se putea bizui exclusiv (uneori chiar deloc) pe trupele regulate. Apoi, după patru ani de război cum lumea nu mai cunoscuse până atunci, pentru mulți militari readaptarea la condițiile de pace se făcea cu foarte mare dificultate. Dar cel mai mult a contat modificarea produsă în optica șefilor militari, care au înțeles că în condițiile războiului modern unor asemenea unități li se deschideau posibilități nebănuite de utilizare. Moscova, dar mai ales Berlinul și-au însușit cel mai bine această lecție.

Cu piscină și manevre

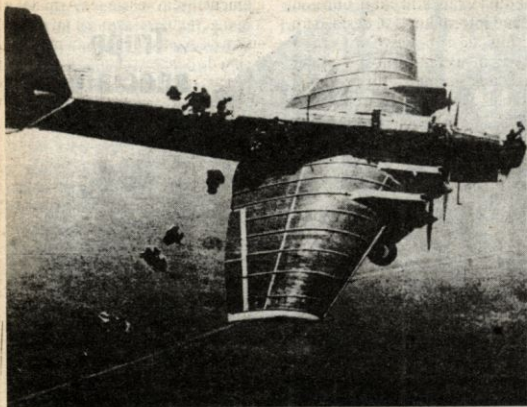
Încă din ultimele luni de război, Germania era o țară în pragul colapsului. După semnarea armistițiului, unitățile armatei au devenit de necontrolat. Guvernul nu se putea bizui pe ele pentru a face față revoluției bolșevice ce avea să zguduie țara și în anul următor. Și atunci a recurs la armate particulare, formate din foști combatanți. Între acestea, un rol aparte a jucat Divizia de Fier. Ea a fost creată în ianuarie 1919, de către maiorul Josef Bischoff, pentru a desfășura acțiuni în Prusia de Est

și Lituania. Membrii ei se considerau urmași ai cavalerilor teutoni chemați să pună stavilă hoardelor slave. Între însemnele teutonice adoptate s-a numărat și crucea gamată sau zvastica, simbol ce avea să facă apoi o tristă carieră.

În primăvara anului 1919, Divizia de Fier a reușit să înăbușe mișcările revoluționare din Lituania, capturând, la 22 mai, orașul Riga. În vară, guvernul de la Berlin a ordonat demobilizarea diviziei, dar Bischoff a refuzat să se supună. În colaborare cu albgardiștii din Rusia, a continuat să

lupte împotriva unităților armatei roșii până la începutul anului 1920, când, în sfârșit, Divizia de Fier s-a întors în Germania.

În luna noiembrie a aceluiași an, Partidul Național-Socialist al Muncitorilor Germani (NSDAP), al cărui lider devenise unul dintre protejații lui Ludendorff, Adolf Hitler, și-a format o „secțiune sportivă”. Rostul ei: să-i apere pe participanții la mitingurile partidului de atacurile comunistilor și să provoace tulburări la întrunirile acestora sau ale altor opozanți. Membrii secțiunii erau recrutați mai ales din rândul

Apogeul manevrelor militare sovietice din 1935: lansarea parașutiștilor

În p. 83: Leibstandarte Adolf Hitler prezintă onorul – München, noiembrie 1933

fostelor trupe de asalt, a Diviziei de Fier și a altor unități similare. Peste un an, în noiembrie 1921, Hitler i-a rebotezat Sturmabteilung (batalioane de asalt), S.A. La început numărau doar 300 de membri, dar în scurtă vreme efectivele lor au sporit mult. După ce a fost eliberat de la Landsberg, unde fusese închis în urma puciului eșuat de la München, din 9 noiembrie 1923, Hitler a creat un nou corp de elită, Schutzstaffel (echipele de protecție) sau S.S. În 1929, comandantul lor a fost numit Heinrich Himmler.

După ce Hitler a devenit cancelar al Germaniei, în ianuarie 1933, el a cerut să se formeze, din efectivele S.S., o unitate specială de gardă. În fruntea ei a fost numit Sepp Dietrich. La 9 noiembrie 1933, când se aniversau zece ani de la puciul de la München, a primit numele de Leibstandarte Adolf Hitler. Era prima unitate care combina o funcție politică cu una militară. În jurul ei aveau să se creeze celebrele Waffen S.S. Criteriile de admitere erau extrem de severe: condiție fizică perfectă, o origine ariană dovedită cu acte, lipsa unor anomalii genetice

probată cu certificate medicale, o adeziune deplină la idealurile național-socialiste. Antrenamentele erau atât de dure, încât jumătate dintre cei admiși inițial abandonau pe parcurs. Pentru aleși, răsplata consta și într-o cazarmă ce oferea condiții deosebite, în inima Berlinului, inclusiv o piscină și un manej.

Leibstandarte marchează încheierea unui ciclu în evoluția trupelor de elită după primul război mondial. Nu mai era o soluție temporară pentru un moment de criză anume, ci o instituție permanentă. Nu i se permitea să depășească o limită numerică, tocmai pentru a-și păstra caracterul de elită. În plus, membrii ei îmbinau rolul de luptători neconvenționali cu cel de luptători pentru o cauză politică.

Casa de modă Göring

În august 1935, guvernul sovietic a invitat câteva sute de ofițeri occidentali pentru a asista la manevrele militare desfășurate în zona Kiev. Moscova proceda pentru prima oară astfel. Scopul urmărit era nu să impresioneze, ci să sperie și el a fost atins pe deplin.

Sub ochii uimiți ai observatorilor străini au trecut mii de tancuri și de camioane cu infanteriști. Creația a mareșalului Tuhacevski, armatele de tancuri l-au impresionat în asemenea măsură pe generalul Heinz Guderian, încât acesta era de părere că un război între Germania și U.R.S.S. nu se putea solda decât cu victoria celei din urmă. Cei prezenți au putut urmări și lansarea simultană a 2 500 parașutiști. U.R.S.S. depășise la acest capitol Occidentul. De altfel, tot sovieticilor le aparțin primele lansări operaționale pe un teatru de luptă. În 1929, armata roșie folosea trupe de parașutiști lansate din avion pentru a veni de hac musulmanilor rebeli din Asia Centrală. NKVD-ul susținuse apoi crearea unor unități de elită, bine antrenate. Stalin însă, care se temea și de noțiunea de elită, a impus crearea unor mari unități. În 1931 exista deja un regiment, care doi ani mai târziu atinsese efectivele unei brigăzi. În 1935, erau trei asemenea brigăzi și statul major al armatei sovietice planuia formarea unor armate aeropurtate.

Nu toți cei prezenți la Kiev au fost însă impresionați de spectacolul oferit. Generalul maior Archibald Wavell, conducătorul delegației britanice, nota că parașutiștii aterizaseră pe o arie foarte mare și că nu reușiseră să se regroupeze complet nici după o oră și jumătate. Pentru el, parașutiștii nu aveau vreun viitor.

Colonelul Kurt Student a plecat cu o altă impresie. El i-a trimis lui Hermann Göring un raport plin de entuziasm despre noua armă. Acesta a realizat că i se oferă șansa de a-și crea un avantaj în lupta permanentă pe care o ducea cu Heinrich Himmler. Putea acum să-și creeze propriul corp de elită. În toamna anului 1935, Göring a obținut acordul lui Hitler pentru a înființa un batalion la Fallschirmjäger (parașutiști). Standardele fixate pentru acceptarea voluntarilor au fost atât de înalte, încât două treimi au fost respinși. Göring a insistat foarte mult pe formarea unui spirit de corp. Între

alte, a participat personal la crearea unei uniforme care să îi individualizeze cât mai mult pe membrii unității.

Conducerea Wehrmacht-ului a reușit însă, în timp, să își impună punctul de vedere; transformând batalionul într-o divizie. Destinația acesteia era să realizeze străpungeri prin sistemele defensive ridicate la granițele lor de către Cehoslovacia și Franța. Comandantul Diviziei 7 aeriene, acum general-maior, Kurt Student, și-a antrenat intens oamenii pentru parașutare în zona sudetă, la 15 septembrie 1938, data fixată de Hitler pentru atacarea Cehoslovaciei. Acordul de la München a amânat declanșarea războiului. Elemente de divizie au fost totuși parașutate în ținutul Sudeților pentru a asigura ocuparea acestuia fără probleme. Peste alte șase luni, parașutiștii ocupau aeroportul din Praga. Sentimentul de frustrare era însă mare pentru că ei se pregătiseră pentru ca totul altceva.

80, cât o armată

O altă unitate de elită creată de germani încă din vreme de pace a fost cea dependentă de Abwehr. De fapt, se poate spune că aceasta – deși mai puțin cunoscută decât S.S. – corespunde cel mai bine noțiunii de unitate cu destinație specială. Ideea i-a aparținut căpitanului von Hippel, un veteran din Schutztruppen, conduse de von Lettow Vorbeck în Africa, în anii primului război mondial (vezi *Magazin istoric*, nr. 1/1998). Acesta fusese numit de șeful serviciului de informații al armatei germane (Abwehr), amiralul Canaris, drept consilier în probleme de gherilă. El a insistat că Germania avea nevoie de unități formate din oameni bine antrenați, capabili să se infiltreze printre liniile inamice înainte de declanșarea unui război sau a unei ofensive pentru a lovi sau captura obiective vitale. Recrutările au început în secret, la începutul anului 1938. Pe lângă cerințele fizice obișnuite, se cerea cunoașterea a cât mai multe limbi străine

și o dezvoltare intelectuală peste medie. Erau antrenați cum să adune informații și să desfășoare acțiuni de sabotaj. Cum era și firesc, în acel an au fost recrutați mai ales germani din regiunea sudetă. După rezolvarea crizei sudete, prioritate au căpătat cei ce locuiau în Silezia și Pomerania. Antrenamentele se desfășurau la Brandenburg am Havel, de unde și numele unității.

Membrii acesteia au fost primii reprezentanți ai elitei armatei germane care au intrat în luptă în cel de al doilea război mondial. În noaptea de 31 august 1939, un grup de 80 militari, conduși de locotenentul Gräbert, îmbrăcați precum muncitorii de la căile ferate poloneze, au trecut granița. În dimineața zilei de 1 septembrie, ei se amestecau cu lucrătorii polonezi din triajul orașului Katowice, care controla traficul din toată partea de sud-vest a Poloniei. Deja, se instalau încărcături explozive ce puteau întârzia, prin distrugerile provocate, înaintarea trupelor germane. Jumătate dintre oamenii locotenentului Gräbert au deschis focul cu arme automate și au aruncat grenade, stârnind o confuzie de nedescris. Ceilalți au început să strige în poloneză ordine contradictorii și îndemnându-i pe muncitori să se urce într-un tren care tocmai pleca. În după-amiaza zilei, echipa locote-

nentului Gräbert preda triajul elementelor avansate ale Armatei a X-a germane. Polonezii nu reușiseră să arunce în aer nici măcar o șină de cale ferată.

Au urmat și alte asemenea operațiuni în care au fost angrenate detașamente Brandenburg, între care cea mai importantă a fost capturarea podului rutier și de cale ferată peste Vistula, de la Demblin. Fluviul era singurul obstacol care amenința să frâneze impetuoasa ofensivă germană. La 8 septembrie, militari îmbrăcați în uniforme ale geniștilor polonezi s-au amestecat printre soldații și civilii care fugeau din calea inamicului. La 10 septembrie au ajuns la podul de la Demblin. Sergentul Kodon s-a îndreptat către comandantul unității care asigura paza podului și i-a spus că avea sarcina să mineze lucrarea de artă. Ofițerul polonez a încercat să verifice veridicitatea ordinului, dar oamenii lui Kodon tăiaseră deja firele de telefon. Drept urmare, a acceptat povestea și s-a alăturat, împreună cu trupa sa, coloanei de refugiați. În acea seară, tancurile germane treceau Vistula.

Al doilea război mondial – cel care a consacrat utilizarea trupelor de elită pe câmpul de luptă – abia începuse. ■

(Va urma)

Adaptare de Dorin MATEI

Septembrie 1939 – trupe S.S. pătrund în orașul polonez Poljnice

MUZEUL

DE 10 CENȚI

BOGDAN BARBU

Muzeele apar în peisajul urban american către sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, oferind publicului șansa de a admira expoziții de animale împăiate sau vii, figuri de ceară, dispozitive mecanice și obiecte rare oferite de marinari sau exploratori. Proprietarii muzeelor erau de obicei oameni pasionați de științe, savanți amatori, care își vedeau împlinit visul de a patrona acest nou tip de instituție, cu rol pur educativ.

În jurul anului 1840, în majoritatea marilor orașe americane exista cel puțin câte un muzeu, dar succesul financiar le ocolea pe multe dintre ele. În încercarea de a-și menține afacerea profitabilă, unii proprietari au început să modifice centrul de greutate al ofertei, dinspre vechea formulă „științific și educațional” către una nouă: „distractiv și amuzant”.

1841 s-a dovedit a fi un punct de răscruce pentru evoluția în direcția creșterii ponderii componentei distractive. În acel an, P.T. Barnum cumpără un muzeu falimentar, aflat pe Broadway, în centrul Manhattanului, și îl modifică radical, propunând new-yorkeșilor noul „American Museum”.

„Spectacolul ciudaților” (freak show) a devenit atracția principală a muzeului. Vizitatorii se înghesuiau să vadă ultimele achiziții ale lui Barnum, cărora li se făcea o publicitate agresivă: seturi de fotografii înfățișând neobișnuitele expozate puteau fi cumpărate la intrarea în muzeu, acolo unde imense panouri publicitare anunțau vedetele serii în cele mai bombastice feluri. „Femeia cu barbă din Suedia”, „Aztecii încă în viață”, „Omul maimuță” sau „Ce-o fi asta” atrăgeau zilnic mii de curioși. De altfel, publicitatea a jucat un rol major în succesul lui Barnum, care a inventat pe seama acestor personaje povești, prezentate sub forma expunerilor științifice, a decorat fațada cu afișe anunțând atracțiile muzeului și a angajat o orchestră care să se producă pe stradă, la intrare.

Succesul afacerii lui Barnum a fost total, iar modelul lui „American Museum” a fost preluat

și răspândit pe întreg teritoriul Statelor Unite. În anii 1880, muzeul de 10 cenți, așa cum a fost numit după taxa de intrare, a devenit în S.U.A. una din principalele forme de amuzament popular.

Deși New York era orașul cu cele mai multe muzee de 10 cenți – aprecierea îi aparține lui Robert Bogdan, autorul cărții *Freak Show* – și în alte orașe (Boston, Chicago, Philadelphia) numărul lor era destul de mare. Unele din ele, precum *Brandenburgh's* din Philadelphia sau *Miracle* din Pittsburgh, își câștigă la rândul lor o faimă națională, rivalizând cu marile muzee din New York.

Perioada de glorie a muzeului de 10 cenți a fost cea cuprinsă între anii 1880-1900, iar curiozitățile umane, așa-numiții „freaks”, au continuat să se afle în centrul ofertei lor de divertisment în toată această perioadă. Descoperirea de „freaks” a devenit o permanentă preocupare pentru proprietarii de muzee și s-au creat chiar rețele de circulație și schimb a curiozităților umane de la un muzeu la altul.

Punerea în scenă a spectacolului curiozităților umane era și ea destul de complexă. Adesea era aleasă o atmosferă exotică, potrivită cu locul de unde se presupunea că ar fi fost capturat exponatul: Africa neagră, ținuturile neexplorate din Borneo sau un harem turcesc. Costumele se doreau și ele în ton cu atmosfera exotică, iar cei

P.T. Barnum

Una dintre atracții

prezenți ca fiind sălbatici periculoși erau legați în lanțuri, ceea ce urmărea emoționarea spectatorilor, dar și siguranța că protecția le este asigurată. Adesea, acești sălbatici ajungeau piesa de rezistență a spectacolului. În anii 1880, un muzeu new-yorkez ajunsese să dea în fiecare zi câte 20 de reprezentații cu „omul cu față de câine”, un bărbat de altfel pașnic a cărui față era complet acoperită cu păr.

Către sfârșitul secolului al XIX-lea, steaua muzeelor de 10 cenți începe să apună. Zonele urbane sărace, precum Bowery din New York, devin adevărate sedii ale jocurilor de noroc și prostituției, iar multe muzee nu se pot ține nici ele departe de practicile ilegale. La aceasta se adaugă diversificarea ofertei de amuzament a marilor orașe, vodevilul, cirul și parcurile de amuzament devenind concurenți din ce în ce mai serioși.

Muzeele de 10 cenți au rămas populare până spre 1910, iar cele care au rezistat perioadei primului război mondial au continuat să funcționeze în sedii mult mai mici decât înainte. Către anii '30, ele au devenit show-uri nomade, cu un oarecare succes în orașele de provincie.

Industria amuzamentului din S.U.A. a continuat însă să valorifice atracția maselor pentru spectacolele cu „freaks”, care au devenit eroi de film. Pat și Patachon, ticăloșii din filmele mute și într-o oarecare măsură chiar Stan și Bran sunt personaje născute din tradiția show-urilor muzeelor, mulți dintre angajații acestora găsim slujbe bine plătite la Hollywood. ■

PENTRU PRIMA OARĂ ÎN ROMÂNIA

Redeschiderea celebrului Athenée-Palace din Capitală (celebru pentru că două cărți ce au făcut vogă în lumea întreagă i-au fost consacrate în anii '40 – *Trilogia Balcanică*, de Olivia Manning, și *Athenée-Palace*, de contesa Waldeck, a căpătat o strălucire aparte la sfârșitul lui octombrie '97. Conferința *International Herald Tribune Invest Summit Romania* a fost găzduită la noul Athenée-Palace Hilton unde s-au întâlnit câteva sute de investitori străini cu conducerea României și cu principalii factori de decizie economică. Președintele, primul ministru, președintele Camerei Deputaților, guvernatorul Băncii Naționale, o serie de miniștri și directori de agenții au dezbătut cu invitații din numeroase țări cele mai bune căi pentru sporirea investițiilor în țara noastră. Socotit cel mai influent cotidian american cu circulație internațională *I.H.T.* a mai organizat asemenea conferințe internaționale în China, Africa de Sud și Polonia, iar în februarie '97 a decis să aleagă România pentru acest schimb de idei la nivel înalt.

Președinții Conferinței au fost domnii Richard McClean, președintele executiv al *I.H.T.*, și James McLeod managerul lui *I.H.T.*

Cei 300 de participanți, sponsori și *I.H.T.*, au suportat toate cheltuielile organizării impecabile a Summitului investitorilor, iar doamna Marina Sturdza a fost timp de câteva luni omniprezentă și neobosită coordonatoare a programului la fața locului.

I-a revenit unui istoric, vechi colaborator al *Magazinului istoric*, fost ambasador al S.U.A. la București și fost congressman, prof. dr. David Funderburk, onoarea de a rosti cuvântul de încheiere a Conferinței cu asigurarea că toți investitorii pot avea încredere în România, pe care a sprijinit-o și o va sprijini cu toate capacitățile sale.

Cred că pe dificilul drum al tranziției românești care face parte din istoria noastră contemporană, conferința *I.H.T. Summit Invest Romania* de la Athenée-Palace Hilton 28-29 octombrie 1997 marchează o dată.

Cristian POPIȘTEANU

BOLEROU SAU BANDA SONORĂ A UNEI EPOCI

În ultimii ani, dansul bolerou a renăscut, dovadă că era ceva mai mult decât o simplă muzică nostalgică și sentimentală. Au apărut noi interpreți vocali, cinematograful îi îmbrățișează melodiile...

Dar și istoria lui prezintă multe aspecte interesante.

Așa cum îl cunoaștem astăzi, boleroul își are originile în Cuba ultimei treimi a secolului XIX. Dar antecedentele lui încă mai fac obiect de discuții. Unii specialiști, ca Iris M. Zavala (1991), nu cred că el ar avea, practic, vreo legătură cu boleroul spaniol. Alții, printre care Natalio Galán (1983), cred că influența celui spaniol este semnificativă.

Boleroul spaniol este un dans cu ritm ternar, însoțit de obicei de sunetul castanietelor și al chitarelor. Originea lui coboară în ultima treime a veacului XVIII, creatorul fiindu-i dansatorul Sebastián Cerezo. Boleroul este legat de cântecul și dansul popular seguidilla, ce aparține folclorului Andaluziei, Castiliei și Valenciei.

Prima referință apărută în Cuba despre acest ritm datează din 1792, când, în luna iulie, *Papel Periódico* din Havana publică următorul anunț: „Program de muzică, și anume: tiranas, boleros, seguidillas. Arie din alte genuri de muzică bisericească și câteva concerte“.

De-a lungul secolului XIX în Cuba, boleroul a înlăturat elementele provenite de la dansul spaniol: castanietele, ritmul și „rotirile“ melodice. A primit influențe „ciacone“, indiene și ale unor componente de ritmuri africane. În 1840, contesa Merlin l-a definit astfel: „sunete melancolice, purtând perfect amprenta țării“. În esență, în această perioadă boleroul și-a pierdut din vechea condiție primordială de dans, pentru a deveni mai ales cântec romantic. Sub acest ultim aspect, el se putea asocia, mai ales tematic, cu texte literare ale modernismului, iar forma – cu „danzón“.

În rezumat, boleroul caraibian ar fi un produs al mai multor influențe. Pe de-o parte, al evoluției în Cuba a boleroului spaniol, de-a lungul veacului XIX, iar pe de alta, al influenței ritmurilor afrocubane și autohtone („danzón“, și habanera, de exemplu) și a muzicii clasic-populare a epocii (tonadilla, operă, cântec napolitan, vals lent). Toate acestea îi vor da o formă și conținuturi proprii, care vor cunoaște, de-a lungul secolului XX, o serie de variațiuni.

Un amestec de „danzón“ și „cântec curtean“

Actualul bolerou latino-american a fost localizat în regiunea orientală (Orientul Cubanez). La sfârșitul secolului, locuitorii din afara razei Santiago de Cuba fredonau melodii, acompaniați

la chitare și instrumente de percuție rudimentare. Laureano Fuentes relatează că în 1893 „existau o mulțime de cântăreți numiți bolerști, care, cu texte absurde, formează uneori cantilene foarte frumoase, alteleori cu reminiscențe ale unei muzici ascultate anterior“.

Acela era un ritm al claselor populare, primii compozitori de

bolerouri fiind, între alții, José „Pepe“ Sánchez, Alberto Wilalón și Sindo Garay. În 1906, Pepe Sánchez, de exemplu, a compus muzica pentru spectacolul de revistă *Triumful boleroului*.

În primul deceniu al secolului nostru, boleroul a ajuns la Havana, unde primul compozitor și cântăreț de renume a fost Miguel

Matamoros, care a format „Trio Matamoros”, grup ce s-a bucurat de mult succes în deceniile următoare. În acel moment boleroul nu era încă pe deplin diferențiat de ritmuri asemănătoare cu ale lui, cum ar fi „danzón”-ul.

Anii '20 („fericiții ani douăzeci”) au dus la răspândirea boleroului în Puerto Rico și Mexic. De prin 1925, în Cuba a devenit „ritmul” la modă. Până la acea dată fusese considerat drept „muzică de barăci” a claselor populare, nedemnă pentru burghezie. Începând din acel moment a înlocuit habanera, care începuse să decadă. Au apărut boleriști ca Ernesto Lecuona, devenit celebru în lumea întreagă mai ales datorită compoziției sale *Siboney*, sau Eliseo Grenet. Din Cuba a ajuns în Puerto Rico, între altele, datorită influenței compozitorului Rafael Hernández, care locuise în insula din Antile. Boleroul mexican și-a avut originea într-un amestec de „danzón” și „cântece curtean”. Augustin Lara a devenit compozitorul cel mai important nu numai în Mexic, ci în toată aria latino-americană.

Anii '30 sunt cei în care boleroul se consolidează pe deplin. Era deja un ritm la modă nu numai în Cuba, ci în întregul arhipelag al Caraibelor. Radioul, cinematograful și fonograful au contribuit mult la răspândirea lui. La aparatele de radio din Caraibe putea fi ascultat mexicanul Pedro Vargas (cântând muzica lui Augustin Lara) sau Toña la Negra interpretând, de exemplu, *Noche de ronda*. La „las velloneras” portoricane (fonografe numite astfel pentru că funcționau cu monede vellón de cinci centime) se ascultau discuri și se dansa pe muzica lui Roberto Cole (celebrul bolero *Olvidame*, de exemplu), sau succese mondiale ca *Aquellos ojos verdes*.

La Lupe, regina de la New York

În anii '40 și '50 boleroul s-a răspândit pe arii geografice îndepărtate de centrul lui originar caribian. Se compunea și se interpreta în toată America latină, în Statele Unite, dar mai ales în Spania, unde boleroul cunoaște acum „la belle époque”. În Chile au apărut cântăreți de renume, cum au fost Lucho Gatica, în Argentina compozitori ca Mario Clavel; în Statele Unite boleroul a fost interpretat de Frank Sinatra, Bing Crosby și Nat King Cole. El s-a amestecat cu alte ritmuri și așa a apărut boleroul mambo, cha-cha-cha sau tropical.

În ciuda răspândirii boleroului pe arii extinse, majoritatea interpreților continuau să provină din triunghiul Cuba, Puerto Rico și Mexic. Anii '40 au fost caracterizați de apariția multor trio-uri, sextete și orchestre, al căror centru era Cuba. Boleroul se dansa (în general, suav și cadentat) în săli de festivități și continua să aibă în radio și, mai ales, în discuri, cea mai mare difuzare. În deceniul anilor '50 a triumfat „bolero-feeling”, în care

interpretarea avea mare greutate. Cântărețul era, în același timp, actor, temele fiind melodrame ce trebuiau interpretate. „Bolero-feeling” s-a generalizat în toată aria geografică a ritmului caribian. Maestrul interpretării lui a fost „Bola de Nieve” („Bulgăre de Zăpadă”), pseudonimul lui Ignacio Villa, autor-actor-interpret al propriilor teme, printre care celebrele *Déjame recordar* (Lasă-mă să-mi amintesc) sau *No siento* (Nu-mi pare rău). Alți interpreți vocali au fost La Lupe, Olga Guillot sau Pedrorito Junco.

Între timp, în Mexic apariția unui nou trio a transformat lumea boleroului. În martie 1944, „Los Panchos” imprimă primul lor disc. Un trio, condus de Chucho Navarro, de curând dispărut, care și-a adoptat numele în onoarea lui Pancho Villa. „Los Panchos” au introdus chitara mică și, cântând pe trei voci în timpi diferiți, au reușit să dea un ton special temelor lor. În anii '50 erau deja considerați clasici. Cine oare n-a dansat *Historia de un amor* (Povestea unei iubiri), *Nostros* (Noi) sau *Toda una vida* (O viață întreagă)?

Anii '60-'70 au presupus o perioadă de stabilitate și o anumită decădere pentru bolero,

Imagini de epocă, mărturie ale pasiunii pentru bolero

când n-a mai fost un ritm la modă. O parte din interpreții vocali și compozitorii din anii '40-'50 și-au continuat cariera. La Lupe, de exemplu, a devenit regina boleroului la New York în anii '60. Dar alte ritmuri au pus stăpânire pe radio, televiziune și cinematograf. Muzica rock și pop a înlăturat, în parte, boleroul, acesta rămânând în domeniul nostalgiei. Au apărut noi compozitori și interpreți, ca Armando Manzanedo, și se mai ascultau teme clasice, însă nu ne mai aflăm într-o epocă de avânt a boleroului. Au existat, totuși, unele încercări de a-l lega de rock, cum a fost cazul grupului „Los Chavales de España”, dar n-au reușit. Un fapt curios fuzionează boleroul cu ritmul pop: grupul Beatles, în perioada de început, înainte de încercările lui originale, a cântat *Bésame mucho*.

Și astfel ajungem, practic, la epoca noastră, în care boleroul a renăscut, împreună cu alte ritmuri latino-americane. Avântul dansurilor de salon a avut o mare importanță în acest sens. Pe de altă parte, textele cântecelor (sentimentale, sfâșietoare, uneori melodramatice) au făcut ca noi generații să-l iubească.

De la Machin la Nat King Cole

Unii autori latino-americani consideră că boleroul folcloric spaniol n-a contribuit la răspândirea în Cuba a ritmului caribian. El apare în Spania în anii '40, introdus de Antonio Lugo Machin, născut în Cuba la începutul secolului. Acesta cânta la clarinet și dorea să se dedice muzicii de operă. Dar în timpul unui turneu la New York a suferit un accident și și-a pierdut vocea de tenor, rămânând cu un timbru răgușit.

Nat King Cole

Începând din acel moment, împreună cu o orchestră din Antile, a pornit într-un turneu prin Europa, care s-a bucurat de un mare succes. Al doilea război mondial l-a surprins la Paris. Orchestra i s-a dizolvat, a rămas fără bani și s-a dus la Barcelona.

De atunci istoria boleroului în Spania se confundă cu biografia lui Machin. Succesul său a fost imens, mai ales în anii '40, când boleroul și cupletul sunt banda sonoră a epocii. E greu să înțelegi povestea sentimentală și cotidiană a spaniolilor din anii patruzeci, fără cântecele lui Machin și ale Conchitei Piquer, când radioul transmitea fără întrerupere *Angelitos negros*, *Madrecita* sau *Dos gardenias*.

Antonio Machin

Dacă în anii '40 Machin fusese cel ce impusese ritmul, în anii '50 a făcut-o Nat King Cole. Influența sa în Spania este deosebită și se extinde și în anii '60. Nat Cole era un excelent pianist de jazz, care începuse să cânte întâmplător. În 1950 a înregistrat primul său disc în spaniolă, *Cole español*, urmat de altele, care conțineau cântece de neuitat, cum ar fi *Piel canela*, *Ansiedad* sau *Quizás, quizás*. Notabil în cazul lui Nat King Cole este că nu cunoștea nici un cuvânt din limba castiliană, trebuia să învețe textul pe de rost, fără să-i cunoască înțelesul.

De-a lungul deceniilor următoare, până la actualul avânt pe care-l cunoaște din nou acest ritm, vechii soliști vocali și-au continuat cariera lor artistică. S-au lansat însă și noi cântăreți, ca Moncho în Catalonia – căruia i-a apărut de curând o înregistrare cu bolerouri în catalană – sau interpreți ocazionali, ca Salomé ori Nuria Feliu.

În anii '80 vor apărea noi interpreți vocali, ca Alberto Pérez sau Ricardo Solfa și grupuri ca *Boleros bengalies*.

La actuala renaștere a boleroului în Cuba a contribuit, între altele, sosirea unor cântăreți ca Paquita la del Barrio sau Chavela Vargas și includerea acestui ritm în benzile sonore ale unor filme ca *Tacones lejanos*, *Kika* de Petro Almondóvar, ori *Tres palabras* de Antonio Giménez-Rico.

Cu siguranță că am omis multe nume și fapte care au configurat evoluția acestui ritm caribian. De exemplu, aspecte din istoria lui cotidiană, atât de bine reflectată de romancierul Guillermo Cabrera Infante în lucrarea sa *Tres tristes tigres*. Boleroul face parte din biografia noastră. Cu toții l-am dansat sau l-am fredonat, chiar dacă „*solamente una vez*” (numai o dată)... ■

Adaptare după Historia y Vida de Ana VĂDEANU

Călătorii ce ajung cu trenul la Roma poposesc în stația Termini, dar puțini știu că locul putea fi socotit cândva un fel de punct terminus al Romei: acolo se aflau în vechime termele lui Dioclețian, întinse pe o suprafață de 150 000 m², capabile să primească în același timp 3 000 de persoane. Ele ocupau întreg spațiul de azi al Pieței Republicii, ansamblului Muzeului Național al Termelor și bisericii Santa Maria dei Angeli. O mare agitație umplea locul unde vizitatorul de azi, coborât ca și mine din tren, își așteaptă taxiul. M-am lăsat în voia imaginației și am văzut vânzătorii de unguente, de sandale sau de băuturi, militari în uniforme, gărzi, străini veniți din toate colțurile lumii, vagabonzi, femei disponibile și bande de tineri gălăgioși, care se apropiu de poarta cea mare a Termelor lui Dioclețian, plăteau un ban îngrijitorului – o nimica toată – și intrau într-un univers de lux și splendoare. Pentru câteva ore se credeau în palatele unor regi. Iar eu am pornit în vara lui 1997 pe urmele relicvelor romane căutând, cu ajutorul descrierilor istorice, să recompun viața termelor de odinioară.

Împăratul Octavian știe ce trebuie

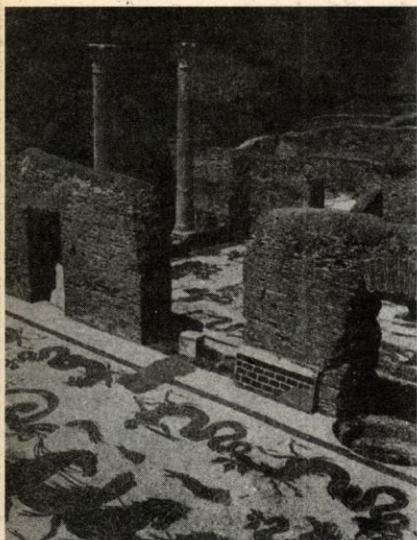
Descendenți ai lui Romulus – și el salvat de ape –, romanilor le-au plăcut întotdeauna băile. Tonică și fortifiantă, bună pentru sănătate, mai ales când era rece, apa le asigura igiena și curățenia corporală. A avea o baie privată era semnul celei mai vizibile abundențe și reușite sociale. Acest lux nu era totuși accesibil decât celor îmbogățiți de pe urma cuceririlor Imperiului.

Pentru ceilalți, majoritatea, au fost construite foarte curând băi publice, numite *balnea*. Ele

DIN DELICIILE TERMELOR ROMANE

ASA VĂ PLACE ISTORIA?

Vestigiile termelor lui Neptun din portul Ostia, din vremea împăratului Hadrian (76-138), și (p. 93) termele lui Dioclețian, reconstituite din secolul XIX

În p. 91: băile lui Caracalla, pictură de Alma-Tadema, din secolul XIX, ce ilustra ideea decăderii morale

răspundeau unei clientele care avea nevoie de apă caldă, dar aprecia și „biciuirea” apei reci. La început puțin confortabile, *balnea* au beneficiat ulterior de progresele sistemului de încălzire și de alimentare cu apă. Ele aveau invariabil un *tepidarium*, o sală cu apă caldută, până la o temperatură agreeabilă, un *caldarium*, o sală cu apă caldă, și un *frigidarium*, – sala cu apă rece. Prin definiție, etapele băii erau: sala caldută, unde te pregăteai de baie, sala caldă, unde te spălai, și sala rece, unde te scăldai. Evident, durata fiecărei etape se putea prelungi, la dorință.

Balnea s-au păstrat în timp modeste, sporind îndeosebi ca număr, nu ca suprafață. Spre sfârșitul Republicii (500-27 î.e.n.), la Roma erau 160 asemenea *balnea* și aproape 1 000, în sec. IV e.n.

construit, pe Câmpul lui Marte, un nou tip de stabiliment, inspirat din cele ce se găseau în Grecia și în Italia de Sud. Pentru prima oară, apa necesară era adusă de un apeduct special. Sălile nu mai erau dispuse în șir, ci în cerc, în jurul unei vaste rotonde, iar ansamblul se afla în centrul unui parc cu un lac artificial, în care se putea înota în aer liber, la ieșirea din *frigidarium*. Nu mai erau *balnea*. Se căuta o nouă denumire, evocând deopotrivă Grecia și căldura: *terme*.

Acestea au cunoscut imediat un succes considerabil, beneficiind și de aprecierea poporului, și de sprijinul puterii și, deci, de progresele continue ale tehnicii.

În dorința lui de a fi inimitabil, Nero (54-68) a construit, lângă cele ale lui Agrippa, terme întinse

pe 3 000 m². Au urmat împărații Titus (79-81) și Traian (98-117), cel care a ridicat terme ce au dus la perfecțiune schema lui Nero, rămânând etalon pentru construcțiile genului. Imensul *frigidarium* al termelor lui Traian a devenit o adevărată basilică. Era loc preferat pentru conversație și acea indolență trândăveală, atât de dragă celor veseli și nepăsători. Grădini, spații de promenadă și de odihnă, săli de concert și biblioteci, toate se găseau acum în interiorul termelor. Ansamblul termelor lui Traian era întins pe 11 000 m², fiind înconjurat de un zid înalt, ce îl izola de restul orașului. Termele deveniseră o lume separată, în care era expusă toată bogăția arhitecturală și culturală a Imperiului roman.

Concert în baie

Încet-încet toată lumea romană s-a umplut de construcții asemănătoare ca spirit, dacă nu ca dimensiuni. La Roma Caracalla (211-217) a construit în 217 terme ce se întindeau pe 140 000 m², iar spre anul 300 împăratul Dioclețian (284-305) pe cele mai mari și mai frumoase dintre toate.

Cele din Pompei se deosebeau ca plan de construcție de termele mari și complicate de la Roma. Se pare că în fiecare orășel al Imperiului arhitectura băilor publice prezenta ușoare modificări. În lungul pereților erau banchete pe care se îngrămădeau oameni de toate categoriile, în vreme ce alții – după cum le prescrieseră medicul – se plimbau vioi în sus și jos, oprindu-se să privească nenumeratele anunțuri – pictate sau scrise pe ziduri – pentru spectacole, jocuri, vânzări, expoziții. Dacă în amfiteatru urma să aibă loc un spectacol, el era subiect general de conversație.

Ca tuturor italienilor din sud, locuitorilor din Pompei, de

pildă, le plăcea să evite lumina zilei. Doar mici ferestre lăsau să pătrundă în terme dăre subțiri. O cameră destul de spațioasă servea drept *apoditerium*, locul unde cei veniți la baie se pregăteau pentru abluțiunile lor somptuoase. De-a lungul pereților se aflau bănci pentru odihnă.

De secole, traseul clientului era același. Se dezbrăca la vestiar, o încăpere enormă, cu stucaturi, cu pereți și nișe pentru haine și încălțăminte, apoi gol sau încălțat cu sandale de lemn și atent să nu alunece pe mozaic și marmura ce decorau pardoseala intra în *tepidarium*, la o temperatură de 20-30°C. În căldura umedă corpul se destindea și începea să transpire. De acolo pătrundea în *caldarium*, mai puțin luminat și cu o temperatură de 40°. Într-o absidă se găsea o cadă mare colectivă, un bazin mare de marmură, cu fundul acoperit de mozaicuri reprezentând pești, divinități marine sau monștri marini. Cobora câteva trepte pe care se așeza, alături de ceilalți, cu apa până la mijloc sau până la umeri, și rămânea acolo cât putea. Sub un jet de apă rece își curăța apoi corpul cu o perie de baie pentru a îndepărta sudoarea, după care se întorcea în bazinul fierbinte.

Abia acum urma *frigidarium*, sala cea mai spațioasă și cea mai înaltă, înconjurată cu coloane de granit roșu și decorată cu opere de artă, ce o transformau într-un adevărat muzeu. Prin ferestrele situate sus, lumina soarelui dădea o superbă strălucire mozaicurilor.

Odată corpul spălat și răcorit, o mare plăcere o constituia hoinăritul prin grădini sau conversația la umbra bolților de verdeață. Unii preferau lectura în bibliotecă, alții un concert, alții ascultau un poet recitând. Sclavii își ungeau stăpânii cu uleiuri rare, aduse din toate părțile lumii (ulei de măghiran, pomadă fină, parfum de nard, pulberi răcoritoare), păstrate în sticlute de aur, alabastru sau cristal, încrustate cu pietre prețioase.

În fiecare zi, mii de persoane, venite de pretutindeni din Imperiu, de cele mai diverse obârșii se abandonau în lux și confort plăcerii trândăviei. Abia seara se întorceau acasă. Câteva ore bune trăiseră în iluzia unei vieți ușoare și bogate.

Un semn de decadență

Spre sfârșitul sec. III, aceste stabilimente atât de numeroase și de vaste începuseră să pună probleme. Într-o asemenea aglomerație forfotea o întreagă adunătură de hoți, escroci, seducători de toate felurile, prostituate. Termele puteau deveni teatrul tuturor viciilor. Aici se puneau la cale afaceri sau asasinat.

Critici vii și variate și-au făcut loc încă din antichitate împotriva termelor. Romanii din timpul Republicii erau, contrar grecilor, pudici. Nu le plăcea să se expună goi nici în familie. Dar cum să faci o baie fără să te dezbraci? Creștinii tunau și fulgerau împotriva lejerității moravurilor. Odată cu împăratul Constantin cel Mare (307-337), ei au obținut interzicerea completă a băilor, dar numai... pentru femei. Luxul insolent al termelor și schimbările aduse de ele în comportamentul cotidian al romanilor au intrat sub săgeata

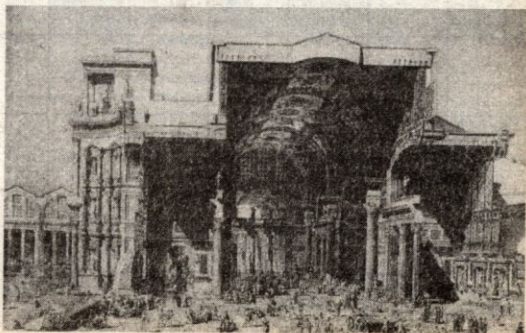
criticilor. Termele erau un semn de decadență, serveau un exces de confort ce moleșea corpul.

Și era cu adevărat un exces. Romanii făceau baie prea mult și fără noimă. Existau clienți ce se îmbăiau și de șapte ori pe zi. Prea mare era frenezia băilor. Caracalla a dispus chiar ca termele sale să fie deschise și noaptea, asigurând cu mari cheltuieli, în acest scop, iluminarea străzilor Romei. Mulți trăiau numai în baie, am putea spune. Se duceau de cum se deschideau ușile și rămăneau până la închidere. Își umpleau viața cu această indoletricie.

Ideea puterii era însă extrem de abilă. Poporul putea crede în fericirea sa. În plus marile terme au fost un puternic agent de romanizare. Începând din veacul II, toate popoarele supuse Romei au început, aproape simultan, să se scufunde în apă. Termele afirmau forța unui împărat, stăpân al universului, capabil să difuzeze starea de bine și plăcerile. Erau deviza puterii, un factor de pace socială. Cu cât echilibrul Imperiului era mai amenințat, cu atât erau construite mai multe terme.

Evoluând spre asceză, creștinismul a îndepărtat însă încet-încet termele. Ele au rămas asociate cu tema decadenței romane. ■

Adaptare de
Florentina DOLGHIN

CELE ȘAPTE MINUNI ALE LUMII ANTICE

„PIRAMIDA LUI.....”		ZILE ROMANE		A RĂMĂNE			„FARUL DIN.....”	
„COLOSUL DIN.....”		DURERE		BISI			„MAUSOLEUL DIN.....”	
				AXE			DEPRESIUNI	
						RÂU ÎN RUSIA		
ORAȘUL TEMPLULUI DIANEI					ADEVĂRAT			
ÎNTEG					„GRĂDINILE SUSPENDATE DIN.....”			
			23 ÎN LUBIAI			12 LA ROMANI		
			„ARUNCAT” DE ATLEȚI			12 NAVEI		
NIMIC (Fam.)		„TEMPLUL ZEȚEI.....”					PRIMELE CANALEI	
ORAȘEL ALBANEZ		FUNERARE						
				DEȚINE TEZAURE				
				TREN (Reg.)				
	ARMATE					VOCAȚIE		
	ÎN FORMĂ DE CERC MIC					CLĂDIRE PUBLICĂ DE CULTURĂ		
							ÎNȚRE VICONTI ȘI MARCHIZI	
DE JUR ÎMPREJUR			ARTĂ APĂRUTĂ ÎN SEC. XII					
NETEI			PAPUC (Reg.)					
ZEȚI				AUTENTIC				
„STATUIA LUI.....”				TRASUL CU ARCUL				
					PRIMELE TEMPLEI		13 CASTREI	PRINSE ÎN SITAȚI
INSTRUMENT MUZICAL								
PROIECTEAȘĂ ȘI CONSTRUIESC								
EPOCI								
			BINE REALIZAT					

Dictionar: LVA, ISMI, SUH.

Dumitru CIREAȘĂ

DIALOG CU CITITORII

ALBANEZUL 50

Revista editată de Uniunea Culturală a Albanezilor din România, a ajuns la numărul 50 al noii sale serii (publicația a fost fondată în anul 1888).

„Dacă existăm și vom exista ca entitate albaneză pe pământul românesc – scrie dr. Gelcu Maksutovici, redactorul-șef al revistei – o datorăm și o vom datora celor care-și jertfesc timpul și energia pentru păstrarea specificității, a tradițiilor rămase de la strămoșii noștri, popularizate în primul rând prin revista Albanezul (Shqiptari)“.

La mulți ani și cât mai multe apariții!

ARTA STOMATOLOGICĂ

Asociația Medicilor Stomatologi cu Liberă Practică din România (AMSLPR) editează revista cu titlul mai sus-amintit, în colaborare cu firmele Wolters Kluwer (Amsterdam), Bohmann Druck Verlag und Verwertung Grublt (Viena) și ARTECND (București). Redactor-șef – dl. prof. dr. Constantin Găucan, președintele AMSLPR.

Publicația, cu 6 apariții pe an, este tipărită în condiții grafice deosebite și poate fi procurată de la sediul AMSLPR, str. Presei, nr. 6, București, sector 1, telefon/fax 668 70 70.

SOLICITĂ NR. 1, APRILIE 1967

Din scrisorile venite la momentul aniversar al revistei, am reținut și solicitările unor cititori din ale căror colecții lipsește primul număr, apărut în aprilie 1967. Le publicăm solicitările, în speranța că vor fi ajutați de cititorii noștri să-și completeze colecțiile.

VLADIMIR VIDRAȘCU, str. George Enescu, 8–2–1, Reșița.

MARIAN DUMITRU, str. Almașul Mare, nr. 11, bl. 56, ap. 44, București.

PAUL SAVA SEVER, str. Snagovului, nr. 4, et. II, ap. 60, Oradea (nr. 1, 2, 3, 4, 5/1967).

VIADUCT

Domnii NICOLAE HOBINCU, din Drăgășani, și DUMITRU IONESCU, din Brăila, ne semnalează că la Cronică măruntă din nr. 9/1996 este amintit, în mod greșit, „viaductul de la Cricău“, în loc de Caracău, cum este denumirea corectă a respectivului viaduct.

Într-adevăr, este vorba de o informație eronată, preluată ca atare din presa vremii.

Viaductul Caracău se află între stațiile C.F.R. Nădejde și Livezi Ciuc, din jud. Harghita. Are o lungime de 264,8 m și a fost dat în funcțiune la 18 octombrie 1897.

A fost avariat în timpul primului război mondial și distrus în toamna lui 1944.

A fost refăcut în anii 1945-1946 de muncitorii și inginerii din cadrul Antreprizei Șantierelor Generale, sub conducerea inginerului Ion Rusmănică. A fost dat în exploatare la 14 septembrie 1946. Lucrarea a necesitat 3 000 metri cubi săpături, turnarea a cca 8 000 metri cubi betoane, folosindu-se 4 840 metri cubi lemnărie, 3 068 tone ciment, 10 926 metri cubi produse de carieră, 452 tone oțel și 19 tone cuie.

Informațiile sunt preluate din lucrarea Mica monografie a Căilor Ferate din România. Vol. I, Regionala Căi Ferate Brașov, de ing. Radu Bellu, tipărită în 1995 de Editura Filaret.

PE SCURT

DL. VICTOR PETCULESCU, din Timișoara, ne trimite câteva pagini din însemnările tatălui d-sale, medicul sublocotenent Alexandru Petculescu (1889-

1936), din prizonieratul petrecut în lagărul german Bresen în Mecklenburg post Regendorf.

DL. Prof. NICOLAE SPÂN-TULESCU, din com. Dumbrăveni, jud. Vrancea, scrie despre biserica cu hramul „Nașterea Maicii Domnului“, de la Recea (com. Dumbrăveni), ctitorie din 1686 a clucerului Mănăilă.

DL. ing. PAUL CARTIANU, din București, evocă trecutul unei vechi regiuni de turism: Valea Bistriței, de la Dorna până la Borca.

Preot ION MARIN ENACHE, din com. Novaci, jud. Giurgiu, precizează că numele corect al profesorului de la Liceul „Matei Basarab“ amintit în nr. 3/1996, p. 93, este Eraclie (și nu Enache) Ciupagea și preda limba franceză.

CERERI ȘI OFERTE

IOAN I. ZĂVOIANU, str. Minci, nr. 29, com. Teliuc, jud. Hunedoara, solicită: nr. 1-4/1967; 1/1990.

ION F. DOVLETE, str. Mircea cel Bătrân, nr. 49, bl. 36, ap. 28, Brașov, solicită: nr. 1/1967.

TRAIAN ȘANDRU, com. Comana, jud. Giurgiu, oferă: nr. 10, 11/1980; 1-3, 6, 9, 12/1981; 1, 10/1982; 5, 9, 12/1990.

ANGELIN DEACU, sat Traian, com. Cerna, jud. Tulcea, solicită: nr. 8/1993; oferă: nr. 6-8, 11/1968; 1-3/1972, 1, 9, 12/1973; 1/1975; 10/1981; 2/1982; 6, 11, 12/1983; 6/1989; 5, 8/1990; 7/1991.

VASILE STOICA, str. Ion Roată, bloc 70, ap. 9, Adj. solicită: nr. 1/1967.

CONSTANTIN SIMINICĂ, str. Tabacului, nr. 21, bl. J8, ap. 1, Iași, oferă colecția 1967-1996.

ȘTEFAN IONESCU, str. Mașina de pâine, nr. 69, sc. B, ap. 68, București, oferă colecția completă.

SABINA DÂNCULESCU, sos. Giurgiului, nr. 107, bl. G, ap. 125, București, oferă colecția completă.

ȘTEFAN N. BORDAN, tel. 629.40.62, București, oferă colecția completă.

CONTENTS (Romanian History) O. Tafrali The Significance of the Historical Document • V. Trebici The Decline of Population – A Worry for the Country • I. Scurtu, Gr. Răduică The Decision taken by Ceausescu and Tito to resist to a Possible Soviet Invasion in August 1968 • I. Hudîță 1940: Recollections (II) • M.D. Ciucă Marshall Antonescu under Inquest (II) • A. Plămădeală The Academy from Sâmbăta Monastery • Al. Duțu, F. Dobre Romanian Generals P.O.W. (II) • I. Lăcustă In Bucharest, 50 Years Ago • I. Lăcustă Town Planning – A Communist Party Decision • C. Rezachevici The History of Dracula's Name • B.F. Popovici An XVIIIth Century Corruption Case • I. Inocențiu Micu Klein Back Home in Blaj • C. Păunescu Academia di Romania di Romania and Palazzo Correr, Foundations of the National Bank in Italy • Martha Bibescu on the Internet • S. Leibovici-Lais Romanian Intellectuals and the Jerusalem University • D. Buzea Help for the Jews during War Time

SOMMAIRE (Histoire roumaine) O. Tafrali La signification du document historique • V. Trebici L'inquiétude devant la baisse de la population • I. Scurtu, Gr. Răduică Ceausescu et Tito décident de résister à une éventuelle invasion soviétique en août 1968 • I. Hudîță 1940. Souvenirs (II) • M.D. Ciucă Le maréchal Antonescu enquêté (II) • A. Plămădeală L'Académie de Sâmbăta • Al. Duțu, F. Dobre Les généraux roumains prisonniers de guerre (II) • I. Lăcustă A Bucarest il y a 50 ans • I. Lăcustă L'urbanisme – une question de parti • C. Rezachevici L'histoire du nom de Dracula • B.F. Popovici Un cas de corruption au XVIIIème s. • I. Inocențiu Micu Klein de nouveau à Blaj • C. Păunescu Academia di Romania et Palazzo Correr – Fondations de la Banque Nationale en Italie • Martha Bibescu sur l'Internet • S. Leibovici-Lais Les intellectuels roumains et l'Université de Jérusalem • D. Buzea A l'aide des Juifs aux temps de guerre

Содержание (Румынская история) О. Тафрали Значение исторического документа • В. Требици Уменьшение населения – явление, вызывающее тревогу • И. Скурту, Гр. Рăдуică Решение Чаушеску и Тито противостоять возможному советскому нашествию в августе 1968 г. • И. Худіță 1940. Воспоминания (II) • М.Д. Чука Маршал Антонеску под судом (II) • А.Плăмăдеалă Академия в Симбэте • Ал. Дуцу, Ф. Добре Румынские генералы – военнопленные (II) • И. Лăкустă В Бухаресте 50 лет назад • И. Лăкустă Урбанизм – партийный вопрос • К. Резачевич История прозвища Дракулы • Б.Ф. Попович Дело коррупции в XVIII в. • И. Иноценциу Микю Клайн снова в Блаже • К. Паунеску Академия di Romania и Palazzo Correr – основания Национального Банка в Италии • Марта Бибеску по Интернету • Ш. Лайбовичи-Лайс Румынская интеллигенция и Иерусалимский Университет • Д. Бузя Помощь евреям при войне

INHALT (Rumänische Geschichte) O. Tafrali Die Bedeutung des historischen Beleg • V. Trebici Besorgnisse über die Verminderung der Bevölkerung • I. Scurtu, Gr. Răduică Ceausescu und Tito beschliessen Widerstand zu leisten vor eine eventuelle Invasion in August 1968 • I. Hudîță 1940. Erinnerungen (II) • M.D. Ciucă Marschall Antonescu Verhör (II) • A. Plămădeală Die Akademie von Sâmbăta • Al. Duțu, F. Dobre Kriegsgefangene rumänische Generale (II) • I. Lăcustă In Bukarest vor 50 Jahre • I. Lăcustă Urbanismus als Parteisache • C. Rezachevici Die Geschichte von Drakulas Name • B.F. Popovici Ein Korruptionsfall in XVIII Jahrhundert • I. Inocențiu Micu Klein – wieder in Blaj • C. Păunescu Academia di Romania und Palazzo Correr – Stiftungen der National Bank in Italien • Martha Bibescu auf Internet • S. Leibovici-Lais Die rumänische Intellektuellen und die Jerusalem Universität • D. Buzea Judenhilfe in Kriegszeiten

SUMARIO (Historia rumana) O. Tafrali El significado del documento historico • V. Trebici Inquietud ante la disminución de la población • I. Scurtu, Gr. Răduică La decisión Ceausescu-Tito de resistir a una eventual invasión en agosto de 1968 • I. Hudîță 1940. Recuerdos (II) • M.D. Ciucă El mariscal Antonescu encuestado (II) • A. Plămădeală La Academia de Sâmbăta • Al. Duțu, F. Dobre Generale rumanos prisioneros de guerra (II) • I. Lăcustă In Bucarest, hace 50 años • I. Lăcustă El urbanismo – un problema de partido • C. Rezachevici La historia del nombre de Dracula • B.F. Popovici Un caso de corrupción en el s. XVIII • I. Inocențiu Micu Klein de nuevo en Blaj • C. Păunescu Academia di Romania y Palazzo Correr – Fundaciones del Banco Nacional en Italia • Martha Bibescu sobre Internet • S. Leibovici-Lais Los intelectuales rumanos y la Universidad de Jerusalén • D. Buzea En ayuda de los judíos en tiempo de guerra

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate; difuzare redacție, Constantin Mușat, telefon: 615.09.91

ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57
FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39
telax: 11995 – Piața Presei Libere, nr. 1,
Sector 1, București, România
Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);
90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)
Revista Magazin istoric poate fi găsită pe INTERNET la
<http://www.its.ro/history/magazin.htm>
E-mail adress: anuntul@matco.kappa.ro

Tiparul executat la R.A.I. – Imprimeria „Coresi” – București

